

הישיבה המאתיים-ושבעים-ושש של הכנסת השביעית

יום חמישי, ט"ז אדר תשל"ב (2 מארס 1972)
ירושלים, הכנסת, שעה 10.00

א. הספד לחבר הכנסת משה סנה ז"ל

היו"ר צ. צימרמן:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

שוב פקד אותנו אסון. אמש נפטר חבר הכנסת-משה סנה, דמות מיוחדת במינה בנוף הציבורי שלנו, ממנהיגי הישוב עוד מלפני קום המדינה וחבר הכנסת בכנסות רבות. פעילותו ונוכחותו יחסרו לנו.

הכנסת תעלה את זכרו ותקדיש דברים לאישיותו רבת הפעלים בישיבת אבל מיוחדת בתום ימי השבעה. (חברי הכנסת מכבדים את זכרו של המנוח בקימה)

ב. לזכר עובדת הכנסת דפנה קרסו ז"ל

היו"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, לצערי עלינו לקום שוב, והפעם לזכר עובדת הכנסת, דפנה קרסו ז"ל, שנהרגה שלשום בתאונת דרכים.

(חברי הכנסת מכבדים את זכרה של המנוחה בקימה)

ג. שאילתות ותשובות

היו"ר צ. צימרמן:

הכנסת תעבור לסעיף א' בסדר-היום: שאילתות ותשובות. אבקש את שר התיירות לעלות לדוכן ולהשיב על שאילתות של חברי הכנסת.

שר-התיירות מ. קול:
הבעיות שהועלו בשאלתה זו קשורות יותר לשר המשטרה מאשר לשר התיירות. פניתי אל שר המשטרה וביקשתי לבדוק את העובדות שצוינו בכתבה "ירושלים של סמים" מאת צבי לביא ("מעריב", אוקטובר 1971). ברשות שר המשטרה אביא דברי תשובתו.

הבעיות המועלות במאמר זה, ואשר להן השלכה לגבי המשטרה ותחומי עבודתה, הן:

- א. גניבת דרכונים מתיירים, במיוחד מצעירים.
- ב. מסירת דרכונים על-ידי תיירים צעירים לתוש-בים ערבים והודעה למשטרה על אבדנם.
- ג. תלונת צעיר ירושלמי שטיפל בקבוצת נוער שסיירה בירושלים המזרחית.
- ד. הברחת חשיש.
- ה. השימוש בסמים בירושלים המזרחית.

להלן אתייחס לבעיות שהועלו בסדרן:

א. בשנת 1971 נתקבלו במרחב ירושלים כ-40 תלונות בדבר גניבת דרכונים. הדרכונים נגנבו על-ידי כ-10 סוטר, מתוך רכב, ומבתי-מלון.

ב. באותה שנה נתקבלו במרחב ירושלים 229 הודעות על אבדן דרכונים זרים. 21 דרכונים נמצאו לעניין הדרכונים – אם היו מקרים של מסירת דרכונים או לקיחת דרכונים מתיירים בעת היותם מסוממים הרי שלמשטרה לא נמסרו עובדות אלו על-ידי בעלי הדרכונים. בעקבות ריבוי מקרי "אכידות דרכונים זרים" הציבה המשטרה לעצמה כיעד בדיקת נושא זה.

ג. ברישומים המשטראתיים במרחב ירושלים לא נמצא רישום בדבר תלונתו של אותו צעיר המוזכר במאמר.

1. קשוי שהותם בארץ של תיירים צעירים

חבר-הכנסת ז. המר שאל את שר התיירות ביום ג' בכסלו תשל"ב (21 בנובמבר 1971):

בכתבתו של מר צבי לביא ב"מעריב" מ-3 באוקטובר 1971 נמסר שהעיר העתיקה של ירושלים נהפכה למלכודת סמים לתיירים הצעירים שהציפו את ישראל בקיץ ושלא נמצאה להם קורת גג.

כמו כן נמסר בידיעה שהנערים והנערות היהודים שהגיעו לארץ והשלו את עצמם כי מצפים להם מקומות איכסון בישראל חיפשו אחר בית או אכנסיה ללינת לילה. הקיבוצים דחו אותם והם נהיו לנוודים, התפתו ללינת לילה בעיר העתיקה שבהמשכה הושקו באלכוהול והולעטו בחשיש, אופיום ול.ס.ד., נגנבו מהם דרכונים וכספים, בנות נאנסו כשהם מסוממות ועורערה בריאותם הגופנית והנפשית של היהודים הצעירים. כן יצאו רבים מהם את הארץ במפח-נפש באשר הטיפול הכושל בהא-רחתם וזריקתם לרחובות הביאו להתדרדרותם.

רצוני לשאול:

1. האם ידועות לו עובדות אלה?
2. האם הורה לבדוק את היקף הבעיה?
3. מדוע לא הוקמו מחנות אוהלים כדי לאכסן את התיירים הצעירים בהעדר מספר מספיק של מקומות במלונות ולמנוע את התדרדרותם כנוצר?
4. מה יפעל משרדו לקראת השנה הבאה בעניין זה?

רצוני לשאול:

1. האם, על-פי בדיקת משרדו, בניית 20 חדרים כפי שהציע השר למשקיעים היא אפשרית ומוצדקת מבחינה כלכלית?
2. אם כן, על מה מבוססת בדיקה זאת?
3. מדוע לא יסכים השר לאישור תכנית הפשרה של בניית 50 חדרים בשלב ראשון, ולאפשר בכך את פיתוח חברון כמרכז מלונאות?

שר-התיירות מ. קול:

זה כמה חודשים נמשך משא-ומתן בין משרדי ובין קבוצת יומים המבקשת להקים מלון בקריית-ארבע. היוזמים מלווים משא-ומתן זה במסע התקפות על משרד התיירות, אלא שההתקפות הללו אינן יכולות לטשטש את העובדות כפי שהן. משרד התיירות הסכים לאשר הקמת מלון עממי קטן בקריית-ארבע והודעה על כך נמסרה למבקשים כמה פעמים בעל-פה ובכתב. מתוך בחינה כלכלית של הבקשה ולאור מגמות התיירות לא נראה לנו, לפי שעה, שיש הצדקה להקים במקום מלון גדול. קליטת תיירים אינה אומרת רק חדר במלון. תייר מבקש תנועה חפזית בעיר שהוא שווה בה, מחוץ למלון, וכל זאת אין העיר חברון יכולה להציע לתיירים, אשר יבקשו ללון בה. משרד התיירות אישר למבקשים הקמת מלון קטן שיכלול בשלב הראשון עשרים חדר. במידה שעשרים החדרים האלה יוכיחו תפוסה סבירה, יאשר המשרד הרחבת המלון. יחד על כן: מסרנו, שאין לנו התנגדות להקמת 50 חדר בשלב הראשון בתנאי שמימון שלושים החדרים הנוספים מעל לאישורנו ייעשה על-ידי המשקיעים אשר אין ספק בלבם כי השקעתם תשא פרי. נוסף על כך היינו מוכנים להבטיח ליוזמים כי במקרה שתוכן הכדאיות הכלכלית של שלושים החדרים הנוספים שיקימו נאשר להם הלוואה נוספת רטרואקטיבית על 30 החדרים הנוספים. במקרה זה תהיה זו חריגה מן הנוהג שלנו לגבי מקומות אחרים.

הצעה זו וגם הצעותי האחרות נדחו על-ידי המבקש. להפתעתי פורסם בעתונות מכתב של אחד היוזמים (מעריב, 20 בינואר 1972; "על השמר", 6 בפברואר 1972) ובו נאמר בין השאר: "... לא ביקשנו ממשרד התיירות עזרה כספית להקמת המלון. כל מה שאנו מבקשים הוא: לתת לנו את האישורים המקובלים בארץ למלונות של 3 כוכבים, והמוקמים באזורי פיתוח מיוחדים כמו אזור חברון".

לכן — ככתבו — "צדק השר קול, שמשרד התיירות לא מעט 'עורה כספית' להקמת המלון משום שעורה כזאת לא ביקשנו". לאור פירסום זה דומים לו הודענו למבקשים שנהיה מוכנים להמליץ לפני הגורמים המוסמכים על אישור הקמת המלון. שכן אם לא מדובר בכספי הממשלה אלא רק באישור עקרוני אין לנו כל התנגדות. תשובת המבקשים לכך (מיום 30 בפברואר 1972) היתה שהם אכן מבקשים הלוואה מכספי הממשלה.

משרד התיירות נוהג וזהירות בכל הלוואה שהוא נותן, שכן תמיד קיים סיכון שכספי הציבור יירדו לטמיון ובמקרה זה אין משרדי בטוח שההשקעה תשא פרי. המשקיעים, במקרה זה, בטוחים שהשקעתם תשא פרי אך אינם מוכנים כלל להסתכן. לכן עליהם להחליט איוז

ד. העתונאי מזכיר במאמרו שני מקרים ספציפיים של הברחות חשיש. המקרה האחד מתייחס לסטודנט אשר ניסה להברית חשיש בקפלי שמלה שנקנתה בעיר העתיקה. ניסיונו למצוא ברישומות המשטרה רישום המתייחס למקרה זה ולא מצאנו. אמנם נפתחו במרחב ירושלים בשנת 1971 מספר תיקים בגין הברחת חשיש בקפלי בגדים. במקרה מסוים אף נתפסו 30 סוליות חשיש מוסתרות במעיל פרווה שנקנה במזרח-ירושלים, אך כאמור אף מקרה מאלה הרשומים לא התאים בדיוק לעובדות המתוארות על-ידי העתונאי.

המקרה השני המוזכר במאמר מתייחס להברחת חשיש על-ידי הסתרתו במגף.

על-פי רישומי המשטרה נמצא כי בשנת 1970 נפתח תיק חקירה כנגד שני תיירים בגין הברחת חשיש בסול-יות נעליים. הם נתפסו בעת עלייתם למטוס "אל על".

ה. ואחרון אחרון — הבעיה הכאובה של השימוש בסמים בירושלים המזרחית. עוד בתקופת השלטון הירדני שימשה ירושלים המזרחית כמקור וכמרכז לשימוש וסחר בסמים. נגע זה לא ניתן לבער במחי יד ותוך זמן קצר. אלו שמלאכתם בכך מוצאים את דרכם לתיירים בדרכים שונות. הידע שצברנו מלמד אותנו שהקשר בין הסוחרים לנוזקים לסמים — אשר רובם הם צעירים — לא נוצר תמיד על-ידי הסוחרים אלא במקרים רבים הוא נוצר ביזמתם של אלו הנוזקים לסמים.

מחקירת תיירים חשודים שנתפסו התברר שהם השתמשו בסמים עוד בטרם ביקרו בארץ. כמובן, יש מקרים שצעירים התפתו לנסות את הסם לראשונה בהיותם בארץ וזאת בגלל מחירו הנמוך יחסית.

במזרח-ירושלים יש כ-28 בתי-מלון; 11 מהם נתפסו אנשים בעבירות סמים. ברם, באף אחד מן המקרים שבהם נתגלו ונתפסו סמים בבתי-מלון לא הוכח כל קשר בין בעלי המלון לסמים שנמצאו אצל המבקרים שם.

כללית, ייאמר, המשטרה שוקדת לאתר סוחרים וקונים של סמים במטרה להביאם לדין. כמו כן פועלת המשטרה כדי לחסום את שבילי ההברחה לירושלים. עד כאן דברי שר המשטרה.

משרד התיירות מינה ועדת חקירה פנימית שבחנה את הנושא והציעה הצעות לפעולה. כדי לקדם פני הבאות פעל משרד התיירות באופן נמרץ על-ידי מענקים והלוואות להגדלת מספר המיטות באכסניות הנוער, בתי-ספר שדה, חניונים, קיבוצים, כפרי נוער וכיוצא בזה. כן הוגבר הפיקוח על סוכני נסיעות המביאים ארצה בני-נוער וסטודנטים.

אני תקווה שאי-ההבנה שנפלה בין הסוכנים המביאים את בני-הנוער ובין האידיוגים שעוסקים בקליטת נוער זה בארץ לא תחזור שנית.

2. הקמת מלון גדול בקריית-ארבע

חבר-הכנסת ז. המר שאל את שר התיירות ביום ט' שבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

"בידיעות אחרונות" מיום 30 בדצמבר 1971, בכתבתו של ראובן לייב, נמסר שתכנית שהגישה קבוצת משקיעים מן הארץ ומחוץ-לארץ להקים מלון יהודי גדול (150 חדרים) בחברון עלולה להתבטל בעקבות קשיים שמערים משרד התיירות על ביצועה.

— שאילתות ותשובות (קול, בן-מאיר); חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי הסוהר (צימרמן, סורקיס) —

הצעה שלנו נראית להם. כמובן, אם ירצו לבנות את המלון בכספים בלבד ניתן להם כל ההקלות וההמלצות.

3. הקמת מלון גדול בקריית-ארבע

חברי-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר התיירות ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

בעתון "הצופה" מיום י"ז בטבת תשל"ב (4 בינואר 1972) נמסר, שכבוד השר הודיע במסיבת עיתונאים שהוא נמנע מלאשר תכנית להקמת מלון בן 40 חדרים בקריית-ארבע שבחברון, וזאת משום שהמשקיעים דרשו ששני שלישים מן ההשקעה יבואו ממקורות ממשלתיים ובנוסף על כך תינתן ערבות פוליטית.

אבקש לדעת:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. האין זה נכון שדרישת המשקיעים לשני שלישים של ההשקעה ממקורות ממשלתיים (במענקים וב-הלוואות) אינה חורגת מן המקובל במקרים אחרים ובמקומות אחרים?
3. אם לא, מה הם התנאים מבחינת עזרה ממשלית בנצורה כל שהיא שלפיהם מוקמים בתי-מלון באזורי תל-אביב וירושלים ובאזורי פיתוח?
4. האם יש סיכוי למלון בן 20 חדרים בלבד להיות רווחי?
5. האם מוקם כיום באיזה שהוא מקום בארץ מלון בהיקף כה קטן של 20 חדרים?

שר-התיירות מ. קול:

אין לי מה להוסיף על דברי תשובתי מהיום לשאי-תה של חברי-הכנסת וכולון המר באותו עניין.

ד. חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי הסוהר, תשל"ב—1972 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

במעשה בודד או בגילוי התמדה או דבקות מופתית במטרה.

אני מבקש איפוא לקבל את הצעת חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי-הסוהר, בקריאה שלישית.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, אני מעמיד להצבעה בקריאה שלי-שית את הצעת חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי-הסוהר, תשל"ב—1972, כפי שהובאה עלי ידי יושב-ראש ועדת הפנים.

הצבעה

רוב	—	בעד הצעת החוק
מינוט	—	נגד
3	—	נמנעים

חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי-הסוהר, תשל"ב—1972, נתקבל.

היו"ר צ. צימרמן:

הכנסת תעבור לסעיף ד' בסדר-היום: הצעת חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי-הסוהר, תשל"ב—1972, קריאה שנייה וקריאה שלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הפנים.

מדברי סורקיס (יו"ר ועדת הפנים):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אחרי שהכנסת קיבלה את החיקון של חברי-הכנסת קשת לסעיף 3, כי במקום המלים "עיטור הצטיינות" יבואו המלים "עיטור המופת", התאימה ועדת הפנים את נוסח הסעיפים 6 ו7 לחיקון שנתקבל. וזהו נוסח הסעיפים:

6. המפקד רשאי להעניק עיטור המופת על מעשה שנעשה באומץ-לב וראוי לשמש מופת.

7. המפקד רשאי להעניק עיטור השירות על שירות שיש בו משום תרומה בלתי-רגילה להשגת יעד מעידי המשטרה, ואין נפקא מינה אם התרומה היתה

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (צימרמן, אמוראי, בדר) —

ה. חוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ב—1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972, תשל"ב—1972 (המשך הדיון)

היו"ר צ. צימרמן:

שיעור הגידול שחל ברמת מחירי סחורות היבוא ב-1970, נמצא שהגידול הריאלי ביבוא זה פיגר אחרי שיעור הגידול בתוצר.

הישג זה הוא פרי הצעדים שנקטו בשנים קודמות. מאז סוף 1966 ועד לסוף 1970 גדלה רווחיות היצוא ב-60%. ברוב השנים האלה היתה יציבות מחירים ועליות מתונות בשכר. ב-1970 חל גידול של שני מרדני-בסם אלה, שקיזז את רווחיות היצוא, אולם ספיגת כוח קנייה מקומי, שהחלה מפברואר 1970, כשנספו לה הצעדים להתאמת שיעורי המטבע, הניבה פרי הילולים, שתוצאותיו הבולטות באו לידי ביטוי ב-1971. גם אם נתעלם מן השפעת ההתפתחויות הקונונקטורליות בהדרום ויהלומים ניווכח שביוצא התעשיות האחר חלה עלייה של 22% ובשירותי התיירות עלייה של 55%. ספק שמדיניות המיסוי והפיחותים עמדה במבחן והמשק הוכיח שהוא נתון בתקופת ההמראה שלו.

האמונה בכשרו הכלכלי של המשק התבטאה בגידול הרב שחל ביבוא ההון, גם אם נתעלם מהגידול בהלוואות והעסקאות לזמן קצר. לא רק הפיצויים האישיים גדלו במידה משמעותית. חל גידול מרשים בהיקף ההשקעות מ-64 מיליון דולר ל-99 מיליון דולר. העברות הפרטיים עלו מ-69 מיליון דולר ל-142 מיליון דולר. העברות עולים גדלו מ-43 מיליון ל-91 מיליון דולר. עברת ישראלים חוזרים — מ-5 מיליון ל-10 מיליון דולר. התפתחויות אלה גרמו לגידול ביבוא ההון ב-200 מיליון דולר מעל הגרעון במאזן התשלומים והוריו למשק 820 מיליון לירות. בד בבד עם גידול היצוא יש לראות בגורמים אלה את המקור העיקרי לעליית אמצעי התשלום. תרומת הממשלה באמצעות תקציבה הגיעה ל-400 מיליון לירות בלבד — ב-250 מיליון לירות פחות משיעור המקדמה מבנק ישראל. ב-1971 הצלחנו עוד לייצב את הוצאות הבטחון, להעמיד את חלקה של הצריכה הציבורית ברמה של שנת 1970, להגדיל את שיעורי ההשקעה הגלמית הריאלית ב-18% ולמצמצם את קצב הנירול של הצריכה הפרטית. היתה זו שנה טובה והמחיר ששולם בעד זה היה כדאי.

אולם למרות האמור לעיל עדיין חלה עלייה ניכרת בצריכה הציבורית האזרחית ועלייה גדולה עוד יותר בצריכה הציבורית שהופנתה לשוק המקומי.

יוחנן בדר (גח"ל):

אבל אתה מודה שהיתה אינפלציה.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה—מפ"ם):

מי אומר שאין אינפלציה? השאלה היא אם המחיר היה כדאי. חבר הכנסת בדר, אתה יודע שהסיבות לאינפלציה היו כולן סיבות שעליהן אנו מברכים בבחינת "המוציא לחם מן הארץ ולא מחוץ לארץ—לארץ". מבחינה זו מבוססת הודעת שר האוצר, שלפיה מבטא תקציב 1972 מדיניות מצמצמת בצד ההוצאות לאחר שנתיים של הצלחת המדיניות הפיסקלית.

חבר הכנסת בדר טען בדבריו שהתקציב מבטא גידול של 7% ועל כן הריסון שבו הוא מלאכותי; זאת

הכנסת תעבור לסעיפים ב' — ג' בסדר-היום: חוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ב—1972, קריאה ראשונה; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972, תשל"ב—1972, קריאה ראשונה, דיון משותף. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמוראי, ואחריו לחבר הכנסת לבני-בראון.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. סנה נפטר והלך לעולמו.

הכרתיו לראשונה, ואני עוד ילד, בתקופה שכיחן כרמ"א, כאבא של תמר, בת כיתי. נפגשתי אותו שוב כאן בכנסת. פרלמנטריסט, נואם ופולמסן מבריק, בהיר ומעניין. גם לחולקים על דעותיו היו הופעותיו בגדר חוויה. נעים הליכות בשיחה ובפגישה אישית.

סנה אוכל, אך זכרו יעמוד לימים רבים.

יהי זכרו ברוך, ויהי עפרו שלום.

כבוד היושב-ראש. ד"ר בדר, הדובר הראשון מטעם האופוזיציה, הקדיש את עיקר דבריו לסכנות התהליך האינפלציוני שבו אנו נתונים. אמת, ב-1971 חלה עליה של 13.4% ברמת המחירים, אולם חל גידול שלמעלה מ-5% בשכר לשעת עבודה. יתר על כן, בשנת 1971 חל גידול של 15.5% בהכנסה הגלמית הפרטית; ובהכנסה הפנויה הריאלית לנפש, בהתחשב בעלייה הממוצעת של 12% ברמת המחירים, היתה ירידה של 2.5%. בשנת 1971 נשמעו טענות שבאו מצד חוגים רחבים בקרב הציבור על ירידת כוח הקנייה של הלירה והשכר, על עליית המחירים, על רמת המסים וכיוצא בזה. אולם נראה לי שאופייני הדבר שד"ר בדר לא פתח את דבריו בסיקור מאזן 1971. כי אם "נבואה חשבון" נראה שמחיר האינפלציה היה כדאי. היתה זו שנת נצחון למדיניות הכלכלית, שכן בשנה זו נקצר היבול של הזרעים שנורעו בשנים קודמות.

מאז שנת 1955 התקיימה במשק מעין משוואה שלפיה נוצר יחס הופך בין שני צמדים של אמות-המידה שעל פיהן נהוג לבחון את מצבו הכלכלי של המשק. אם השגנו שיעור צמיחה גבוה ושמירת רמה של תעסוקה מלאה, היה זה במחיר הגדלת התלות ביבוא ההון, שהתבטאה בהגדלת הגרעון במאזן התשלומים ובעליית מחירים; אם חלה נסיגה חיובית בגרעון במאזן התשלומים ונסיגה כזו ברמת המחירים המקומית, היה זה במחיר הפסקת תהליך הצמיחה והתגלות אבטלה בממדים ניכרים, כפי שידענו בשנות המיתון.

בשנת 1971 פיצחנו לראשונה את היחסים הללו. ב-1971 המשך התוצר לגדול במידה ניכרת, האבטלה ירדה לרמה הנמוכה של 1964, ואילו היצוא גדל ב-25%, לעומת השיעור של 8% שהשגנו ב-1970. היצוא — למעט היבוא הבטחוני, אנויות ומטוסים — גדל בשיעור של 11%, כלומר בדומה לשנת 1970. היבוא הכולל אמנם גדל יותר, אבל התוצאה — הגרעון במאזן התשלומים קפא ברמה של 1970. אם נביא במניין את

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (אמוראי, ספיר, הורביץ) —

הוא תקציב אינפלציוני במידה מסוימת, כי לא דומה לירה שאתה גובה ממסים, המצמצמת את הביקוש בפקחות מלירה, ללירה של הוצאה, שהיא 100% תוספת לביקוש.

בכל זאת, אדוני שר האוצר, אני משתומם מדוע לא הוכלל בתקציב סעיף דורבנה ניכר, שיאפשר הגדלת התמיכות ביצוא. אין ספק בלבי שכשם שעובדת ירידת מרכיב היבוא בסך השימושים נובעת מהצעדים שנקטו לייקור היבוא באורח רצוף מאמצע 1970 — כך השיג היצוא הם פרי הגדלת התמורה ליצוא והמאמץ לצימצום הביקוש המקומי.

ספק אם נותר משהו מתוספת 8% שניתנה באוגוסט 1971, וגם סדרת הייסופים שנערכה באירופה, ואפילו עליית המחירים שהיא סביב 7% — אין בהן כדי לפצות. היצוא ב-1972 עתיד לעמוד לפני קשיים רבים בגין הנסיגה הפוקדת את המשק האירופי והחדפת התחרות שם. דומני שיהא צורך כבר בזמן הקרוב להגדיל את התמורה, ואני מקווה שדבר זה ייעשה בדרך אובייקטיבית ובאמצעות מיכניסם אוטומטי, לכל ניסוג אחר לעומת הסדרי העידוד שהשתפרו לאחר היטלי אוגוסט 1970 ופיקחות 1971.

שר האוצר מ. ספיר:

מדוע אתה חושד בנו?

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מפ"ם):

איני חושד. יפה כאן מלה נוספת. מבחינה זו אין המוסף גורע.

אני רוצה להוסיף: עובדה היא שבשנה שעברה גדלו אמצעי התשלום ב-27%, התוצר גדל ב-7% — 8% והמחירים עלו בממוצע ב-12%, כלומר יש עוד 7%-8% שטרם באו לידי ביטוי בהתייקרות. זה לבד מעורר בי חששות — מה יקרה ביצוא בשנה הבאה.

יסלח לי שר האוצר אם הנני מטיל ספק בהנחות המתייחסות לשיעור ההתייקרות הצפוי, בגין תחזיות בחזית השכר וההכנסות. כבר שמעתי אומרים שתשלום תוספת הויקור ועליית שכר היסוד הם בשביל הקריירה של בן-אהרן; הורדת שיעור ההיטל וביטול מלווה הבטחון הם בשביל הקריירה של ספיר, ושואלים מה יהיה על הקריירה של האיגוד המקצועי ועוד העובדים ומוכייהם. יש שאני מהרהר בפני עצמי על מידת התבונה שבחתימת הסכמים ארציים המשמשים כבסיס מינימום לעליית שכר, ובכלל ייתכן שלגבי מפעל מסויים זה שיעור גבוה מדי, אך מפעל אחר, המרוויח יפה וראוי שנמסך שוך אליו עובדים מענפים אחרים, אין סיבה שלא נאפשר לו גידול שכר לעובדיו מעבר להסכמים, על מנת שיעמוד בתחרות ושיג את העובדים הדרושים לו בתנאי התעלה סוקה המלאה הקיימת במשק. אני חושב שהרעיון הזה, שעל-ידי הסכם כולל נביא את המשק למצב של תחרות משוכללת, הוא רעיון פסול. גם העובדים וגם המשק צריכים לשחק על-פי כוחם ועל-פי הכוחות הכלכליים הפועלים במשק. אני משוכנע שהכוחות הכלכליים ישיגו את הדרוש לפועלים התורמים את התרומה היותר חשובה למשק, כי במובן הזה יש זהות מלאה בין האינטרסים שלהם לבין האינטרסים של המשק על כל ענפיו.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

במצב כזה של ביקוש והיצע למה זה יגיע?

לאחר שעיקר דבריו נסבו על שיעור ההתייקרות שחלה ב-1971. חבר הכנסת בדר, אם נניח שבשנת 1972/73 יהיה הגידול ברמת המחירים לפחות ב-10%, כפי שאתה מתבא, הרי תקציב 1971 במחירי 1972 יעמוד על הסכום של 15,880 מיליון לירות, שבינו לבין תקציב 1972 אין שום גידול. אם נוסיף לתקציב-1971 — 1972 אותם הסכומים המופיעים בתקציב הסוכנות ונשווה את שניהם במחירי 1972, נראה אפילו ירידה ריאלית של 0.4%. יותר על כך, בתקציב הנוכחי מצוי גידול של 1.100 מיליארד לירות בסעיף החזרת חובות לתושבי המדינה. כמוני אף אתה יודע היטב שלירה הוצאה בסעיף אופרטיבי כלשהו, שתרומתה היא 100% תוספת לביקוש, אינה דומה ללירה המיועדת לפרעון חובות, מה גם שיש להניח שבחלק ניכר ישמש הגידול בהחזרת חובות מקור להשקעות מצד המוסדות הבנקאיים והקרנות כיוון שחלק גדול מניירות-ערך אלה כבר אינו נמצא ברשות בעליהם המקוריים, אלא בידי מוסדות בנקאיים.

אם נבחן את מידת הירידה הריאלית בתקציב הבטיחון, נראה עד כמה משמעותית מדיניות הריסון של הממשלה. השוואת תקציבי 1971 ו-1972 במחירי 1972 תצביע על ירידה ריאלית בשיעור של 1,200 מיליון לירות, אולם אף אם נביא במניין את דחיית הרכישה, נפחית אותה מתקציב 1971 ונוסיף אותה לתקציב 1972, עדיין נראה ירידה משמעותית. יותר משמעותית ממנה היא הירידה הריאלית בהוצאה בסעיף הבטחון במטבע מקומי, שהיא הקובעת בבחינת השפעת התקציב על הביקוש הציבורי המקומי. בדיקה זו תוכיח שביעור שהירידה הנומיןלית היא 100 מיליון לירות, הרי שיעור הירידה הריאלית הוא 350 מיליון לירות.

בתקציב השיכון אנו מוצאים ירידה נומיןלית של 275 מיליון לירות, אך אם נתרגם את תקציב 1971 למחירי 1972 נקבל סכום של 1,260 מיליון לירות, ולפיו תעמוד הירידה הריאלית על 391 מיליון לירות. כבר דובר על כך שתקציב זה אינו כולל מימון הבנייה לתוספת של 20,000 עולים. לזה יהיה צורך בהוצאה נוספת בסעיף זה בסך 340 מיליון לירות; לפיכך בסופו של דבר לא יהיה שינוי ריאלי בהוצאה לשיכון, אולם זו תאפשר קליטת 20,000 עולים נוספים. מצב זה מתאפשר בגין המלאי שהצטבר לאחר פיגור ממושך ושישמש לקליטת עולים נוספים בלא הוצאה נוספת. תקציב הפיתוח, בלי שיכון, כולל גידול נומיןלית של 100 מיליון לירות, כלומר גידול ריאלי של 80 מיליון לירות, ואילו התקציב הרגיל, שנשאר באותה רמה ריאלית, חל בו שינוי פנימי, שלפיו חלה ירידה, אמנם מתונה, בהוצאות המינהליות ועלייה מתונה בשירותים. בדרך כלל, חבר הכנסת בדר, בשנה שעברה היווה התקציב כשלעצמו 70% מהתוצר הלאומי הגלמי, וב-1972 התקציב עם כל התקציבים הנוספים שאנו חווים אותם נאמדים ב-66% מהתוצר הלאומי הגלמי. מה פירוש הדבר, לדעתך, צימצום או הרחבה?

התקציב בכללותו תורם להזרמת הגזירות במשק בסך 450 מיליון לירות, ויש מי שאומד את הסכום ב-350 מיליון לירות בלבד, כשיעור שהתקיים למעשה בעקבות תקציב 1971. קיים עוד עודף הוצאה בסעיף מטבע לך, המשפיע על אמצעי התשלום המקומיים, כפי שידוע לו. מבחינה זו יש לראות בתקציב כפי שהוגש מאמץ רציני, שהצליח בעיקרו, לריסון הגידול בהוצאות הממשלה, אף על-פי שאפילו התקציב המאוון עד לפרוטה האחרונה

טית לנפש, אין דרך אחרת אלא שימוש במכשיר המיסוי, על-ידי מדיניות פיסקלית בד בבד עם מדיניות מוניטרית מרסנת. אבל כאשר אתה בא להנהיג מהפכה כזאת, אתה צריך להביא בחשבון את הגורמים הפנימיים, ואני חושש מהצפה של אמצעי השלום בגין הנהגה זו של מס ערך מוסף. הואיל ואני יודע שתקופה של אינפלציה חריפה איננה הזמן המתאים, אני מציע לנקוט מדיניות מוניטרית אנטי-מחזורית בחודשים הראשונים. אם נצ-ליח יהיה מקום להנהיג מס ערך מוסף, אם לא — כדאי לדחות, לכל תהיה לנו הנהגת מכשיר נפלא זה לרועץ.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם לבנבראון, ואחריו לחבר-הכנסת אהרן בקר.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי אני מבצע צער על פטירתם של חברי-הכנסת יוסף ספיר וד"ר משה סנה. אנו משתתפים בצערן של המשפחות השכולות ומבקעים להן את תנחומינו.

כנסת נכבדה, הצעת התקציב לשנת 1972 שהובאה לפני הכנסת על-ידי שר האוצר מוכיחה שממשלת ישראל מתכוונת להמשיך במדיניותה מעמדות של כוח, ממשיכה לשים את הדגש בהתעצמות צבאית, במטרה ברורה להמשיך ולהנציח את הכיבוש. התקציב המוצע ממשיך במיליטריזציה של המשק, וההוצאות הצבאיות תופסות גם בתקציב הנוכחי מקום דומיננטי. גיוס ההון והמילואות מארצות אימפריאליסטיות יימשך, ודבר זה יגביר את תלותה של ישראל בהון הזר ובעיקר בארצות-הברית, המספקת לישראל את חלק הארי של הציוד הצבאי. נטל המסים יגבר גם הוא, למרות הכחזות של השר פנחס ספיר שבשטח זה הגענו עד קצה גבול היכולת. ההתקפה על רמת חייהם של פועלים ושל כלל השכירים תימשך גם היא. הסכם השכר שנחתם בין נציגי המעבידים ונציגי ההסתדרות פוגע קשות ברמת חייהם של העמלים ואינו מאפשר קיום הוגן למשפחותיהם. התקציב המוצע הוא אנטי-פועלי ואנטי-לאומי גם יחד.

הוויכוח שהתנהל סביב הקיצוצים בתקציב הבט-חון התנהל כדי ליצור את הרושם שיש כוונה לצמצם את תקציב הבטחון, אשר נופח לממדי שיא, והתוצאות השליליות הנובעות מכך למשק, לרמת חייהם של המוני העם, עוררו תסיסה בקרב הציבור הרחב. אבל למעשה בחשבון את התקציבים הנוספים לרכישת ציוד צבאי שביאו במשך השנה. למשרד הבטחון הוקצבו רשומות 5,238 מיליון לירות, ואם נוסיף לכך 56 מיליון לירות לוועדה לאנרגיה אטומית, 90 מיליון לרדורבה כללית, 315 מיליון לתקציבים מיוחדים, נראה שגם השנה יגיעו ההוצאות הצבאיות הרשומות והגלויות ל-6 מיליארד לירות בקירוב. ואם נוסיף לזה הוצאות צבאיות שונות המוסתרות בתקציביהם של כל מיני משרדים, כגון פיתוח שיכון, על סעיפי ההתנחלויות בשטחים הכבושים, וגם הוצאות המשטרה בסך 205 מיליון לירות הכוללות החוקת משמר הגבול, ועוד הוצאות הקשורות עם קיום הכיבוש — נגיע לסכום העולה על 6.5 מיליארד לירות. אבל גם זאת לא כל האמת. כבר ידוע שלרכישת הפאנטומים צריך יהיה להוציא סכום של 500 מיליון דולר, כלומר סכום של 2,100 מיליון לירות, שאיננו מופיע בתקציב.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מפ"ם):

ודאי, כאשר יש מחסור בכוח עבודה ומפעלים שונים נאבקים עליו, הרי המפעל המרוויח והמשגשג הוא שישג את העובדים.

אני מבקש בהזדמנות זו לקרוא לממשלה שלא להסתפק בהשפעה על הגורמים הגלובליים הפועלים במשק. אין לי ספק שאלמלא התקדמו בדרך להקצאה יותר נכונה של המשאבים, לא היינו מגיעים לחלוקה בין השימושים כפי שהגענו בשנה האחרונה. אולם עדיין ארוכה הדרך שלפנינו. יש להמשיך ביתר שאת את תהליך שינוי המחירים היחסיים באמצעות הגברת החשיפה והורדת שיעורי ההגנה המוגזמים. באחת ההזדמנויות טענתי לפני שר האוצר, שלפי הערכתי מגיע מחיר הדולר בהרכבת רכב של מפעל מסויים ל-17 לירות לדולר, ונעניתי בו במקום, שאם זה כך, צריך להפסיק את הייצור. הנה נתפרסם דו"ח ועדת ברטל, המביא את דעת הממשלה, שלפיה מחיר הדולר בייצור אותו מוצר הוא 19 לירות לדולר ערך נחסך. דעת היצרנים שונה בהחלט, באשר הוויכוח הוא למה צריך להשוות את התוצר הישראלי. סבורני שדו"ח ועדת ברטל הוא דו"ח רציני, אובייקטיבי, משום שאינו מציע בחירה או הכרעה בין העמדות, אלא מיכניסם אוטומטי ככל האפשר. הוא אומר ליצרנים: אתם אומרים 7 לירות לדולר, בסדר. באמצעות מנגנון אוטומטי נאפשר לכם הגנה של 7 לירות. האם עכשיו תצליחו לייצר? כבקשה. אני מציע לממשלה להגשים את דו"ח ברטל ככתבו וכלשונו וממנו לעבור לענפים אחרים.

בסיום אני מבקש לנהוג בזהירות לגבי בחירת העני-תוי להנהגת הרפורמה הרצויה במערכת המסים. חלק מרפורמה זו, נדבך יסוד בה, הוא הנהגת מס ערך מוסף. יש אומרים שעליית המחירים בגין מס זה אינה יכולה להיות מעבר למה שהגידול באמצעי התשלומים מאפשר. הם מניחים שהגידול באמצעי התשלום יביא בלאו הכי לעליית מחירים ועל כן מוטב שזו תיפגע על-ידי הממ-שלה למימון צרכיה. הם טוענים שאם קיימים במשק לחצים אינפלציוניים, יש רק דרך אחת לספוג אותם — באמצעות מסים, ואם אי-אפשר להעלות. עוד יותר את המסים הישירים, כיוון שהם פועלים כתמריץ שלילי לעבודה, הבה נפתור את הבעיה על-ידי הנהגת מס גייטלי שאינו משנה את הקצאת המקורות ואינו פוגע ברווחה של הצרכן. אבל כנגד טענה זו אני טוען: למס ערך מוסף יש מיכניסם משל עצמו. הוא גורם אנדוגני במשק. הוא עלול ליצור לחצים בלתי רגילים לעליית אמצעי התשלום. אם ננהיג מס ערך מוסף שעה שה-משק נמצא במצב של תהליך עליית מחירים וכבר מגיעים, לפני הנהגת המס, ל-5%, 6%, 7%, ואולי 10% עד אוקטובר, הרי שאם ננהיג את מס ערך מוסף, מצד אחד יעזור בספיגת כסף, בספיגת אמצעי תשלום שהיו קיימים קודם לכן, אבל הוא כשלעצמו יגרום ללחצים להרחבה מוניטרית בגלל הצורך בהבטחת הון חוזר, בהזרמה כזו של אמצעי תשלום, שתצף את המשק וכל הספיגה תתבטל בגין ההצפה המחודשת. לכן אני מציע לממשלה, שטרם נקטת מדיניות כזאת תבדוק היטב ותניח את הדי על הדופק, כי אני שותף להערכה שאם אנחנו רוצים להמשיך להתמיד בעליית התוצר הלאומי הנהגת כפי שידענו לבגים קדומות, ויחד עם זאת להתמיד לא רק בהקפאה או בצימצום גידול הצרי-כה הציבורית, אלא גם למנוע את עליית הצריכה הפר-

המעדיפה את המצב הקיים, המעדיפה שטחים על-פני שלום והרוצה בהנצחת הכיבושים, מערימה מכשולים ודוחה כל צעד וכל הצעה שיוכלו לקרב את המשא-והמתן לשלום.

חלק גדול מההכנסות בתקציב המדינה שאיננו ממסים מקורו בכספים מחוץ-לארץ. סכום זה מתקרב ל-6 מיליארד לירות. הישענות המשק הישראלי על ההון הזר נמצאת בעלייה מתמדת: מ-999 מיליון דולר בשנת 1969 ל-1,905 מיליון דולר בשנת 1971, ובשנת 1972 יגיע הסכום ל-1,759 מיליון דולר. חלק גדול מכספים אלה הרי הן הלוואות נושאות ריבית שיש להחזיר עם הריבית, וזה מגדיל את החוב הלאומי החיצוני. כך גדל החוב החיצוני מ-2.1 מיליארד דולר ל-3.6 מיליארד דולר בשנת 1971, והתחזית לשנת 1972 היא 4.2 מיליארד דולר, כלומר 1,400 דולר לנפש. ההון הזר אינו מביא להבראת המשק, כי הוא בא בעיקר לממן תעשייה צבאית ורכישת ציוד צבאי מארצות-הברית. דבר זה מגביר את תלותה של ישראל בארצות-הברית. תלות זו מרחיקה עוד יותר את ישראל מעצמאות כלכלית ומגבירה את התלות הפוליטית בארצות-הברית. לא הדאגה לקיומה של ישראל ולשינוגה הכלכלי היא המגיע למתן ההל-וואות של הממשל האמריקאי, אלא הדאגה לאינטרסים הגלובליים של האימפריאליזם האמריקני באזור.

כנסת נכבדה, שר האוצר מעלה על נס את הסכם השכר החדש, המביא לפועלים תוספת יוקר של 8% והעלאת שכר של 6% לשנתיים — והוא מדיגי: "6% אלה כוללים כל התגמולים לעבודה הניתנים למדידה בכסף". והוא מוסיף: "אני מאמין שבהעלאת שכר הגענו עד לגבול האפשרי, ואני מקווה שתבנות הציבור תמנע אותו לחצות גבול זה." ציבור הפועלים לא יקבל את הצעת השר. תוספת יוקר של 8% רחוקה מאוד מלפצות את הפועלים על העלייה המסחררת של המחיר-רים שהיתה מאוגסט אשתקד ושהיתה הרבה מעל ל-12% הרשמיים. את תוספת היוקר המקוצצת מקבלים הפועלים רק מינואר 1972. העלאת השכר של 6% לשני-תיים, הכוללת גם הטבות בתנאים הסוציאליים, נבלעת על-ידי המשך עליית המחירים ועל-ידי נטל המסים שגבייתם גדלה בשנה האחרונה ב-40%, לפי דברי שר האוצר. ביטול מילווה החסכון ליציצום היטל הבטחון לא יגדילו במאומה את ההכנסה הפנויה של השכירים, כי הנהגת מס ערך מוסף, ששר האוצר בישר לנו, תביא לעליית המחירים של כל המצרכים באחוזים ניכרים, ודבר זה שוב יקטין את ההכנסה הפנויה של השכירים.

אין כל יסוד לטענתו של שר האוצר כי "הש-כיר בישראל אינו מקופח". העובדה שהיה צורך להכניס סעיף בהסכם השכר החדש על תשלום שכר מינימום של 425 לירות לחדש מוכיחה שיש בישראל עשרות אלפי פועלים ופועלות ומשתכרים פחות מזה. אין בטחון שאפילו סעיף זה יבוצע, כי המעבידים הצליחו להסיק פיסקה האומרת "לפי יכולת המשק". אבל גם אם יבוצע בחלקו סעיף זה, מהו כיום סכום של 425 לירות לחדש? הרי זה שכר רעב. שכר מינימום צריך להיות לפחות 650 לירות לחדש. כי גם בשכר ממוצע של 800-1,000 לירות לחדש ברורו קשה לקיים משפחה בת 4 נפשות, על אחת כמה וכמה משפחה של 8-10 נפשות. על כן לא יוכלו הפועלים לקבל את הצעת שר האוצר "לא לחצות את הגבול". הפועלים נאבקים וימשיכו להיאבק להשגת תביעותיהם הצודקות. מוכיחים

הערכות על גודל התקציב הצבאי האמיתי אפשר לקרוא גם בעתונות הישראלית. בעתון "מערב" אנו קוראים את דבריו של שר הבטחון — אני מצטט את דבריו שפורסמו ביום 23 בינואר 1972: "היקף הפעילות של מערכת הבטחון בשנת התקציב 1972 לא יקטן, אף כי חלק ממיומן הפעילות הזאת יידחה לשנת התקציב שלאחריה. אי-אפשר היה לעשות את הבטחון בפחות מ-6,250 מיליון לירות לעומת תקציב של 6.5 מיליארד לירות שהועמד לרשות הבטחון בשנת 1971". דברים אלה אמר שר הבטחון בשבת בראיון המשודר. והוא ממשיך ואומר: "אולם בפועל נוציא בשנה זו יותר מאשר 6 מיליארד לירות, וכנראה 6.25 מיליארד לירות. אם תתשומנה ציפיותינו בנושא רכש של מטוסים בארצות-הברית, יצטרכו בשנה הבאה לשלם את המיומן לבטחון שנדחה מהשנה הזו. התקציב של שנת 1973 יסתכם בלמעלה מ-7 מיליארד לירות".

פירושו של דבר שמרמים את הציבור בידועין. תק-ציב הבטחון יגדל גם השנה.

כדי להסביר את צימצום התקציב, כביכול, בא שר האוצר להצטט באמרו — אני מצטט: "היום ניתן לחסון בהוצאות בטחוניות, שכן העלייה המסחררת בהוצאות הבטחון בשנים האחרונות הביאה אותנו לרמת בטחון גבוהה — תקציב הבטחון גדל פי חמישה ויותר מאז 1966, לכן אפילו לאחר צימצום-מה יש בתקציב זה משום מעמסה כבדה על המשק".

ההוצאות המוקדשות בצורה זו או אחרת להוצאות צבאיות בתקציב הנוכחי מגיעות לשני-שלישים מכלל התקציב. אם נוסיף להוצאות הצבאיות בפועל, שגיעו ליותר מ-6.5 מיליארד לירות, את הסכום של 3.6 מילי-ארד לירות החזרת חובות וריבית, שגם הן ברובן הוצאות צבאיות — מתקבל למעלה מ-10 מיליארד לירות מתקציב המדינה מיועדות להוצאות צבאיות.

הסכומים הענקיים המוצאים על ההוצאות הצב-איות הם על חשבון בניית שיכונים למשפחות מרובות ילדים ולזוגות צעירים, וכן על חשבון ההקצבות לחינוך ולהרחבת הסעד. מצב זה הביא כבר לתסיסה חברתית שמצאה את ביטוייה בתנועת "הפנתרים השחורים" הנא-בקת להעלאת רמת חייהן ותנאי קיומן של השכבות המקופחות ביותר בחברה הישראלית, ובעיקר מעדות המזרח. השלטון מתנכל לחברי תנועה זו ועל-ידי קנסות ומאסרים על חבריה רוצה בלכום את מאבקם הצודק. אך לא בצעדים משטרתיים ייבלם מאבק לצדק סוציא-לי. זכורה אימרתו של שר הבטחון כי "אי-אפשר לצעוד בשני דגלים — דגל המלחמה ודגל ההטבות בתנאים סוציאליים". דיין בוזר בדגל המלחמה, אנחנו הקומוניס-טים בוחרים בדגל השלום, שהוא גם דגל העלאת רמת החיים של העמלים והשכבות העממיות בישראל.

גם השר ספיר טוען כי "הגיעה העת לבלום את עליית הצריכה הציבורית". אבל השר איננו מסיק את המסקנות הנכונות. כדי שאפשר יהיה באמת לצמצם את ההוצאות הצבאיות ולהוריד את המעסימה הרובצת על המשק ועל המוני העם, יש לנהל מדיניות כללית שונה מן היסוד שחבאת את ישראל אל השלום המיוחל.

כיום יש סיכויים ריאליים להתקדמות לקראת פתרון מדיני צודק של הסיכסוך באזור שלנו, פתרון מבוסס על ביצוע החלטת מועצת הבטחון 242, על כל סעיפיה, באמצעות שליח האו"ם ד"ר יארינג. ממשלת ישראל,

התקציב המוצע הוא אנטי-לאומי, כי את בטחונה וע" תידה של המדינה אי-אפשר להבטיח בנשק, במדיניות של כיבושים ויצירת עובדות מוגמרות, ולא בפעולות כפי שמתרחשות בזמן האחרון בגבול הצפון. פשיטת כוחות סדירים של צה"ל לדרום לבנון, שבוצעה בסוף השבוע שעבר, ופעולות השיטור של כוחות צה"ל בשטח ריבוני לבנון, הן פגיעה חמורה בריבונותה הטריטוריאלית הלב-נונית. הפשיטה נערכה תוך שימוש באווירונים, ארטי-לריה וחיל רגלים בממדים נרחבים, תוך הרס בתים וגירוש של האוכלוסיה הערבית מדרום לבנון. פעולות אלה חמורות מאוד ועלולות לגרום אחריהן התלקחות רבות, וההתפתחות האחרונה בגבול הסורי מוכיחה זאת. הסיעה הקומוניסטית בכנסת מגנה פעולות אלה הגור-מות קרבות שווא לשני העמים. אנו כואבים את כאב המשפחות השכולות היהודיות והערביות, שאיבדו את יקיריהן. מצב זה והסכנת הכיבוש בו מקורם בהמשך הכיבוש וסירובה של ממשלת ישראל להגיע להסדר שלום צודק. אנו קוראים את ממשלת ישראל לסגת ממדיניותה הרת-הסכנות ולפעול למען שלום צודק, על בסיס ביצועה המלא של החלטת מועצת הבטחון 242.

פתרון כל הבעיות החמורות העומדות לפני ישראל הוא בשינוי יסודי במדיניות הכללית של הממשלה, ולא בדחיית כל צער שבא לאפשר התחלת משא-ומתן לבי-צוע החלטת מועצת הבטחון.

מדינת ישראל אינה יכולה לשאת תקציב צבאי עצום כזה. רק קיצוצו היסודי על-ידי מדיניות של שלום יעמיד את הכלכלה הישראלית על יסוד בריא, יפתח אופקים לחידושם והרחבתם של הקשרים עם ברי-ת המועצות וארצות סוציאליסטיות אחרות, על בסיס של תועלת הדדית ולמטרות בניין ופיתוח. כן יפתח השלום אופקים לפיתוח מהותי של קשרי כלכלה עם המדינות הערביות השכנות. מעל הכל, השלום ייחזר אותנו מנטל מיליארדים של תקציב הבטחון, ההורס את כלכלתנו לטווח ארוך ומשעבדה למונופולים הזרים.

לכן, בשם המאבק למען האינטרסים של הפועלים ושל המוני העם בישראל, בשם המאבק לעצמאות כל-לית ואי-תלות פוליטית, למען השלום — נצביע נגד התקציב המוצע. אנו מציעים להחזיר את הצעת התק-ציב לממשלה.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בקר, ואחריו לחבר-הכנסת ורדיגר.

אהרן בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא אוכל לפתוח בדברים על הנושא שלשמו מוקדשת ישיבתנו היום בלי שאביע דגשי השתתפות בצעד ובאבל על משה סנה ז"ל, איש תנועת העבודה, שהיה ואינו עוד. על אף השוני שהיה כל השנים בתפיסותינו התברתיות, ידענו להעריך את משה סנה כאדם חושב והוגה, ברוך כשרון, בעל יכולת ביטוי, שידע להעלות בעיות ולנתחן ניתוח מעמיק, ולא בכדי זכה לא אחת משה סנה להקשבה ולהערכה על דברים שהשמיע בהסתדרות ובבית הווה.

דרך ארוכה ומפותלת עשה האיש בחייו הציבוריים, שידעו גם סערות וגם תמורות. בטוחני כי בזכרון רבים מאתנו תישמר דמותו של משה סנה כדמות של מנהיג ציוני ומראשי ההגנה בשנות הארבעים, כפי שהצטיירה

זאת המאבקים האחרונים של פועלי הנמלים, השביתות וההפגנה בתצר הוועד הפועל, שקיימו הפועלים מ-18 מפעלי טקסטיל בגוש דן. והמאבקים ילכו ויחריפו. גם הממשלה יודעת זאת, לכן היא מכינה חוקים, כמו החוק ליישוב סיכסוכי עבודה, חוק חוזי עבודה, בתי-דין לע-בודה וצווי ריתוק, שבעזרתם היא רוצה לבלום את מאבקם של הפועלים. אבל כל הצעדים האדמיניסטר-טיביים, כל החוקים האנטי-פועליים, לא יועילו. הם לא ירתיעו את ציבור הפועלים מומאבקו הצודק. כי בזמן שזורשים מהפועלים להזיק את החגורה בגלל המצב הבטחוני, יש בישראל כאלה המרוויחים מיליונים. בנק דיסקונט חילק רווחים בסך 8.5 לירות למניה בת 10 לירות, רווחים של 85%, ובנק הפועלים חילק מנחות הטבה בשיעור של 20% נוסף לחלוקת הדיבידנדה. בנק לאומי הרוויח בשנת 1971 17 מיליון לירות לפני תשלום המס, זהו סכום המהווה גידול של 54% ברווחים לעומת 1970.

אפשר להביא עוד דוגמאות רבות לרווחי החברות, הבנקים והמונופולים בישראל. המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל היא לטובת בעלי ההון, זה מתבטא בגדול הרווחים ובמענקים ובסובסידיות שהם מקבלים מתקציב המדינה, והיא לרעת הפועלים, הם היא מביאה לירידה מתמדת בשכר הריאלי וברמת החיים של העמלים.

אפליית האוכלוסיה הערבית בישראל היא בכל השטחים הכלכליים ובשירותים הסוציאליים, וכן בתחום הפוליטי והלאומי. תקציב המדינה מנסה להעלים מציאות ענומה זו. לא מבקרה אין מפרסמים די הצורך מספרים על הקצבות ליושבים הערביים, אבל המציאות מראה פיגור רב במצבה של האוכלוסיה הערבית בכל השטחים: הבנייה, החינוך, העבודה, ההקצבות למועצות המקומיות. אין כל הצדקה למצב הזה. יש להגדיל בהרבה את ההקצבות ליושבים הערביים בכל התחומים הנ"ל. לי-שובים הערביים בישראל אין די כסף — אבל ליצירת עובדות מוגמרות להיאתחזיות בשטחים הכבושים יש מיליונים. לפי "הארץ" מיום 16 בפברואר 1972, במאמר ש. ג. פביאן: "כ-120 מיליון לירות יושקעו השנה על-ידי הסוכנות ומחלקת ההתיישבות ביישובים חדשים שקמו אחרי מלחמת ששת הימים. מוא 1967 קמו 46 ישובים חדשים". ישובים נוספים נמצאים בשלבי הקמה, מרבית הישובים החדשים הם בשטחים המוחזקים. גם בתקציב המדינה מוקצב סך 26 מיליון לירות לשטחים, מזה 23 מיליון להיאתחזיות. ההקצבות בשטחים הכבושים הן מצד אחד ביזבו כסף, כי העובדות המוגמרות הן זמניות, מצד שני מרחיקות פעולות אלה את השלום.

כנסת נכבדה, התקציב המוצע הוא תקציב אינפל-ציוני. האשראי לממשלה מבנק ישראל, כלומר הדפסת הניירות, שטרי כסף, הגיע בשנת 1971 ל-1,421 מיליון לירות, וממוסדות בנקאיים עוד 40 מיליון לירות, בסך הכל 1,461 מיליון לירות. ההגדלה במצעי התשלום הגיע ב-1971 ליותר מ-27%, לעומת 13.5% בשנת 1970. זהו מצב מסוכן מאוד.

התקציב המוצע לא יביא להבראת המשק, לא יפתור את הבעיות החמורות הכלכליות של המדינה, לא יצמצם את הגרעונות במאזן התשלומים ולא במאזן המסחרי. החוב הלאומי במטבע חוץ יגדל ויחד אתו תגדל התלות הכלכלית והפוליטית של ישראל בהון הזר ובמעצמות האימפריאליסטיות ובעיקר ארצות-הברית.

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (בקר, ספר) —

עם זאת לא הייתי רוצה להתעלם מנקודה, אולי אחת החשובות ואחת הרגישות, שבתקציב הזה לשנת 1972/73: לא מודגש המשך היונק לקידום של היעדים הסוציאליים, שבהם נעשה רבות, לדעתי, במשך כל השנים, ובייחוד בשנה החולפת, עת הוגדל התקציב, בפרק זה בלבד של יעדים סוציאליים, בסכום של 800 מיליון לירות, ואילו השנה כמחצית הסכום הזה.

שר-האוצר פ. ספיר:

אבל הסכום של 800 מיליון לירות ישנו גם בתקציב של השנה הזאת.

אהרן בקר (המערך, עבודה-מפ"ם):

בוודאי, ציינתי זאת: לפני שנה היה גידול של 800 מיליון לירות ונוסף לזה יש גידול גם השנה. אני רק מצטער שלא מודגש המשך היונק. הייתי רוצה בהמשך היונק, ועוד אחזור לכך.

והרי מוסכם על כולנו שבקידום הכלכלי והחברתי המהיר של השכבות החלשות בתוכנו יש לראות את נקודת המוקד בחיי חברתנו בראשית שנות השמונים, יותר מאשר בכל תקופה אחרת.

בדברי על המשך היונק כוונתי בעיקר ליונק שב-תיכון לשנים הקרובות.

יש עוני בארץ ויש עניים; יש משכנות עוני ויש בעיה של שיכון לזוגות צעירים חסרי אמצעים; יש משפחות ברוכות ילדים הנוקקות לסעד, ויש זקנים שקיומם בחלקו אף הוא על סעד בלבד. יש יסוד סביר להנחה שב-10% מכלל האוכלוסיה בארץ נתונים במח"ס, במצוקה ובעוני. ויש ששואלים: מדוע דווקא עתה, בשנים האחרונות, קמה התסיסה ומחריפה הבעיה, בעיית העוני, לאחר שלגופו ובמהותו לא זו בלבד שהעוני בארץ אינו מתברר, אלא נהפוך הוא — לשמחת כולנו — פוחת והולך ומתמעט? ואם המדובר בסימני ההיכר הבולטים בעוני, באשר לדיוור, הרי הצפיפות של שלוש נפשות ויותר בחדר אחד ירדה בארבע השנים האחרונות, מאז 1967 ועד 1971, מ-19% לירות עד ל-8% בסוף 1970; והוא הדבר לגבי הרחבת החינוך, שירותי הבריאות, תמיכה הסעד וכו'.

יש שמשיבים כי כמה סיבות לכך שדווקא בשנה האחרונה או בשנים האחרונות מחריפה הבעיה: רגיעה בגבולות, תעסוקה מלאה, העלייה הכלכלית ברמת החיים. לדעתי, העובדה שמעגל העוני קטן והולך היא המאפיין שרת והמחייבת תיכנון לחיסול גורמי העוני במשך פרק זמן קצוב. העובדה שב-90% מכלל אוכלוסיי ישראל נמצאים מחוץ למעגל העוני, מחוץ לכל מרכיב של עוני — באשר לדיוור, חינוך, תזונה ולבוש — היא הנותנת. ישראל זו מסוגלת אובייקטיבית ואף חייבת לגשת מתוך העזה ויונק לפתרון בעיות העוני עד כדי חיסול. חשוב וחיוני עד למאד לקבוע לעצמנו מסגרת של פעולה וזמן קצוב לחיסול גורמי העוני בישראל. ותיטיב הממ"ש שלה לעשות אם תפרסם דברים "תכנית חומש" שתשא עמה תשובה ונשורה באחד התחומים הרגישים ביותר שבחינו ובחברתנו.

ובינתיים עלינו לשים לב לכמה דברים, שהם לב-אורה פכים טענים, אולם אלה הפכים הקטנים — גדולים במהותם ונוגעים לסוגים רבים של האוכלוסיה ברמת חייהם. עלינו לשים לב לכמה דברים הנוגעים

בראשית דרכו הציבורית, וכאדם שידע בשנים האחרונות לגלות מחדש אהבה לבית ישראל ופטריסטיית רבה למדינת ישראל, לעתידה ולבטחונה. יהי זכרו ברוך עמנו.

כנסת נכבדה, לתקציב השנתי המוגש על-ידי שר האוצר יש במציאות שלנו, הישראלית, משקל, תפקיד ושליחות בכל הנוגע למדינה מבחינה בטחונית, כלכלית וחברתית גם יחד. התקציב היה לאחד הגורמים הקובעים בפעילות הכלכלית, בעיצוב רמת החיים של המוני העם ובתדמית החברתית בישראל. מכאן גם הרגישות וגם העניין הרב שעלינו לגלות מדי שנה לתקציב המוצע — במבנהו, במגמותיו החיוניות וגם בחולשותיו. מחובתנו לבחון את התקציב, על היש בו ועל החסר בו, ובעיקר: מהי מידת האיוון בין הצרכים לבין היכולת, בין התחזית לבין המציאות.

לא אהסס ואומר שתקציב זה, שעל שולחנו, מצביע על מפנה מסוים במבנהו, אף אם מגמותיו עדין במבחן, והייתי מכנה את התקציב הזה תקציב של מפנה ומבחן גם יחד. המפנה הוא בממדיו של התקציב, בריסונו, בעיצוב יעדיו. המבחן — אם אכן יעמוד התקציב במציאות אשר למדיניות הכלכלית, שאותה הוא מבטא ושי-אותה הוא צריך לייצג.

לצורך הדיון נטיב לעשות אם נראה לגדד עניינו את התקציב בשלמותו, כלומר, את התקציב הרגיל בסך 15,870 מיליון לירות, והתקציב שבתוספת בסך 782 מיליון לירות מההכנסה המיועדת של תקבולים — יחד סכום של 16 מיליארד ו-652 מיליון לירות. וזה לעומת 15 מיליארד ו-434 מיליון לירות בשנה החולפת, כלומר תוספת של מיליארד ו-200 מיליון לירות, שהיא כ-7.5%.

לכאורה, רבותי, אלה רק מספרים, אולם נדע כי מאחורי המספרים האלה, לכאורה יבשים, עומדים בעיית ואנשים חיים, ויש שגדל של בעיה עולה אף על גודל המספר, יהיה אשר יהיה.

אשר ל"יש" שבתקציב, הייתי מציין ארבע נקודות. הראשונה: קטנו ממדיו של התקציב במונחים ריאליים, אף אם היקפו הנומנילי גדל בלמעלה מ-200 מיליון לירות. ועקב זה קטנו ההוצאות, שרוסנו במידה רצינית, אם נביא בחשבון שהתקציב הוא כולל גם הגדלת התש"לום לחובות. במונחים ריאליים כוח הקנייה של התקציב הזה — אם נשתמש במושג זה — בוודאי קטן יותר משהיה לתקציב של אשתקד.

עם זאת, על אף הקטנתו הריאלית נשמרת הרמה של השירותים והיעדים הסוציאליים, שכלל לא נפגעו, אף לא במידת מה, ואפילו הייתי אומר שמסתמנת מגמת-מה לעלייה. הייתי אומר גם שאם כי קטנו הוצאות הבטחון — ואלה שמסביב לבטחון — הרי כולנו מרוצים מהעובדה שעוצמת הבטחון גברה והיא גוברת והולכת.

אציין נקודה שלישית, שגם היא אחת החשובות: אולי לראשונה, לאחר שנים רבות, הוקל נטל המסים על האזרח על-ידי ביטול מילווה החסכון, הקטנת היטל הבטחון והקלות נוספות ממס הכנסה, שביחד מהווים כ-4%—5% מהכנסתו הממוצעת של העובד.

והנקודה הרביעית: נקבעו מגמותיו של המדיניות הכלכלית, שהן: המשך ההתקדמות הכלכלית בהגדלת הייצור והיצוא, בשמירה על תעסוקה מלאה, בצורך לש-מור על מוזירים וכו'.

ראשון בעולם גם בהפרשת אחוז גבוה למדי מן התוצר הלאומי הגלמי לצרכי בטחון. זו אולי התשובה לאחוז הגבוה של מסים הנגבה אצלנו. בו בזמן שאמריקה מפ- רישה רק 10%, וארצות אירופה — 4%-6%, הפרישה ישראל בשנת 1971 26%, והשנה תפריש בוודאי כ-22% מן התוצר הלאומי הגלמי לצרכי בטחון.

שני סוגי חישובים אלה קשורים וצמודים זה בזה. פחות הפרשות לבטחון — פחות גביות מן ההכנסה הלאומית. על מה הטענה ואל מי הטענה? האם נמצא בתוכנו אחד מ-99% בכנסת הזאת שיטיל דופי בצרכים הדרושים לנו לבטחוננו? עם זאת, דומני כי יש מקום לכמה שאלות לשר האוצר. לרגל הדיון והוויכוח בשאלת העלאת המסים ברשויות המקומיות הייתי שואל את כולנו, גם את עצמי: איך זה קורה שב-1972 עדיין קיימת ברשויות המקומיות שיטת מסים לגביית ארנונה שה- פרוגרסיביות ממנה והלאה? אינני סבור שהקריטריון הקיים לפי אזווי מגורים ומספר חדרים הוא שמבטיח פרוגרסיביות. האומנם אין בכוחנו להבטיח חלוקה צודקת בנשיאת עול המסים גם ברשויות המקומיות, כפי שהב- טחנו זאת במסים הממלכתיים, במס הכנסה?

חלקם של העובדים השכירים בהכנסות ממס הכנ- סה וממיליות מחייב הבהרה, אם לא למעלה מה, אולי גם איוון צודק יותר. אני רוצה להסתמך על שני מספרים שהתפרסמו עכשיו: מאז 1967 ירד חלקם של השכירים מ-53% ל-47%, כלומר ב-11.5%, בו בזמן ירד חלקם מהעצמאיים מ-22.5% ל-19.6%, כלומר ב-13.5%. אולם לא בזה העניין. הסטטיסטיקה משקפת רק את החלוקה בין הסקטורים השונים באשר לגבייה בפועל. אין לגד עניינו חלוקה נוספת באשר לפוטנציאל המסים. במלים אחרות: ידוע לנו שהמשכירים גובים כ-95% מן המגיע, מנכים מהכנסותיהם את המסים; והחברות בוודאי משלמות את הכל. אשד לעצמאיים — ידוע שיש מו- חמקים ומשתמטים מתשלום אמת. יש סברה שהגבייה בפועל מגיעה רק לכדי 75%. אגב, גם בארצות-הברית אותה התמנונה: משכירים גובים למעלה מ-90%, ומעצ- מאיים — כ-75%. זו הנקודה שמחייבת הבהרה, אם לא איוון צודק יותר, כפי שצינתי.

אני יודע כי עוד יבוא לפנינו לדיון הדין-וחשבון של ועדת אשר בכל הנוגע למערכת המסים, ועוד תהיה הזדמנות לדיון מפורט שייקבע לשם כך. הריני שותף להנחה כי אכן דרושה רפורמה במס הכנסה, ששיטתה לא תיהפך לרועץ באשר לאמאץ הקשור ביתר-ייצור וביתר-עבודה בכלל, וגם ביתר-עניין בפעילות כלכלית קונסטרוקטיבית, וכן באשר לגביית אמת של המסים.

בארצנו המתפתחת, שבה תמורות כה רבות במער- כות העבודה והייצור, טוב הדבר שמדי תקופה תיבדק ותיבחן שיטת המסים, וששיטה תותאם לתקופה ול- מציאות הנוצרת. עם זאת עלינו לראות כיסוד מוסד בכל שיטה שתיקבע את דבר החלוקה הצודקת מבחינה סוציאלית באשר לנשיאה בעול ובאשר לפירות ההכנסה הלאומי.

יש לציין בסיפוק את דבר צימצום ההוצאות העס- קיות בצרכי מס הכנסה, דבר שבעצם צריך היה להיעשות כבר מזמן. אני מניח כי יש כנראה לעשות רבות למען תשיג יד החוק את המשתמטים לעושים וסוגיהם מלשאת בתשלום מסים התואמים את הכנסותיהם הממשיות.

לסוגים מסוימים באוכלוסיה ולעשות למען הקל עליהם את חייהם. אני מתכוון לשני דברים. והראשון — קיצבת זיקנה.

במקורה, עת הונהגה קיצבה זו בטנים 1953 ו-1954, היתה כ-22% מן השכר הממוצע. אנחנו זוכרים את התקופה ההיא. הדבר נחשב לאחד ההישגים הסוציאליים החשובים. במשך השנים ירד משקלה היחסי עד כדי 13% מן השכר הממוצע. נכון הדבר שאלה מן הזקנים, שאין להם מקורות הכנסה נוספים, נהנים גם מהטבה סוציאלית. אך יחד עם הקיצבה אין הסכומים עולים על 20%-25% מן השכר הממוצע. דומני שמן הדין להטיב את מצבם של סוג זה של זקנים, חסרי כל מקור- רות הכנסה אחרים, ולהגדיל את ההטבה הסוציאלית.

דבר שני שאני רוצה להפנות אליו את תשומת לבכם הוא: הכנסת מינימום על-ידי הגדלת מענקי ילדים. הגה לפני שנה, בעת הדיון על התקציב, התרענו קשות על תופעה שלפנת קמה או צצה, עם הנהגת מענקים מיוחדים לעובדים שכירים כתמורה לתוספת שכר שה- גיעה להם. תופעה שלילית זו, שהדביקה גם תו על מקבלי המענקים בסטטיסטיקה הרשמית כ"עובדים עניים", בעצם היתה אחד הגורמים המכריעים לתביעה, ועתה להנהגתה, של הבטחת שכר מינימום. אני בא לציין בסיפוק שההסתדרות הולכת ומבצעת הנהגת שכר המינימום בכל ענפי המשק, דבר שיאריך כשנתיים ימים, והפועל או הפועלת יקבלו את שכרם המלא מידי מעסי- קיהם, ומענקים מיוחדים אלה שהיו מיועדים לעובדים כתוספת לשכרם ילכו ויבטלו. כולי תקווה שההסתדרות תצליח בפעולתה זו, ומשכר המינימום ייהנו כל פועלי ישראל בתוקף הסכמי העבודה הקיבוציים. והיה, אם ייתקל הביצוע בקשיים מסוימים, לדעתי אין להימנע הפעם גם מקבלת חוק מחייב בכנסת.

עם זאת גדע כי בהבטחת שכר מינימום טרם הבטחת שמשפחת עובדים ברכות ילדים תוכל לקיים את עצמה ולכלכל את ילדיה בצורה נאותה. הולך ומתקרב הזמן שבו אנו בישראל, בדומה לארצות מתקדמות אחרות, נתחיל לערוך עצמנו לקראת הבטחת הכנסת מיני- מום למשפחה, לכל משפחה, לאו דווקא של עובד שכיר. וזאת ניתן לעשות על-ידי הגדלת המענקים לילדים באמצעות הביטוח הלאומי, דבר שכבר החילונו בו, אולם נראה שיש לעשות להגדלה התואמת את הצרכים.

חברי הכנסת, יש עוד בעיה, מן הרגישות, שמע- סיקה את הציבור הרחב, והיא שאלת המסים. המדובר בציבור שהוא רוב מניניה של האוכלוסיה, ציבור העוב- דים והמוני העם. ומדובר במסים שבאמצעותם ניתן להבטיח כי אכן ישאו אזרחי ישראל לשכבותיהם השו- נות בעול ובנטל המדינה, כל אחד לפי יכולתו ובהתאם להכנסתו. מה גם שנשיאה צודקת בעול המסים משפיעה על חלוקתה הצודקת של ההכנסה הלאומית.

שר האוצר ציין בין השאר בהרצאתו המקיפה שה- מסים ומיליות החובה הנגבים מאזרחי ישראל מגיעים ל-48% מן ההכנסה הלאומית, ויחד עם התשלומים לביטוח הלאומי והמסים לרשויות המקומיות הם מגיעים ל-58% מן ההכנסה הלאומית. לא אדבר על גובה האחוז, באשר אני יודע שלא רק לגביית אחוז גבוה זה של מסים מן ההכנסה הלאומית תופסת ישראל מקום ראשון בעולם, בו בזמן שאמריקה גובה רק 35%, וארצות אירופה 42%-45%. ישראל תופסת מקום

לחוספנות שכר גדולות יותר. בבלימת תופעה זו המפתח למבחנו של התקציב באשר למגמותיו, במערכת הכלכלית, בבלימת האינפלציה.

המשק נתון בלאו הכי בתהליכים אינפלציוניים, ונראה שאין מנוס מכך בתוקף מצבנו המיוחד. המאמץ הנעשה בתקציב זה הוא אך לרסן במידת האפשר את התהליכים האינפלציוניים, למען לא יתדרדרו לאינפלציה דוהרת, עם כל המשתמע מכך. מכאן החרדה והתביעה למנוע תופעות שבכוחן השלילי לשבש ולסכל את המגמות החיוביות שבתקציב.

הייתי מיישך לשך האוצר, בהקשר זה של ההתייך-רויות הצפויות, לדחות לפי שעה את הגשת ההצעה בדבר הנהגת מס ערך מוסף, מבלי להיכנס עתה לכל שיקול אחר פרט לאחד: העלאת מחירים שבוודאי תבוא בעקבותיה, לפי המתוכנן, וטוב שהודעת הדחייה תבוא בהקדם, על מנת למנוע את הפסיכוזה של העלאת מחירים באמצעות באקטור עקב הנהגת מס ערך מוסף.

ואסיים בציני כי בסיפוק ובצדק יכול שר האוצר להצביע על השנה התקציבית החולפת כשנת הישגים. גורלה של שנת התקציב הבאה הוא בידי הממשלה והציבור גם יחד. תקפיד הממשלה על המגבלות שבתקציב ועל מגמותיו. יהיה גבול-מה לסכנות האורבות. יגלה הציבור אזהרות טובה ושיתוף פעולה בביצוע המדיניות הכלכלית. נמשיך להתקדם. ואם חלילה תפרוץ מחדש האש גבולות — נחוש עצמנו חוקים יותר גם מבחינה כלכלית, נוסף על ההתעצמות הבטחונית שלנו.

הי"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחברי הכנסת ורדיגר, ואחריו לחברי הכנסת שוסטק.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת מכבדה. מצטרף אני לקדמיה ומביע את צערי על מותו של חברי הכנסת משה סנה ללא עת. למרות המרחק הקטני שבהשקפותינו, נעים היה לשוחח איתו, לשמוע אותו ואפילו להתווכח עם אישיות רבגונית זו. היה יהודי חם, ולפני מותו ציווה להיקבר ביהודי ועל קברו לומר קדיש ופרקי תהלים כדת משה וישראל. אני מביע את השתתפותנו הכנה באבלם של בני משפחתו וידידיו הרבים. יהי זכרו ברוך.

אדוני היושב-ראש, נאום התקציב של שר האוצר השנה, יותר מבשנים שעברו, אפשר לכנותו נאום היסטורי, שהקיף את היעדים הגדולים של המדינה בתקופה היסטורית זו. כבר בראשית דבריו הדגיש השר כי תקופתנו היא ראשיתה של תקופה שתיוכר בתולדותינו בזכות תחילת התגשמותן של תקוות רבות-שנים, וכי עלינו לעשות הכל כדי שנהיה בטוחים שאכן ראויים אנו לזכות זו.

ואמנם זכותה של התקופה במפנה הגדול בעליית אחינו מברית-המועצות, אשר מטיפטוף דקיק במשך שנים, לפי הגדרתו, נהפך לזרם, ואמונתנו שיהפך לנחל איתן, לצערנו, מגיעות אלינו בימים האחרונים בדרכים שונות ידיעות מדאגיות על המשך העלייה מברית-המועצות. זו סימנים מוצהרים על נסיגה מסוימת של שלטונות רוסיה ממחנה רשיונות יציאה לאחיו שם הרוצים להצטרף אלינו, והירידה במחנה האשרות היא ללא תקדים לעומת מספר האשרות שניתנו בחודשים האחרונים. הלוואי ולא נופתע. אנו תפילה ומלאי תקווה שלמרות

נראה לי כי בדרך כלל לא יהיה מנוס מלהנהיג מס ערך מוסף, שהוא בבחינת הרע במיעוטו והבטוח ברובו מבחינת ההכנסות. אך השאלה היא שאלת העיתוי המתאים וההשלכות באשר למחירים וכן באשר לאספקט הסוציאלי שעליו עוד ליתן את דעתנו עליו ולהעמיק את הבחינה בו כאשר נגיע לכך.

חברי הכנסת, בלשון התקציב אנו משתמשים בשנים האחרונות במושג "יעדים סוציאליים". המושג כשי-לעצמו נכון — כשהוא כולל את ההקצבות לשיכון, בריאות וסעד, להשגת מטרות מסוימות בפרק זמן קצוב וקצר. דומני שמגיע הזמן שעלינו לאמץ ביתר שאת כוח ומחשבה ולהגביר את כושר הפעולה, תוך חתירה בלתי-פוסקת להשגת הייעוד הסוציאלי, זה הייעוד הסוציאלי המדריך אותנו בפעולתנו, וזה שמדריך לעתים גם את מנוחתנו. זה הייעוד שעליו תיכון חברתנו: נשיאה צודקת בטל ובעול, חלוקה צודקת של ההכנסה הלאומית, סתימת הפערים הסוציאליים המתרחבים ובעודם.

עכשיו אני מגיע לפרק האחרון — באשר למבחן, אם אכן יעמוד התקציב המוצע ביעדיו, במגמותיו ובממדיו. התקציב אמנם גדול ומרשים. אולם בניתוח קל אפשר להיווכח שבעצם פחות ממחציתו בלבד בשליטתנו, באשר למעלה מ-50% מיועדים לצרכי בטחון ותשלום חובות שאינם בשליטתנו. בשליטתנו בעצם פחות מ-50%, למעלה מ-7 מיליארד ל"י.

אגב, אני רוצה לומר ששני סעיפים אלה — בטחון ותשלום חובות — שהיו לפני שנה 53.6%, משקלם גם היום בתקציב הוא 53.6%. אבל תשלום החובות גדל; הצאות הבטחון קטנו. אשר לתקציב הבטחון, וכן לצרכי קליטת עלייה, אדוני שר האוצר, איש לי יטען שיש חריגה ממסגרת התקציב כשהיה צורך בכך. בבטחון — מתוך הכרה, אם מחדש תיפתח האש. ואשר לעלייה — נחרגו ממסגרת התקציב ברצון אם אכן נזכה לעלייה גדלה והולכת. התקציב שגוטר איפוא, שהוא בשליטתנו, 50% ממנו, מהתקציב המוקטן הזה, מוקדשים ליעדים סוציאליים; 17% — ליעדים כלכליים; למינהל ושונות — לא יותר מ-13%. יש איפוא להניח שמבחינת הממדים יעמוד התקציב במבחן.

הבעיה היא באשר למגמות שהדריכו את התקציב במבנהו, ואשר לסכנות שאורבות. המגמות כולן חיוביות למדי, ואין צורך לעמוד עליהן. מה שאין כן באשר לסכנות, ועליהן יש להצביע.

הסכנה הגדולה ביותר היא בהגברת האינפלציה בעקבות התייקרות דוהרת, אם אכן לא תיבלם, ומדי-לתהליכי התייקרות שני מרכיבים: התייקרות עצמה, וגם הפסיכוזה התורמת לכך לא מעט. בוודאי שיש קשר בין מחירים, שכר ומסים. שלשתם יחד קובעים את רמת חייו של העובד. יעלו מחירים — יעלה השכר, ואולי גם יהיה צורך בהעלאת מסים מחדש. הולך ונוצר מעגל-קסמים של יחסים בין מחירים ובין שכר, שלא במטה-קסם תפרוץ אותו.

עוד לא קרה דבר במערכת השכר בישראל שיצדיק העלאת מחירים בצורה מזוהרת, טרם נחתמו הסכמי העבודה, טרם קיבל הפועל תוספת שכר. נכון הדבר שפועלים תובעים יותר ממה שמדיניות השכר קובעת, ועל ההסתדרות גם לעמוד בכך. העלאת מחירים ללא הצדקה וללא פיקוח אך מחזקת ומגבירה את התביעה

ורובם באים ומצטרפים לבוני המדינה מתוך תשוקה ואהבת ארץ-ישראל.

העלייה הזורמת אלינו מארצות הרווחה, מברית-המועצות וממדינות אחרות, היא עלייה טובה וברירה, ובלא ספק תסייע לחיזוקה וביסוסה של המדינה, בימי שלום כבימי מלחמה, אבל לשם כך אנו זקוקים להסברה נאותה, ונדמה לי שבתחום זה קיים ליקוי חמור. אין הסברה מספקת. כמוכך, כפי שהדגשתי, כל זה צריך להיעשות בלי לפגוע במה שהמדינה מחוייבת לעשות למען השכבות החלשות באוכלוסייה — משפחות ברורות ילדים, דיירי משכנות עוני וזוגות צעירים — ולהעמיד לרשותן פתרונות לבעיות הדיור שלהן הקשות. וזה אחד היעדים והמטרות שעליהם דיבר השר בנאומו. בעיית הקטנת הפער החברתי בין שכבות השונות באוכלוסיית המדינה היא לא פחות חשובה מבעיית הבטחון. התסיסה החברתית שהיינו עדים לה בשנה האחרונה עשויה לשמש סימן מובהק לכך. אמנם התסיסה גרמה להתעוררות של כל הגורמים ועשרות מיליונים לירות נמצאו פתאום לפתרון בעיות השעה, אבל לא זו הדרך. עלינו לטפל בבעיה לא בדרך של מבצא, אלא בדרך שיטתית ויעילה ולכוון את המשאבים הכספיים לאותן המטרות בלי לבזבז אותם ללא תכנית מעובדת מראש.

על המדינה לחזק את השכבות מעוטות היכולת ולמנוע היווצרותה של נזקקות חדשה בדור השני של משפחות נתמכות. יש לפעול למניעת נשירה מבתי-הספר בקרב הנוער הגתון במצוקה — נשירה הדוחפת אותם לעולם הפשע — ולחנכם להיות לאזרחים שווי זכויות וחובות למדינה. אני מקווה שבשנת התקציב הקרובה תדע המדינה לצעוד צעד קדימה ותטפל כראוי בבעיה זו, כדבריו של שר האוצר ובהבטחתה.

חברי הכנסת, שר האוצר ציין בנאומו על התקציב את חלקו של עם ישראל בגולה להצלחותינו בשנים אלה, הן בעזרה הכספית הגדולה והן ברגש ההזדהות של יהדות העולם, שנפשה יוצאת לישראל. בהודמנות זו אנו מחוייבים להדגיש את חלקו של שר האוצר מר ספיר בהצלחה זו ולהביע לו תודה על כך. השר ספיר ידע לרתום את יהדות העולם בעול ובנטל הכבוד המונח על המדינה. ואם זכינו בהגדלת ההשתתפות של יהדות העולם במפעלי המגבית והבונדס למען ישראל, יש לזקוף זאת בראש וראשונה לזכותו של השר ספיר, אשר מצא את השפה המשותפת עם היהודים בתפוצות ובמיוחד בארצות-הברית. כדאי גם להזכיר את "קרן החינוך", פרי יזמתו של ספיר, בניהולו של אליעזר שמואל, קרן המזרימה מיליונים למען מוסדות חינוך וקידום החינוך בישראל. נדמה לי שכל העבודה המפרכת הזאת הנעשית במסירות נפש, איננה זוכה להערכה מספקת בציבור.

אבל, אדוני השר, תסלח לי אם אתלונן ואטען נגד האפליה כלפי החינוך הישיבתי. אין הישיבות הקדושות, כור ההיתוך של מורשתנו, נהנות מתמיכה ממשלתית מספקת, בכל אופן הרבה פחות מן העזרה הממשלתית למוסדות חינוך תיכוניים וגבוהים. ההקצבה שניתנת על-ידי משרד הדתות היא אפסית. תלמידי הישיבות אינם נהנים מאותן ההטבות שמהן נהנים בני גילם במוסדות חינוך תיכוניים ואוניברסיטאיים. שנים על שנים אנו מתריעים נגד האפליה בשכר לימוד מדורג לתלמידים בישיבות לא-תיכוניות, שהוריו אינם מסוגלים לשלם את שכר הלימוד ואינם נהנים מאותה תמיכה מהמדינה

המגמה החדשה המסתמנת להפסיק את זרם העלייה, יגבר כוח הרצון האדיר של אחינו שם על המזימות השונות, והסכרים אשר נפרצו בכוח הרצון והאמונה שבלבותיהם לא ייסתמו לעולמים, וגם בעתיד, אם ירצה השם, נזכה לעלייה רבתי של אחינו מברית-המועצות. ואנו כאן נדאג במאמץ משותף לקליטתם הכלכלית והחברתית של אחינו השבים לגבולם.

חברי הכנסת, שר האוצר מנה בנאומו על התקציב ארבע עדיפויות מרכזיות של המדינה, והן: בטחון, קליטת העלייה, קיום רמת-חיים הוגנת, ובמיוחד הקטנת הפער בין שכבות האוכלוסייה, והמשך הפיתוח הכלכלי של המשק. גם בשנת התקציב 1972 תופס הבטחון את המקום הנכבד ביותר בתקציב המדינה. אנו עדיין בעיצומו של המאבק על קיומנו הפיסי במדינתנו. ולמרות הרגיעה ושביית הנשק הארוכה יחסית בינינו לבין מצרים, עדיין רחוקים אנו מלהגיע לשלום ולמנוחה. הנה בימים אלה זכינו לפעילות מוצלחת של צה"ל בגבולות הלבנון וסוריה. צה"ל הוכיח שוב שמשוגל הוא לשמור על בטחונו ולא יתן לכנופיות החבלנים בצפון להפריע לחיים התקנים של תושבי הישובים שלנו השלווים והשקטים והשואפים לשלום. בתקופה האחרונה היו לנו נפגעים ופצועים בגבול הצפון ועוד היום ממשיכים אויבנו לכוון את תותחיהם נגד ישובינו. כל זה מוכיח שהשקט והשלום עדיין רחוקים ועלינו להמשיך ולתת עדיפות לצרכי הבטחון שלנו. אבל למרות כל זאת, זו לנו הפעם הראשונה שהיקף הוצאות הבטחון בתקציב יורד — ואינו עולה. בשנת התקציב השוטפת הסתכמו הוצאות משרד הבטחון ב-6 מיליארד לירות, בתקציב הבא הוקצבו למשרד הבטחון 5.3 מיליארד לירות בלבד. בשנה השוטפת מגיע תקציב הבטחון ל-40% מכלל התקציב הכללי, ואילו בשנה התקציבית הבאה יהיה רק 33%. אבל על אף הירידה הכללית בתקציב הבטחון יחול גידול בהוצאות במטבע חוץ לרכישות שונות, מ-760 מיליון דולר בשנה השוטפת ל-800 מיליון דולר בשנה המתחילה באפריל.

מה שברור הוא, שלמרות מה שהבטחון יבלע פחות לירות, לא תיפגע עוצמת צה"ל, אדרבה, שר האוצר הדגיש בנאומו כי צה"ל יזכה השנה לחיזוק נכבד ברכש ולעוצמה גדולה בהרבה מכפי שידענו אי-פעם, וחיל האוויר יזכה בשנתיות הקרובות לחוספת ציוד בממדים ובהוצאות שלא ידענו כמותם. בכל אופן ברור לנו, שהוויכוח הציבורי הפומבי במשך החודשים האחרונים על תקציב הבטחון, ויכוח אשר בזמנו קמו עליו עוררין, לא רק שלא הוסיף חלילה, אלא אולי גם תרם לא במעט למגמת החסכון הכללית בהוצאות, הן של הכלל והן של הפרט. אבל למרות החסכון והצימצום בתקציב הבטחון, הרי תקציב זה הוא עדיין מעמסה כבדה על המשק, ואין מנוס מכך.

העדיפות השנייה שהזכיר שר האוצר היא קליטת העלייה. אנו זקוקים לעלייה כאוויר לנשימה. קיבוץ הגלויות וקליטתן בארץ הם היסוד והמטרה הראשונית של המדינה. נכון שבעיה זו גורמת להתמרמרות בחלקים שונים בציבור, המרגישים עצמם מקופחים לעומת העולה החדש, שהמדינה מקבלת אותו בדירה נאה, תעסוקה הטבות שונות. אין זאת אומרת שעלינו להתעלם מבעיית תיהם של אזרחי המדינה הוותיקים אשר אינם יכולים להגיע בכוחות עצמם לשיפור תנאי הדיור שלהם. אבל עלינו לדעת שגם העולים אלינו זנחו בתים ועבודה,

לחסיכון נוסף מחלישה אותה. צימצום הביקוש אינה מלאכה קלה, אך מספר יסודות מנחים את הניגשים לביצועה. יש לדאוג ששכבות מסוימות באוכלוסיה לא יגיעו לתוספות הכנסה מעל הדרוש לרמת חיים מקובלת, ובעיקר בהתחשב בהכנסות שלמדינה אין מהן הכנסות אחוזה המס. יש לעקור כספים על-ידי חסיכון מן ההכנסות הקיימות. אנו חסידיו חסכון. לדעתנו, שיטת המיסוי החסכונית טובה מכל שיטה אחרת בהתחשב בעובדה שכספים אלה ישמשו לעת הצורך עזרה לכל מי שיצטרך לכך, יגרמו לייצוב המחירים ועל-ידי כך גם יעלה הערך הריאלי של ההכנסה הפנויה של המפרנס. אבל כל זה אמור כשהכסף הנחסף יהיה צמוד, ואלה אשר הכנסותיהם מתחת למינימום מסויים אשר ייקבע, יהיו פטורים מחס- כון כזה. רצוי להתחשב גם בגודל המשפחה, במקרים שהכנסות המפרנס הן אף מעל המינימום שייקבע.

חברי הכנסת, יש לי הערכה ואמון לתושבי ישראל. רוב הציבור יודע כי כל תכנית כלכלית מיועדת בראש ובראשונה לפתור בעיות יסודיות בכלכלת המדינה ובסופו של דבר היא לטובת כל אחד מאזרחיה. התסיסה הקיימת לעתים נובעת לא מגישה שלילית לתכנית, אלא כריאקציה להתפתחויות מסוימות הנגרמות על-ידי אורחים שונים המנצלים פרוצדורות בחוק לטובתם ולהנאתם. מצבנו הכל-כלי אינו שפיר. אנו עדיין במצב חירום. מיליוני לירות אנו מפנים להגנה על בטחונו ועדיין אין רואים באופק את מועד "זכייתנו לרבותם לאחים". אולי בבוא השלום נוכל לבנות משק כלכלי על בסיס בריא יותר. היום מצבנו הוא שחלק נכבד מתקציבנו מוצא למטרות בטחוניות, אבל האזרח הפשוט במדינה רואה גם התעשרות ורווחים אצל חלק נכבד בציבור והוא מתקומם, ובצדק. הדבר האופייני במיוחד למדינת ישראל הוא שהבעיות הכלכליות הן בעיקרן בעיות חברתיות, והשאלה איננה אם להטיל מסים או לא; השאלה היא על מי להטיל מסים. מצד אחד יש חלק גדול באוכלוסיה המפרנס את עצמו בקושי, ומצד אחר יש מפרנסים, וביניהם שכירים, המגיעים לרווחים גדולים. יש שכירים — ואלה הרוב — שפרנסתם קשה למדי, ומצד אחר יש שכירים, ובעיקר קבוצות לחץ מסוימות, שאף-על-פי שהגיעו להכנסה גבוהה יחסית, נדמה לנו כי את מדיניות השכר יש להשתיי על הקפאת השכר למקבלי ההכנסות הגבוהות ועל מציאת דרכים לתיקון משכורתם של בעלי ההכנסות הנמוכות, שביניהם מצויים גם הרבה בעלי משפחות מרובות ילדים.

בהזדמנות זו ארשה לעצמי להתייחס לנלחמים בעוז למען הגנה שכר מינימום. אמנם יש רבים המשתכרים עדיין למטה 425 לירות או 250 לירות לחודש, אך עם התוספות האחרונות של 8% + 3% יישארו אך מעטים ממש ששכרם יהיה מתחת למינימום, מבחינה מעשית ועובדתית. ובכן? הועילו החכמים בתקנתם ולמה כל המאבק הגדול הזה? ואם כבר להיאבק ולהשיג, מדוע לא נדרוש בעדם תוספת שכר המתקבלת על הדעת, תוספת שתאפשר לפועל, לשכיר, לחיות פחות או יותר חיים תקינים?

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. המחירים במשק הישראלי מאמירים מיום ליום. מוצר שנרכש היום במחיר מסויים יירכש מחר בתוספת של אחוזים. בולמוס העלאות המחירים מקיף את כל היצרנים והמוכרים. הם טוענים שעליית חמרי הגלם והתוספות לעובדים מחייבות אותם

שממנה היו נהנים לו היו שולחים את בניהם לבית-ספר תיכון או ישיבה תיכונית. ועליכם לדעת שהישיבות אינן גובות כמעט שום תשלום בעד שכר לימוד וכלכלה, ולכן קשה להן לשאת את הנטל הכבד. אני מודה ששר האוצר ער לבעיה ולא פעם אנו מוצאים ארון קשבת אצלו, ולא מוסד ישיבתי אחד ניצל מחיסול בעזרתו. אבל הכלל מקופח וקשה לי להבין את הסיבה — למה ומדוע? זהו עוול שיש לתקנו, ואנו תקווה שסוף סוף אפשר יהיה להתגבר על מכשול זה ולמצוא לו פתרון.

חברי הכנסת, יסודות של הוראה כלכלית אנו מוצאים גם בקרב מורי הוראה וחכמי ישראל. הרמב"ם, בהלכות דעות פרק א' הלכה ד', אומר: "וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להם ואי-אפשר להיות בזולתו, כענין שנאמר 'צדיק אוכל לשובע נפשו'". זוהי הוראה ברורה, "אנטי-אינפלציונית", המזהירה מפני ריצה אחר מותרות המוליכים את משק המדינה לעבר פי פחת. אך לצערנו הרב אין רוב תושבי ישראל מקבלים את דברי הרמב"ם ז"ל ומעדיפים את הפסוק "אוהב כסף לא ישבע כסף" ... לאלה וגם לאלה יש ליעץ לקבל את הדרך הבינונית, כדבר הרמב"ם, שאיננה מן הקיצוניות לכאן ומן הקיצוניות לשם.

כאשר אנו דנים בתקציב המדינה קשה להתעלם מהמצב שנוצר בפרס השנה החמישית לאחר המלחמה. מאורעותיה נשכחו וימי המיתון שקדמו לה, כאילו לא היו ולא נבראו. הכל קונים בכל מחיר וככל הניתן, כי כנראה אין בשוק מחסור בכסף. הרווחים טובים ולכן הצריכה גדולה ומובנת, אך איש לא חש במעגל-הקסמים שלתוכו נקלענו, שבשתי קשתותיו ניצבים הקונים, שהם הצרכנים, השכירים ורוב תושבי המדינה, ומנגד המוכרים, העצמאיים ברובם, המנהלים מדיניות אשר לא אחת היא היא המכ-תיבה לממשלה את הדרך שבה תלך. וכך מסתובב הגלגל, המחירים עולים, השכירים דורשים העלאות, תוספת היותו כאשר היא כבר ניתנת עונה רק בחלק קטן על הדרישה, ושבו זה גורר לעליית מחירים, וכך מתגלגל הגלגל עד לאין סוף.

נראה לי שנוכל לבלום את ההתייקרויות אם תהייה בגבול הצפוי. דרושים לנו אמצעים כדי שהביקוש לא יעלה, דרושים מאמצים להוזלת הייצור בכללותו. ובהקשר זה אוסיף ואומר, כי מי שחושב שהיבוא ירוסן על-ידי ייקור המצרכים — טועה. ירוסן אינפלציה של ביקוש איננו עניין לחובבים. הממשלה, שהחלה בנושא, חייבת להמשיך בו. הממונה על המחירים, שאני עוקב בחדרה ובחרכה אחר מעשיו, חייב להיות עירני כל המתחולל במשק, בכל הענפים ובכל המגמות, כי בכל פריט קטן מרוקמת התמונה הגדולה. וכיוון שמדובר בצימצום הצריכה ובריסון עצמי, רצוני להדגיש ולציין לשבח את העבודה אשר נעשתה על-ידי הוועדה הממשלתית בראשותו של מנכ"ל משרד האוצר, אברהם אגמון, לריסון, לצימצום ולהסכון בהוצאות הממשלתיות — דבר שלא ספק ישפיע על הציבור. והרי ידוע שהציבור קיבל את עבודת ועדת אגמון בעין יפה, ועל כך יש לברך.

אדוני היושב-ראש, התכנית שבביצועה החלה הממשלה לאחר הפיחות האחרון, אותה תכנית אשר את בסיסה קבע שר האוצר בנאומו לאומה, היא כשרשרת מתוחה. טול חלק ממנה והכל מתפרק. אסור לנו לוותר בשבט שלב. ריסון האינפלציה במדינה הוא חוליה חשובה מאוד ואסור לנו לפגוע בה. בכלכלה ידוע כי כל מגמה

יש אומרים כי הסגנון הוא האדם, ולפי זה אפשר לומר כי התקציב הוא השר. אני חייב לציין שהתקציב הולם את שר האוצר הנוכחי. זהו תקציב של מדיניות כלכלית אישית בכל אותן מגמות, בכל אותם דברים המתבטאים בתקציב הזה. ואני מסופק אם שר אוצר אחד היה מסוגל להביאו. כי אותם חורים בתקציב, אותם חללים גדולים שבין ההוצאות להכנסות, יכול היה רק שר האוצר הנוכחי לסתום במידה מסוימת, וראינו זאת בשנים קודמות. הייתי אומר שהתקציב הזה עומד על ספיר, והמדיניות הכלכלית הנוכחית, המתבטאת בתקציב עומדת על הרקולס-ספיר. אינני בטוח אם כל שר אחד יכול היה להעז ולסמן למדינה מדיניות כלכלית כזאת.

ביעדים הרבים והחשובים של התקציב — שאינני יכול לזלזל אף באחד מהם — מצויים דברים שאינם בידינו. למדינה צריך להיות ברור ששני נתונים בה יהיו קבועים עוד שנים רבות רבות. הנתון הראשון — הצרכים הבטחוניים. מה שלא יקרה בתחום זה, גם אם יתגשם אי-פעם החלום של חתימת הסכמי שלום עם השכנים, יהיה הנתון של הצרכים הבטחוניים קיים עוד שנים רבות. הוא קיים גם במדינות רבות הנמצאות במצב של שלום.

הנתון השני — גרעון במאזן התשלומים. הבור הזה לא יוכל עוד שנים רבות להתמלא מחוליות. בתחום זה לא צריכות להיות למדינה אשליות. על אף הוכחות הכלכלנים שבשיטה מסוימת כזו או אחרת אפשר תוך כמה שנים להגיע לעצמאות כלכלית, אני אפיקורס ביחס לכך שנוכל לראות בעיני רוחנו את השנה שבה נגיע לעצמאות כלכלית. על אף מה שיעשה על-ידינו נהיה זקוקים עוד במשך שנים רבות ליבוא הון, לעזרה מבחוץ, כדי לסתום את החור הקיים במאזן התשלומים. אין לי הומן והאפשרות לטפל בניתוח התקציב ובפרטי פרטיו, אבל אשתדל לנוע באחד הדברים שלדעתי הוא בידינו. ליעד זה, שעליו אדבר, צריכה להיות מכוונת המדיניות הכלכלית. והיעד, שבדואי הוא בידינו, הוא זה: יציבות מסוימת ושיווי משקל; מדיניות כלכלית אשר תיצור בארץ מפנה בכיוון אחד — שימת קץ לאווירה של "חטוף וקבל שכר", חטוף וייצא, חטוף וקנה. אנו זקוקים ליצירת שיווי משקל בחייו הכלכליים, שיווי משקל אשר יעודד את הרצון לעבוד, הרצון לחסוך, הרצון ליצור, ותודעה בציבור שזה באמת המקסימום שיכולה המדינה לעשות גם בתחום הצדק הכלכלי — אם אפשר להתבטא כך — וגם בתחום הצדק החברתי.

ואני אומר: המפתח לעניין זה הוא בידינו — בשיטת המיסוי. זה המקור לכל מה שמרחש אצלנו בשטח הכלכלי. זה שנים רבות אין אנו מעיזים לעשות את התפנית היסודית לשנינו שיטת המיסוי במדינה. שיטת המיסוי הקיימת היא המקור לכל הצרות. היא המקור לתביעות להעלאת שכר, היא המקור להאמרת מחירים, היא המקור לחוסר רצון לעבוד, היא המקור לשחיתות בתוך החיים הכלכליים, והיא המקור לכל המעצורים והמכשולים בדרכנו. לא ייתכן שמדינת ישראל תהיה מבו-ססת על בליעת מסים בשיעור של 60% מההכנסה הלאומית. והרי זוהי עובדה שכיום בולעים המסים 60% מההכנסה הלאומית. אני בטוח שבשיטה אחרת לא רק שהיינו נמנעים מהרבה מאוד גלויים בלתי רצויים, אלא גם היינו מגדילים את הכנסות המדינה.

השכבות הבינוניות במדינת ישראל, שהן עמוד התווך

להוסיף למחיר המוצר המוגמר, והדבר מתבטא החל ממאות אחוזים בבנייה, דרך עשרות אחוזים בתעשייה, ועלויות קטנות יותר אך לא מבטלות במוצרי הצריכה היומיומיים. כך לא יוכל המצב להימשך הרבה זמן. בנושא זה דרושה מדיניות של יד-ברזל שיסודותיה יהיו שניים: מצד אחד הוזלת מוצרי הצריכה ומצד אחר ייקור מוצרי המותרות. אינני רואה מניעה בשימוש באמצעי ששמו סובסידיה. כך או אחרת, הממשלה תיתן מענקים ועזרה ליצרנים, ומדוע איפוא לא ייעשה הדבר בצורה נאותה שתביא תועלת לאזרחי המדינה, בהתחשב, כמובן, בנחיצותו של המצר?

וכיוון שנגעתי, חברי הכנסת, במחירים, חייב אני להתייחס לאלה הנפגעים ראשונה מכל העלאה של מחירים — בעלי המשפחות ברוכות הילדים. הצריכה של מוצרי מזון, לבוש וכדומה רבה בבתים אלה. נדמה לי כי המצוי שנותנת המדינה למשפחות אלה קטן. התשלום הניתן לכל ילד הוא כמעט אפסי. כבר הזכרתי מעל במה זו בהזדמנות אחרת את המחקר שערכה ועדה פנימית בביטוח הלאומי, שקבעה כי יש להעלות את ההקצבה לכל ילד ל-50–60 לירות, דהיינו לשלש את הסכום הני-תן. אם אמנם דאגתנו למשפחות ברוכות אלה ואם אמנם דאגת המדינה לעלייה פנימית — עליה לתת את דעתה על כך. ערכה של עלייה פנימית איננו פחות חשוב מהעלייה הבאה אלינו מן החוץ, עם כל החשיבות שבה.

אדוני היושב-ראש. תקציב המדינה, המורכב למעשה מסעיפים ומספרים לאין סוף, חובק עולם ומלואו — את חיו וקיומו של העם במדינה זו, הנאבקת על קיומה והיא מבודדת כמעט, בבחינת "עם לבדד ישכון". תפילו תינו לשוכן במרומים שיוציאו לרווחה ולשלום, והתקציב ברובו נוכל לכוון למטרות פרודוקטיביות, להעלאת רמת החיים של העם, לחינוך הדורות לאמונה לאור תורתנו הנצחית, בארץ-ישראל המשוחררת.

הי"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר שוסטק.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אפתח את דברי בהבעת צער על פטירתו של משה סנה, אחד האישים הססגוניים ביותר במדינתנו, עליו, שנשתלק ללא עת. אני מביע את השתתפותי בצער המשפחה, הסיעה והמפלגה של.

כנסת נכבדה, התקציב מבטא את מגמות המדיניות הכלכלית ובוודאי שהוא מבטא מגמות רצויות וחיוניות ביותר. יש בתקציב מגמה של שמירה מירבית על הצרכים הבטחוניים, וזה מתבטא בהפרשת 40% לצרכים הללו; יש בתקציב מגמה של שמירה מירבית על הפעילות המשקית ביצוא ובתעשייה; יש בתקציב מגמה של שמירה מירבית על השירותים הסוציאליים במדינה, וכן שמירה על דרכי קליטת העלייה הקיימות; יש בתקציב מגמה — שאני מחשיב אותה מאוד — של שמירה על מעמדה של מדינת ישראל בעולם מבחינת תשלום מדויק של החובות, דבר שאינו מילתא זוטרתא לגבי מדינה; יש בתקציב גם ראשית של כיוון ומחשבה בתחום סתימת פער חברתי ונסיגות ראשונים לפתרון של בעיות עוני המור, ובתקציב זה יש אפילו נסיונות להקטנת הגרעון במאזן התשלומים. היעדים של התקציב הם איפוא רבים.

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (שוטקט, צימרמן, סנהדראי, ש. כהן) —

שלום כהן:

גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי אביע את ההשתתפותי בצער משפחתו, מפלגתו וידידיו של ד"ר משה סנה ז"ל. כמי שהכירו מקרוב והעריך את סגולותיו האנושיות, ובקטעים רבים גם את תורתו הפוליטית, אני חש בגודל האבדה, ואולי ההשתתפות הזאת בצער יש בה כדי לנחם את משפחתו.

כנסת נכבדה, באשר לתקציב שלפנינו ולמדיניות הממשלה שתקציב זה בא לבצע אותה, הרי רואה אני שמדינת ישראל עומדת עכשיו לפני שני אחרים עיקריים. כל אחד מן השניים כאילו מותנה בדבר והיפוכו. האחד הוא לקיים את בטחונה של מדינת ישראל ויחד עם זה לקיים את השלום. השאלה שאנחנו נשאלים לעתים קרובות היא: האם שלום עדיף מבטחון; האם חייבים לוותר על בטחון המדינה כדי להשיג את השלום, או, האם למען בטחון אנחנו מצווים להשלים עם העדר שלום?

אני חושב כי שאלה זו מעידה על חוסר בטחון בשני דברים: ראשית, בכוחה העצמי של ישראל; ושנית, בכוח העובדות והיציאה של החיים. כוחה של ישראל יעמוד לה גם בימי שלום. כוחה של ישראל מתבסס על גורמים שאינם ניתנים לשינוי והשפעה על-ידי הפסקת מלחמה. היתרון שיש היום לחברה הישראלית הוא יתרון באיכות, ברמה אנושית-טכנולוגית-מדעית, ויתרון זה הוא הערובה לבטחונה של המדינה, ולא דווקא הזרוע המזוינת של המדינה. לזה יש השלכה מהותית לגבי מבנה המדינה והחברה הישראלית, בראש וראשונה, שהיא יכולה "להסתכן" בשלום, ועל כן חייבת המדינה לתכנן את משאביה לימי שלום. היא יכולה לזווג את קירוב השלום, היא יכולה ליטול על עצמה את האחריות כלפי הדורות הבאים, להפסקת המלחמה ולהשגת השלום, תוך תשלום בעד השלום הזה.

אבל אינני חושב שהחדשים הקרובים הם שיפתרו את בעיית השלום. לעומת זה עומד לפנינו האתגר השני, ואף הוא דחוף ביותר וגם פתורו קשור כביכול בסתירה: כיצד קולטים את העלייה ההמונית החדשה ויחד עם זה מחסלים את הפער החברתי הקיים במדינת ישראל. זוהי בעיה, אולי הבעיה העיקרית העומדת היום לפני המדינה מיד לאחר בעיית הבטחון.

אם ננתח את התפיסה המשתקפת מתוך תקציב המדינה, נראה שכאן משתדלים לחלק באיזון צורה שהיא את היש בהסכם פשרה בין כל הצדדים: קצת לתת לחיסול משכנות עוני, קצת לתת לחינוך, קצת לתת לקליטת עלייה, קצת לתת לזיוור של זוגות צעירים. זוהי מדיניות פשרנית, והיא גם מוצהרת כמדיניות של פשרה. חסר בה אומץ-הלב לנטוש את השגרה הקיימת ולקבוע ברורות מה הן העדיפויות. ייתכן שהיום אנחנו יכולים עוד לדחות אותן, אבל אין צל של ספק שתוך שנה או כמה שנים לא יהיה מנוס למשק הישראלי ולחברה הישראלית מלקבוע ברורות מה הן העדיפויות. נצטרך לקבוע מהו היעד הראשון אשר לו אנו מקציבים בעיקר את משאבינו. ואז תעמוד השאלה: איזה מהם — חיסול העוני או קליטת העלייה?

יש דבר שקצת כואב, לראות שלמרות המאמץ צים האדירים שעושה המדינה בקליטת העלייה קיימת

של החזקת המדינה באמצעות המיסוי, גם במסים ישירים וגם במסים עקיפים, השכבות הבינוניות האלה, שהן עמוד התווך של הייצור ועמוד התווך של התקווה לשינויים במצבנו הכלכלי — שכבות אלה משלמות עד כדי כך שלהכנסה הפנויה המועטת שנשארת להן אין דוגמה בשום מדינה בעולם. נדמה לי שבשום מדינה בעולם לא קיימת שיטת מסים כזאת. אני יודע שהיתה מגמה טובה מאוד בתקציב, שהתבטאה בכך שהאוצר ויתר על 400 מיליון לירות על-ידי מתן הקלות. רבותי, כאשר אנחנו שומעים את המספר, אנחנו מתרשמים, אבל על השכבות הבינוניות לא ישפיע דבר זה: לא לתפוקה יותר גדולה, לא לייצור, לא לרצון לעבוד, לא לשינוי הרצון להעלים הכנסות ולעשות דברים שונים למיניהם כדי לקבל הכנסות בלא תשלום מסים. אדם המשתכר 1,200 לירות, תהיה לו הקלה של 36 לירות. ההכנסה הפנויה הנשארת לו לא תשתנה שינוי ניכר בהקלה זו. בעניין זה תלוי הביקוש. הביקוש נובע ממריחה מהכסף. ככל שהמחירים יעלו, יהיה הביקוש גדול יותר ולא קטן יותר, כי אז צריך לחטוף יותר, לקנות יותר, כי מחיר אי-אפשר יהיה כבר להשיג. בעניין זה תלויה מידת הצריכה או צימצומה. בעניין זה תלויים התפוקה והיצוא; בעניין זה תלוי הכל.

לכן אם אפשר לתרום תרומה כלשהי בדיון על תקציב זה — בלי להבליע את המגמות החיוביות שיש בו — הרי היא יכולה להיות בכיוון אחד: בשינוי שיטת המיסוי בישראל. אם לא יחול שינוי בתחום זה, אדוני שר האוצר, הרי כל עוד יעמדו לך כוחותיך, כל עוד תוכל להסתובב בעולם ולגייס הון כדי לסתום את החללים — ונבל לעבוד את השנים הללו. אבל המדינה אסור לה שתישאר במצב כזה; היא חייבת לשנות את המבנה הקיים של שיטת המיסוי, ובהקדם. ובדיון זה אינני תולה תקוות רבות לא בוועדת אשר ולא בכל ועדה אחרת; כי כאן חייבים לשנות את העקרון הקיים לגבי השכבות הבינוניות ולקבוע בעדן תקרת מס נמוכה יותר, שלא תעלה על התקרה הנגזרת מהרבה ארצות אחרות, תקרה שהיא בגבולות של 10% — 15%.

אני פונה לשר האוצר ומציע לו לא לסמוך על ועדות, אלא לעשות תפנית יסודית בשטח זה על-ידי הוצאת השכבות הבינוניות ממסגרת תקרת המס הקיימת כיום, תוך קביעת תקרה נמוכה יותר לשכבות אלה. שינוי זה יגדיל את הכנסות האוצר ממסים, יקטין את ממדי השחיתות, יגדיל את התפוקה, ויביא לשינוי משקל במשק. בדרך זו אולי גם נקטין את הגרעון שלנו במאזן התשלומים.

הי"ר צ. צימרמן:

חברי הכנסת, רצוני למסור לכם את ההודעה הבאה: הכנסת תפסיק את ישיבתה לשעה אחת על מנת לאפשר לחברי הכנסת לעבור על-פני איונו של חבר הכנסת משה סנה ז"ל, המוצב עכשיו ברחבה שליד בית-אגרון. ישיבת הכנסת תחודש בשעה 13.00.

(הישיבה הופסקה בשעה 12.03 ותחודשה בשעה 13.03)

הי"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, נחדש את ישיבת הכנסת ונמשיך בדיון על התקציב. רשות הדיבור לחברי הכנסת שלום כהן, ואחריו לחברי הכנסת יצחק קורן.

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (ש. כהן, ספיר, סנהדראי, י. קורן) —

החברה והמדינה הישראלית. אבל הרי לא רק לפי החזק קובעים. גם כבוד השר אמר זאת, במשל השרשרת. לא רק על-פי התקדמותו של החזק קובעים את קצב ההתקדמות.

יש במדינה הזאת גם שכבות שלא זינקו קדימה, אולי אפילו נסוגו אחורה ברמת המחיה שלהן, ביכולתן להתקדם בחינוך, והתקדמו בהליכתן אל עולם הפשיעה. לא לא זינקו קדימה, ואני חושש מאוד שגם בשנה הבאה לא יזנקו קדימה. אם לא נדאג בעוד מועד שהפער הזה, בין המזנקים קדימה, בין הנקלטים בתנאים מסויימים לבין אלה שאין להם, ושהם נסוגים אחורה, יחוסל, אם לא נדאג לחיסול הפער הזה, כי אז כל הזינוק במשק, בפאנז' טומים ובחינוך מעמדנו בגבולות — כל אלה לא יעמדו לנו.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יצחק קורן, ואחריו לחבר-הכנסת אברהם מלמד.

יצחק קורן (המערך, עבודה — מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני להעיר בראשית דברי, שבעקבות הוויכוח המדוקדק והמפורט, שהשתתפו בו עד כה ארבעה-עשר חברי הכנסת ועשו ניתוח מעמיק בתקציב מכל בחינותיו, לא הייתי רוצה להתחרות בהם או לחזור על דברים שנאמרו. ועם זאת עלי להעיר כמה הערות בשולי התקציב שהוצע, ואולי גם להביע את התרשמותי על אופיו של התקציב הזה ועל תכנו.

עלי להעיר, קודם כל, שטוב עשה שר האוצר, אשר הגיש את התקציב לשנת 1972/73 בסכום של 15,870 מיליון לירות, בצינון בראשית דבריו: "אנו חיים את חיי היום יום כאילו אין עול המלחמה רובץ עלינו, ואנו מתאמצים, ובעת הצורך אף נלחמים, כאילו משאבינו מושקעים במאמץ הבטחוני לבדו". מי שמתרגם תרגום אמת את המציאות הישראלית, יכול להבין עד כמה קלע שר האוצר בביטוי היסודי הזה, שהוא בעצם עמוד התווך של מדיניותנו הכלכלית. זהו בעצם הדבר הראשון שיש לעמוד עליו כאשר פותחים בדיון זה. אפשר בקלות רבה לפתור בעיות תוך הונחת אחד היעדים המרכזיים של המדינה בכלל ושל המשק בפרט. לא קשה כלל להתעלם מן הבעיות הסוציאליות; כלל לא יכביד אולי על מישורן, אם קליטת העלייה לא תהיה אחד מעמודי התווך, יש, אם כי בודדים, האומרים שאנחנו חייבים להזניח או לצמצם מאוד את תקציב הבטחון. השאלה העומדת לפנינו היא: מה הם עיקרי המדיניות הכלכלית שלנו המתמודדת גם עם המציאות האובייקטיבית? מה שהרצה כאן הוא הפתרון המקסימלי בתנאים של היום לפתרון הבעיות כולן.

לפני האוצר עומדת בכל פעם השאלה: האם אין אפשרות לצמצם בשעת חירום? אבל אנחנו חיים בעצם במדינה שמראשית הקמתה היא במצב של חירום. שר האוצר של ממשלת ישראל מייצג את הרציפות של אותו מצב חירום, והוא פותר את הבעיה. ייתכן שלא היינו מתקדמים אלמלא המדיניות היסודית הזאת.

לא הייתי רוצה לדבר בגוסס עוקצני מדי, אבל לא אוכל להימנע מלהגיב על מה ששמעתי מפי חברי כנסת מן האופוזיציה, ביניהם חברי-הכנסת בדר, שהסתערו על התקציב. יש מה להעיר. יש שאתה מתרשם מביטוי כלשהו; לכאורה הוא מנושך. הוא נתן עצה לשר האוצר:

התמרמרות בין הנקלטים. אינני מדבר על התמרמרות של השכבות העניות, בני העלייה הקודמת, בני העלייה הגדולה, אותו גל גדול שהיה לפני עשרים שנה, למראה התנאים שבהם נקלטים העולים החדשים. למעשה גם כאשר משפיעים על העולים את שהמדינה משפיעה עליהם, גם אז אי-אפשר לומר שנקלטו. נותנים להם בתים. זהו סעיף נכבד מאוד בתקציב המדינה. זהו הסעיף העיקרי בכל הנוגע לתקציב הקליטה. אבל האם אמנם יש כאן שימוש נכון בכספים אלה? האם בניית בתים כאלה ובהיקף זה בשביל העולים החדשים היא פתרון לבעיית קליטתם? האם זה שימוש נכון וכחן בכספי הקליטה? אני מען לומר שהתשובה היא שלילית.

יש עולים חדשים רבים היושבים היום בדירות אשר לגבי העולים הוותיקים יותר גראות כדירות פאר. הן באמת דירות פאר. אך עבודה אין לעולים אלה; חינוך ממלכתי תיכון וחיים לבניהם — גם זה אין; ובכלל חסרים להם הרבה מאוד מאותם שירותים אשר אפילו בארצות הקומוניסטיות היו נתונים להם, ושהחברה, כפי שאנו רוצים לראותה בישראל, בודאי צריכה לספק אותם. השאלה היא: האם נמשיך לבנות את הבתים האלה? שאלה אחרת היא: כמה זמן נהיה מסוגלים לבנות בתים כאלה אם תימשך העלייה? אני סבור שיש בכך הגיון פנימי, מעין חוק ברזל, שחייב להיות המשך לעלייה הזאת. ראוי את הדבר בכל הגלויות הגדולות: כאשר גולה מתחילה להתחסל, היא מתחלסת עד תום. יש תהליך שאי-אפשר לעצור אותו — לא בתוך הקהילה ולא על-ידי איסורים של השלטונות. לכן אפשר להניח שייבאו שני מיליון או יותר יהודים מברית-המועצות, ויבוא יום שבו נצטרך לעמוד לפני השאלה: האם אנחנו מסוגלים לקלוט בתנאים כאלה ובאותה השיטה את שני מיליון העולים האלה? למה נחכה עד אז? למה לא גראה מהיום את האפשרות שנצטרך לשנות את האמצעים ואת הקריטריונים לקליטת העלייה?

העלויות הקודמות נקלטו בשעת הצורך במעברות. עצם השם "מעברה" דוחה ביותר ומעורר אסוציאציות חמורות. אבל אין לברוח מהאחריות ויש לומר שיתכן שנצטרך להקים — לא נקרא לכך מעברות, נקרא לכך מרכזי קליטה או מחנות קליטה. נצטרך לוותר על הלוך-סוס הזה, עם כל רצוננו הטוב, לתת לאנשים אלה דירות יפות ומפוארות; נצטרך לוותר על סוג זה של קליטה, ולכן מוטב לתכנן את השימוש במשאבים המתוכננים, הקיימים ואלה הנראים לעין, לשם יצירת מקורות פרנסה ולמתן שירותים הרבה יותר מאשר לבניית בתים כאלה, שהם יקרים, ושכסופו של דבר ייתכן שנצטרך להפסיק את בנייתם ולעבור לשיטות של קליטה המונית, מתאימות יותר ובמסגרת היכולת הכספית שלנו.

כבוד השר אמר כי היתה זו שנת זינוק קדימה. אני מניח שהוא יודע על מה הוא מדבר.

שר-האוצר מ. ספיר: בערך.

שלוש כהן:

אני בטוח שאתה יודע יפה מאוד על מה אתה מדבר. השאלה היא: למי היה זה זינוק קדימה? האם המשק זינק קדימה? — ברור שכן. המדינה ומערכת הבטחון שלה? — מסכים. פאנטומים ורכש — גם כן זינוק קדימה. כל אלה הם אולי המרכיבים החזקים של

אולי צריך לברך את שר האוצר קודם כל על כך שהחליל בבית, במשרדי הממשלה, וצימצם. אבל הצימצום הציבורי הממשלתי לבדו לא יפתור את הבעיה, שהיא ביסודה בעיה של הצלחת התקציב הזה, המבטיח איוון ונלחם באינפלציה. מפני שיש עוד זרוע — ההשקעות והצרכה הפרטית.

הנה, במאזן הלאומי, לפי התצפיות של ההתפתחות הצפויה, אנו מתבשרים שב-1972 תהיה עלייה של 3.5% בצריכה הפרטית, וזה מול 1% או 1.5% בשנים קודמות. לא צריך אדם להיות כלכלן מובהק כדי להבין שאם לא ננקוט צעדים יגברו אמצעי התשלום והלחץ העצום על עליית מחירים, ואז יתחיל שוב מעגל של אינפלציה. ולפיכך אני שואל את עצמי: היש ברכה בזה שהאוצר החליט לבטל או לשחרר 400 מיליון לירות ממסים? ואני מוסיף ושואל: איך זה משתלב — וטוב היה לשמוע מפי שר האוצר על כך — במדיניות של ריסון, של מניעת אינפלציה? כי מצד אחד אתה חייב שלא לעצום את העיניים מלראות שאנחנו עם של שכירים, שיש רוויה גדולה במיסוי. ופה עשה שר האוצר שאמר כאן: הגענו למקסימום במסים, ואם נמשיך בכך ייתכן שנעוות אצל הפרט את היחס לעבודה. זה חשוב לא פחות מגיוס עוד מספר מיליונים. אבל מצד שני אתה חייב גם לא להכחיש, ובכל אופן להכיר בעובדה, שהמדיניות המונחת ביסוד הסיסודות של התקציב, מדיניות ריסון האינפלציה, נתקבלה ברוח זוועפת בקרב הדוברים לצריכה הפרטית, ובצורות שונות. כלומר, השנה, בשנת התקציב הקרובה, אם כי במאוס הוגש התקציב בצורה איתנה על יסוד מדיניות בריאה והולמת את כל הצרכים, הרי יש על משרד האוצר, ובראש וראשונה על שר האוצר, עוד תפקיד גדול: לעמוד על המשמר בנקיטת צעדים שיבטיחו את האיוון הפנימי של התקציב. יש לזה ערך מכריע שלא נסתפק בקביעת מדיניות בלי לנקוט אמצעים. אני מניח שכולנו משבחים את העובדה שמיד אחרי הגשת התקציב העלה שר האוצר את שאלת הפיקוח על המחירים. זהו אחד היסודות החשובים. כי אם מצד אחד נגזר מדיניות מסוימת, ומצד שני נעמוד מחר לפני בעיה של עליית המחירים, הרי אנחנו הורסים אותן הנחיות שחשבונו שיש בהן כדי לפתור את בעיות היסוד.

נדמה לי שאני יכול להגיד שעם החיוב הגדול שיש בתקציב, עם ההליכה נגד הזרם ועם ההעזה שבו, חייבים לעשות בתקופה זו הרבה דברים. זה נעשה, אולי בקול דממה דקה מבחינה חיצונית, לא בתותחים, אבל בתקציב זה היו הכוונות גדולות.

אני רוצה לציין בהערכה את המדיניות הטובה שמשרד האוצר נוקט בקשר לבעיות הסוציאליות וקליטת העלייה. אל נסתר שקיימות בעיות חמורות בארץ. אינני צריך לשמוע מפי נציג מפלגה קומוניסטית הגזמות בעניין זה. מדובר על 7%, והוא מדבר כאילו 93% מצבם רע ו-7% מצבם טוב. הדיספרופורציה הזאת בניתוח דברים הורסת את הוויכוח. אבל אינני יכול להשלים עם זה שהבעיה הסוציאלית לא תזוהה בראש דאגתנו. כפי כבר אמרתי: העורף הסוציאלי בארץ הזאת קרוב מאוד לחיות. ועלי לציין שבמדיניות לטווח ארוך הביא שר האוצר פתרונות מעודדים. אינך יכול לעמוד על כך רק לפי המצב בשנת 1972.

אני רוצה להביא דוגמה אחת. ב-1957 היו במדינת ישראל כ-455,000 בתי אב, מהם כ-110,000 יותר

במקום מדיניות הרע במיעוטו, המדיניות של שר האוצר פנחס ספיר, הוא מציע לו מדיניות הטוב האפשרי.

שר האוצר פ. ספיר:
אני לא מתנגד.

יצחק קורן (המערך, עבודה—מפ"ם):

מי אינו רוצה בטוב אפשרי? זה כל-כך מושך, אבל זה לא חידוש. קודם כל הוא אומר: תוותרו על "הפרה הקדושה" של עבודה מלאה במשק. האם מדינת ישראל, שהעורף והחיות המלחמית שלה הם בדרך כלל אחד — רוב הציבור הוא ציבור מילואים — תוכל להרשות לעצמה שיהיו בה מאה אלף מובטלים? או שהוא מיינע לשר האוצר עצה נבונה: דע לך, המדיניות שלך והתקציב שלך צריכים להיות מושחתים רק על גידול טבעי של האוכלוסיה, על בטחון וקליטה. זה הדבר היחיד; שום בעיות אחרות. האם נעמיד את הבעיה הסוציאלית בצל?

הזמן אינו מרשה לי, ואולי לא המקום, לנתח קצת ולהסביר שבעניי בעיות סוציאליות מוזנחות, לטווח ארוך ולא כל-כך ארוך, יש להן השפעה מכרעת גם על המאמץ המלחמתי. בעיני זוהי חזית אחת. אני שואל איפוא את עצמי: מה בעצם מחדשים נציגי האופוזיציה הנכבדים, שבעצם מוכיחים על-ידי ההערות הללו, ועוד אחרות כמותן, שאין להם אלטרנטיבה? האופוזיציה בכנסת מסתמכת, בעקפין, על כך שיש ממשלה ויש שר אוצר שקבעו דברים יסודיים. הם משמיעים תיקונים, הערות, גם עקיצות וגם ביטוי כה חריף כמו "להחזיר את התקציב". אבל זהו דבר לא מהותי. לגופו של עניין אין תשובה. כי כנראה נגע שר האוצר ביסודה של השאלה, שנותן את הפתרון.

כבר אמרו: יש כאן הרבה סופרלטיבים, ושר האוצר לא יכעס עלי אם לא אחזור על כולם.

שר האוצר פ. ספיר:

האם אכעס עליך? למה?

יצחק קורן (המערך, עבודה—מפ"ם):

על שאינני הולך בעקבות הסופרלטיבים, אם כי אני מעריך מאוד את התקציב.

אני רוצה לציין: המקורי, המיוחד שבתקציב הזה, הוא הוויכוח הציבורי הנוקב והרציני לגבי הגג של התקציב. זהו חידוש. כאן חידשנו. לא לרכז את התביעות, שלפיהן היינו מגיעים לתקציב בין 19 מיליארד לירות, ואחר-כך לחפש פתרונות, אלא לראות מהו סכום ההכנסות הסבירות, ולפי זה לקבוע את התקציב. דבר זה הביא בלא הכי — לא מפני שמישהו רצה בכך — את בעיית תקציב הבטחון לוויכוח ער. הוא הביא אותו לוויכוח ציבורי, וזה היה לתועלת, בעיקר כיוון שהפתרון לא נגע בדברים היסודיים, באבני-היסוד של הבטחון והתעצמותו. אבל מדיניות זו של גג בתקציב אין ספק שיצרה בדעת הקהל ובאווירה הכוללת את התחושה שאמנם איננו עושים דברים שמחר יצריכו שינוי כלל המדיניות ואז נהיה בעצמנו שותפים להגברת האינפלציה הדוהרת.

עלי להעיר, מבלי שאעצום את עיני מלראות את העובדות: אם כי כל מה שנתנו בתקציב הזה הוא מדיניות של ריסון האינפלציה, וזה החיוב הגדול שבו,

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (י. קורן, סנהדרין, מלמד) —

ולבסוף רצוני להציג שאלה לשר האוצר. 20% של כוח־האדם במשק ורומים היום למשק המלחמתי. כלומר כל יהודי חמישי מועסק במשק המלחמתי. אינני משער לעצמי שאפשר יהיה לעמוד בכך כאשר יבוא השלום. גם בימים אלה, כאשר עדיין רחוקים אנו מהשגת השלום, נדמה לי ששר האוצר, שהוא גם שר הכלכלה במדינת ישראל, צריך להשיב לנו על השאלה, מה יהיה בתחום זה כאשר יבוא השלום, ואני מאמין שהוא יבוא, גם אם הוא מתמחה. האם ברורט המוחות הכלכליים קיימת מחשבה כיצד להתכונן לשלום בתחום זה? אני חושב שבעיה זו צריכה להטריד אותנו, וצריך להימצא לה הפתרון המתאים.

היו"ר ט. סנהדרין:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת מלמד, ואחריו לחבר־הכנסת קורפן.

אברהם מלמד (מפד"ל):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. בפתיחת דברי אביע את השתתפות חברי סיעתי והשתתפותי אני בצער המשפחה, הכנסת והעם כולו על פטירתו ללא עת של חבר־הכנסת משה סנה ז"ל, הפרלמנטר הדגול, איש המוח והלב והשרשיות היהודית. שרשיות זו עמדה לו בכל דרכו הפוליטית וצוואתו מוכיחה זאת כמאה עדים. באמצעות צוואה זו עוד יימשך מצב המלחמה והמימון המלחמתי שופרא דבלי בארעא.

חברי הכנסת. נקודת המוצא לבחינת המדיניות הכלכלית היא ההנחה הלא־אופטימית, שהיא לצערי אמיתית, כנה ומציאותית, שאין קיימת אפשרות להבריא באופן יסודי את המשק ולהביא את המדינה לעצמאות כלכלית כל עוד יימשך מצב המלחמה והמימון המלחמתי יהיה בסדר גודל האימנטי הזה, 40% מסך ההוצאה וכ־25% מהתוצר.

השלכותיו של מימון עצום זה בצד ההוצאה במטבע מקומי על עודף התעסוקה ועודף הביקוש במשק מצד אחד ובהוצאה במטבע חוץ על מצבת החובות של המדינה מצד שני, הן המונעות מראש נקיות מדיניות שיש בה משום פתרון קרדינלי לבעיותינו המשקיות. סבור הייתי שאין בבית הזה איש החולק בכנות על הנחה זו. וכשאני שומע כאן קול הדורש פתרון יסודי של בעיות היסוד של משקנו ומלגלג על המדיניות של הרע במיעוטו, וזאת מפי חבר כנסת אשר לדעתו המצב המדיני הקיים הוא ממש "הטוב בדיבוי" ואינו מודאג כלל מהמשך המצב הנוכחי ללא שלום, הריני אומר שאם הוא בכנות חושב כך, אינו יכול אלא לזקוף את השקפתו זו על חשבון הניתוק רב־השנים מהמעשה המדיני והכלכלי הקונסנזוס טרוקטיבי כתוצאה משיבה מתמדת על ספסלי האופוזיציה.

לדעתי אין במצב הנתון לדרוש ולצפות מהנהגה כלכלית כלשהי יותר מאשר ניהול מדיניות של מציאת הצירוף האפשרי הטוב ביותר של גורמים כלכליים שיקדמו את היעדים השונים, שעל־פי רוב מנוגדים הם אחד למשנהו, לגשר ביניהם תוך כדי איזון יחסי שיוביל לכיוון של הבראה יחסית. וכמובן בראש וראשונה עליה למנוע הרעה במצב. וזהו המבחן. מבחינה זו רוצה אני לגשת לניתוח התקציב המובא לפנינו. לאמור: האם על־ידי התקציב, המכשיר העיקרי לביצוע המדיניות הכלכלית, נמשך ונקדם את המגמות החיוביות שנשטמנו בשנתיים האחרונות, ששר האוצר רואה בהן במידה רבה של צדק

מאשר 24%, גרו בצפיפות של יותר משלוש נפשות לחדר. אם נדבר גלויות, הרי ב־1957 גר כל אזרח ישראלי רביעי בתנאי צפיפות של יותר משלוש נפשות לחדר, צפיפות הגורמת לתנאי עוני ופיגור וכי'. ב־1972 ירד האחוז. זוהי תוצאה של מדיניות החותרת לפתרון הבעיה.

אני שותף לאלה שאומרים שמחובתה של המדינה לחנך את אזרחי ישראל, לקבוע איזון תכנית ברורה מראש, שתוך כך וכך שנים אנהנו פותרים את בעיית משכנות העוני. יש בזה חיוב גדול, זה גורם מחנק, מונע דמוגיה. מעטים יודעים מה נעשה בדיונים פנימיים או במשרדים. ההמונים הרבים תופסים יותר פרובלימה העומדת על הפרק. ואינני רוצה למסור את המונופול לפתרון בעיית הפנתרים בידי עורכי־דין. אנהנו צריכים לפתור את הבעיה. אנו חייבים להיות אחראים לכל יהודי שהי בת־שיכון ובתת־תזונה. זו חובתנו כאזרח, כאנשים אחראיים, כאנשים המטפלים בענייני ציבור. המדיניות שהותוותה לפנינו חותרת לכך. אינני יודע אם זה יהיה בחמש או שש שנים, אבל חייבת להיות ועדה שתקבע איזון מסגרת.

אגב, אני קצת קשור בפרובלימטיקה של יהדות העולם: אני יודע שבקרב יהדות הגולה יש תשומת־לב רבה לבעיית שיכון העוני, שכבות העוני, מפגרים, כל הפנתרים שרוצים להפגין פה ושואחים גם מוכנים להתגבר לנסוע לחוץ־לארץ ולהסביר. כשאנחנו באים במגע עם הגולה — ואנחנו וקוקים לה — יש חשיבות מכרעת להגיד: תוך מספר שנים נפתור את הבעיה. ויש לברך על כך שהמדיניות הזאת בוטאה בתקציב שהוגש לנו. אני רוצה להגיד שברציפות של כמה שנים רואים את התהליך של התקרבות לפתרון הבעיה. במשך שנתיים, שנתיים וחצי, הוכפל הסכום העומד לפתרון בעיות סוציאליות.

בעיה מכרעת ומרכזית היא שאלת הדור הצעיר. אני חושב שעלייה וקליטה הן מיסודות המשק והחברה במדינתנו. יחד עם זאת אני אומר שלמרות הכל אנהנו חייבים לתת את דעתנו לכך שזוגות צעירים בארץ לא ייהפכו לזוגות נטולי שיכון, ושלא ייטכנלו על העולים כעל מי שגולל מהם את הדידה. זה רע. ואולי זה ציון לא נעים להגיד למישהו שאין לו תבונה ציבורית, חברתית, לאומית, כדי לדעת שבעקיפין העלייה עוזרת לו, שכן ככל שמספרנו יגדל, כן נהיה יותר חזקים ומבוססים מבחינת המצב הכלכלי. אבל איננו יכולים להתעלם מכך שבמדינה זו בכל שנה מתווספים 24,000 זוגות צעירים, וחייבים לתת להם פתרונות דיור. תקציב זה נתן פתרון ב־50%. ובכך, הבעיה הזאת עומדת, היא חייבת לעמוד. אני רואה בזה חלק בלתי נפרד מכלל הפרובלימטיקה הסוציאלית.

קחו למשל את המאזן המתפרסם בחוברת "התקציב הלאומי" לשנת 1972 ותראו בעמוד 27 את סעיפי הטיפול שלנו בקליטת העלייה. אני רוצה להגיד שזהו אקט לאומי ממדרגה ראשונה. לא זו בלבד שבעיית הקליטה תופסות אחוז ניכר בתקציב שלנו. אל תשכחו שבמאזן זה יש יותר מ־5 מיליארד לירות בטבחון, 3 מיליארד לירות לפרעון חובות וריבית וכי'. זאת אומרת שקצת יותר ממחצית התקציב מושקעת בשני סעיפים אלה. אם ידענו להקציב סכום נכבד לקליטה, הרי שאנחנו עולים על דרך של פתרון הבעיות. ואם נצרך לזה את הסכומים המוקצנים לבריאות, מלחמה בעוני וכי', נראה שזהו דבר חשוב, ומן הראוי שהדבר יישמע בכנסת.

כל התופעות הללו, על רקע של רמת פעילות גבוהה במשק במצב של עודף תעסוקה, פירנסו את הלחצים האינפלציוניים במשק והם מאיימים על כל ההישגים שהשגנו. מותר היה איפוא לצפות שהמדיניות המוצעת תפעל לריסון מקסימלי של ההתרחבות המוניטרית, וזה לא קרה.

אמנם מוצע לפנינו תקציב שהוא כשלעצמו לא יגרום להתרחבות מוניטרית נוספת — וכאן אני שותף לדברי השבת של חבר הכנסת בדר בהערכת פעולותיו של שר האוצר במאמצי לקבוע גג להוצאות הממשלה — —

שר האוצר ה. ספיר:

חברי הכנסת מלמד, כל קומפלימנט מפחיד אותי ומכביד עלי.

אברהם מלמד (מפד"ל):

אני מתאר לך, ובמיוחד כשאני מצטט את חבר הכנסת בדר.

— — — — — וכתוצאה מכך זו הפעם הראשונה שהתקציב לא גדל במונחים ריאליים לעומת קודמו. אבל גם אם יבוצע התקציב הלכה למעשה ולא תהיה חריגה ממסגרת ההוצאות — דבר שכלל אינו בטוח — הרי התקציב לא רק שאינו גורם מרסן ללחצים האינפלציוניים הקיימים ושכנראה יימשכו גם בשנת 1972 בשל אותם הגורמים שזכרו לעיל, אלא הממשלה עוד תזרים השנה למשק אמצעי תשלום כמעט פי שניים מאשר בשנה הקודמת, בלי לעשות פעולה מקוזת מקבילה. יתירה מזו: הפעילויות האקסטרה-תקציביות במשק על-ידי מוסדות לא-ממשלתיים, פעולות האשראי בחוץ-לארץ, שם הריבית נמוכה ומהווה פיתוי להשגת אשראי, גם כתחליף למימון תקציבי — ועלי להדגיש במיוחד את תוספת ההוצאות שמחוץ לתקציב: לשיכון ובנייה, הענף המשמש גם בלא הכי גורם דוחף עיקרי לאינפלציה — השפעותיהן של כל הפעילויות הללו עקרי שיפעלו בכיוון של הרחבה מוניטרית ולא בכיוון של ריסון.

התקציב, החייב להיות גם מכשיר לפעילות אוטו-מחזורית, לא ימלא איפוא את תפקידו במדיניות המוניטרית. הדבר חמור במיוחד לאור העובדה שבמדיניות המוניטרית נקט בנק ישראל בשנת 1971 את מידב אמצעי הספיגה, והאמצעים שבדין לקוט לגבי שנת 1972 הצטמצמו ביותר. גם מחברי התקציב הלאומי מצאו לנכון להסתייג באמרו: "עם זאת יש לציין כי ההתרחבות המוניטרית הניכרת, שאיפיינה את שנת 1971 והמשכה האפשרי ב-1972, בגלל המשך הגידול ביבוא ההון, עשויים" — היית משתמש כאן בביטוי "עלולים" — "להגביר את לחצי הביקוש במשק ולהתבטא בגידול מהיר יותר בשימושים המקומיים, בתוצר וביבוא מכפי ששובא בתחילת זו". במלים אחרות, אם בשנים 1970 ו-1971 נוצר בגלל הספיגה פער בין קצבי הגידול של הצריכה מול קצבי הגידול של התוצר, וכתוצאה מזה יכולים היינו להפנות מקורות מצריכה לשימושים אחרים: יצוא והשקעות, הרי שקיימת סכנה כי בשנת 1972 עודף הביקוש, באין פעולות ספיגה מקוזות, יגדיל את הצריכה ואת היבוא, והדברים מדברים בעד עצמם.

אני מתעלם מכך שאין בכוחו של התקציב בלבד לספוג את עודף הביקוש, וכאן מגיע אני לבעיית הרפורמה במס הכנסה. שבלעדיה אין כל אפשרות — וזה

"נקודות אור"; וכן באיו מידה נתגבר באמצעותו על התופעות השליליות שהיו במשק, ובמיוחד עובדת קיומם של לחצים אינפלציוניים. כאשר הלחצים הללו הם בהיקף ניכר כזה, שאם לא ייבלמו עלולים הם לפגוע קשה בשכבות החלשות באוכלוסיה ובכוסר ההתחרות של המוצר הישראלי בשוקי חוץ, ובכך לגרום להגדלת היבוא ועל-ידי כך להחרף עוד יותר את בעיית מאזן התשלומים של המדינה.

חברי הכנסת, ההתפתחויות החיוביות במשק בשנה האחרונה אינן תוצאה של גורמים אוניקטיביים; להיפך, פרי המדיניות נשקיה הממשלה ושהיתה שנויה במחלוקת בבית הזה. היום הכל מודים, לפחות מודים במקצת, שהיו הצלחות למדיניות זו. אין רצוני למנות את כל הישגיה. עשה זאת שר האוצר בנאום פתיחתו לדיון זה. אני מוצא לנכון לציין רק שני דברים, שניים שהם אחד, כשאני רואה בהם עיקר ההצלחה: האחד — הפניית המקורות ותוספת למקורות לשימושים הנכונים. כ-80% מתוספת המקורות הריאליים שעמדו לרשות המשק ב-1971 הופנו להרחבת היצוא ולהשקעות, שחלקם בסך השימושים היה בשנת 1970 35% בלבד, ועל-ידי כך גדל חלקם בסך השימושים. לעומת זאת נטלו הצריכה הציבורית והצריכה הפרטית יחד כ-20% מהתוספת הריאלית, על אף שמשקלם בסך השימושים היה בשנת 1970 כ-65%, וכתוצאה מכך ירד משקלם בסך השימושים. והדבר השני — השיפור במאזן התשלומים. בפעם הראשונה, לאחר שנים של החמרה בשיעורים ניכרים בגרעון בחשבון השוטף, חלה ירידה בגרעון זה בראש וראשונה בזכות עלייה ניכרת ביצוא. שגדל השנה בשיעור כפול כמעט משיעור גידול היבוא. כל אלה לא היו משגים אילולא הופעלו במשך השנתיים האחרונות אמצעים להגדלת הרווחיות של היצוא, תוך כדי ייקור היבוא ואמצעי ספיגה משמעותיים לשם מניעת הרחבה מוניטרית הרבה מעבר לנקודה קריטית. האפקטיביות של הפעלת האמצעים הנכונים בזמן הנכון היה בה כדי לשמש נר לרגליו גם לגבי השנה הבאה. אולם אני מפקפק אם המדיניות המוצעת — כפי ששמענו עליה בנאומי של שר האוצר, ולאו דווקא כפי שהיא באה לידי ביטוי בהצעת התקציב — היא בבחינת המשך עקיב לדרך שהלכנו בה. חושש אני שאין בה כדי לקדם אותנו בהשגת היעדים, אשר ללא השגתם לא תהיה התקדמות אלא נסיגה.

רצוני לעמוד על מספר בעיות, שדומי שאין להן תשובה מספקת — אם בכלל — במדיניות המוצעת. והבעיה הראשונה היא ההתרחבות המוניטרית. קצב ההתרחבות המוניטרית בשנת 1971 גדל במידה ניכרת לעומת השנים הקודמות. אמצעי התשלום עלו במשך השנה ב-27.6% לעומת 14% בשנה שלפניה, כשהרמה הממוצעת של אמצעי התשלום במשך השנה גבוהה ב-22.3% מזו של שנת 1970. על אף שלפחות אחת הסיבות שגומה לכך היא ביסודו חיובית: יבוא התון המוגבר, שמקורותיו הן הרחבת היצוא, העברות עולים והעברות מוסדות, הרי תוצאותיו לגבי התרחבות מוניטרית במשק הן שליליות, במיוחד כשזה מצטרף לשתי הסיבות הנוספות — הרחבת האשראי לממשלה כתוצאה מהגרעון בתקציב המדינה והרחבת האשראי לציבור על-די מערכת הבנקאות, שצברה כתוצאה משתי הסיבות הראשונות נכסים עולים בסך 817 מיליון לירות.

וכאן רצוני להביא כמה נתונים על התפלגות חלקם של העשירון הראשון והעשירון האחרון בהכנסות המדינה ממס הכנסה וכן על משקל המסים העקיפים בהוצאות המשפחה לפי העשירונים הללו. מסתבר — הנתונים הם של 1970 — שזאם חלקו של העשירון הראשון בתשלום המס והמילווה היה 0 ושל השני 0.1, והרי על העשירון האחרון — המכיל 40,000 מפרנסים מכלל 850,000 מפרנסים — שהוא ציבור קטן, מוטל עומס של 47.3% מתשלום מס ומילווה. מצד שני יש לפני הערכה זהירה — גם זה על בסיס נתונים של 1970 — על אומדן אחוז המסים העקיפים, היינו משקלם בהוצאות המשפחה, לפי עשירונים: מסתבר שבעוד שמשקל המסים העקיפים בהוצאות המשפחה היה בממוצע 8.5%, הרי בעשירון הראשון, היינו העני, היה 4.5%, ובעשירון העשירי 10.5%. אנו רואים איפוא שהנטל במסים עקיפים אמנם אינו מתחלק בצורה פרוגרסיבית כל-כך, אך יש בו איזון יחסי לעומת ההתפלגות הבלתי-מאוזנת של המסים הישירים. אנו רואים כי נטל גדול מוטל על קבוצה קטנה יחסית, והעניין אינו בכך שאינו מרחם על קבוצה זו, אלא שלפנינו ניצבת השאלה כמה מפסידה על-ידי זה קופת המדינה, כמה מפסיד התוצר הלאומי ממצב לא-נורמלי זה, על כל ההשלכות הנובעות מכך.

אינני יודע, אדוני שר האוצר, אם מבחינה אובייקטיבית היתה סיבה כלשהי להקטין השנה את עול המסים ולחזורים כספים למעגל האינפלציה. התקציב היה ללא כל ספק נראה טוב יותר עם מאות המיליונים שהגדילו את ההכנסה הפנימית, וממילא את עודף הביקוש. אבל אם הכוונה היא שההקלות הפליאטיביות יבואו במקום הרפורמה, ודאי מוטב היה שלא נבראו משברא. אני רוצה לקוות בכל זאת ששר האוצר והממשלה כולה יפעלו בהתאם לצרכיו האובייקטיביים של המשק, והרפורמה במערכת המיסוי אמנם תבוצע באקטור, מבלי לשעות להזהרות הבאות מחוגים מסוימים שמערכת ההסכמים על מדיניות השכר תתמוטט.

אין זה סוד שהסכם המסגרת ספק אם הוא הסכם ובוודאי לא יישאר במסגרת. הבלבול הקיים בנוגע לעניין זה — ההסכמים הענפיים וההסכמים במפעלים השונים — גרם לכך שעדיין לא הושג אם הסכם שכר אחד, ואי-הוודאות בנוגע לשכר היא כתמיד גם השנה עקב אכילס של כל המדיניות הכלכלית. לצערי, ולצעד כולנו, אין הגנה הסתדרות יכולה להטיל מרותה כש-מדובר הוא ב"תן", אלא רק ב"קח", וכשהנהגה זו באה בדרשות לציבורים השונים של העובדים היא מעלה חרס. וכך אנו עדים להתגברות התהוויות ובוהו ביחסי עבו-דה, וה"לומפן סוציאליים" — על משקל "לומפן פרו-לטריין" — מסוגו של פרץ יורש את מקומו של ערכי הצדק הסוציאלי בקרב תנועת העבודה המסורתית, ואך לשווא מתנחם שר האוצר באמרו כי "אירגוני העובדים השכילו להבין את יחס הגומלין בין השכר ליצוא, שזו הערובה היוזמה לתעסוקה מלאה גם בעתיד". אני מטיל ספק בכך אם הכרה זו חדרה לאותם האירגונים המטי-לים על הציבור סנקציות — ביטוי "סוציאליסטי" מוב-הק — כל יום שני וחמישי, כפי שטורס חדרה לחוגים אלה ההכרה שהגדלת שכר מעבר לאפשרויות המשק מורידה בסופו של דבר את כוח הקנייה שבדי השכר ואינה מוסיפה לו שום דבר, אלא גורמת נזק לשכיר ונזק לא ישוער למשק כולו. אני גם חולק על שר האוצר בעניין האפקטיביות של שיטת שכר שאחד ממרכיביה

מוסכם על הכל — לנהל מדיניות פסקית מותאמת לצרכים האובייקטיביים של המשק. היינו בין הראשונים שהמליצו על רפורמה במערכת המסים ועל הנהגת מס מוסף. קיוונו שעם פירסום מסקנות הוועדה הצי-בורית, ועדת אשר, יודרו האוצר ויגש ליישום המלצותיה על-ידי הבאת הצעות החוק לבית. אולם לאחרונה עדים אנו לכך שקיימת רתיעה מסוימת והפיקוקים הולכים ומתגברים. ברור הדבר שאם לא תבוצע הרפורמה באוק-טובר, הרי לא תבוצע כלל בתקופת הכנסת הזאת. משמ-עוה על ש עובדה זו תהיה המשך קיומם של העיוותים במערכת המיסוי, על כל השלכותיהם לגבי הרצון לעבוד, להשקיע, והקצאת המקורות, שפגיעתם רעה למשק ולמדינה.

שלמה ריון (המערך, עבודה—מפ"ם):

חבר-הכנסת מלמד, אצלך לא קיימת רתיעה ?

אברהם מלמד (מפד"ל):

תיכף אסביר שמצדי יש רתיעה בדיוק בכיוון הפוך. שמענו מפי המסתייגים מהנהגת מס ערך מוסף לאלתר שני נימוקים: האחד, שהמס יביא לעליית מחי-רים, והאחר, שבעקבות הרפורמה, שמשמעותה הזזת מס "שיפטינג" בלעז — ממסים ישירים לעקיפים תיפגע הפרוגרסיביות של מערכת המיסוי. עם כל הכבוד, אני חולק על הנימוק הראשון, כי מה שמשפיע, השפיע וישפיע בעתיד על המחירים הוא עודף הביקוש, והוא יעלה את המחירים גם בלי הטלת המס, שייתכן כי תספק נימוק סימפטי יותר להעלאתם. להיפך, ההתרח-בות המוניטרית עדיין לא באה לידי ביטוי מלא במחירים, והמגמה שלהם היא לעלייה. רק ספיגה גוספת על-ידי מס — וזה המס היחיד הבא בחשבון ברעג הזה — תוכל לרסן את עלייתם. אלטרנטיבה אחרת אין.

מה שנוגע לפרוגרסיביות מס ההכנסה ורגרסיביות של המסים על ההוצאה, הדבר נכון באופן יסודי, אולם יש לזכור כי בשל הנטל הגבוה של המיסוי על ההכנסה האישית החייבת, שהוא הגדול בעולם, קיימת הימנעות — שדווקא על-ידי מס ערך מוסף אפשר להתגבר עליה — מלשלם מס אמת על-ידי המצאת כל מיני דרכים לעקיפת השיעורים הגבוהים וגם על-ידי רישום הוצאות פיקטיביות הפטורות ממס, וזאת דווקא על-ידי בעלי הכנסות גבוהות. כל זה מקטין את הפרוגרסיביות של מס הכנסה. מצד אחר עלי להגיש נקודה אחת שאנו מתעלמים ממנה בעת שאנו דנים בבעיית הקטנת הפער הסוציאלי והדאגה לשכבות נחשלות, והיא: בעיית הדי-דיסטריביון של ההכנסה — החלוקה מחדש המתבצעת על-ידי התקציב המעביר הכנסה, באמצעות שירותים שונים, מהשכבות החזקות לשכבות החלשות. אנו מדברים הרבה על חלוקת "העוגה הלאומית" וכולנו מודעים לכך שאינה מספקת לשכבות מסוימות. מי שמסוגל להגדיל עוגה זו, אינו רוצה בכך, ולפעמים בצדק, בשל שיעורי המס השוליים הגבוהים, כי לא כדאי לו המאמץ. עם הקטנת השיעורים שתבוצע באמצעות הרפורמה במערכת המסים אנו מאמינים שבסופו של דבר תגדלה ההכנסות, וממילא תאפשר הגדלת העוגה להגדיל את חלקן של השכבות החלשות. ובכן, אם כי מנקודת ראות של הטווח הקצר יש בהזזת המס ממסים ישירים לעקיפים לכאורה משום פגיעה בשכבות החלשות, הרי לטווח ארוך הפיצוי שהשכבות האלה תקבלנה על ידי ההעברות יהיה לאין ערוך יותר מאשר הפגיעה בהן.

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (מלמד, ספיר, סנהדראן, קורפו) —

נויים באמצעות העברות תקציביות, שימוש בעודפים, ניצול סעיף "הוצאות שונות" — והמצאות מוכיחה כי האמצעים הללו אמנם משנים את התקציב בשיעור של 15% ומעלה — הרי קיימת התופעה של תקציב נוסף. תופעה זו חוזרת ונשנית אצלנו כמעט מדי שנה בשנה והופכת לחלק מהמצאות התקציבית שלנו. פעם או פעמיים אף היו שני תקציבים נוספים בשנה אחת.

התרגיל הזה של התקציב הנוסף בכלל ברכה רבה טמונה בו, כי הרי הוא מאפשר כיום לשר האוצר להופיע לפני הכנסת ולהוכיח לה כי זוהי הפעם הראשונה שהוא מגיש תקציב קטן יותר מזה של השנה החולפת, אם יופחתו ממנו תשלומי החובות והריבית. אם לכל אלה נוסיף את הסכומים העצומים המוזרמים לתקציב מבלי שייכללו בו, באמצעות הלוואות בערבות הממשלה, קר" גות לחינוך וקליטה הנהנות מפטור ממס הכנסה, כיסוי הפסדים של מפעלים כושלים, מחיקת חובות למדינה, המרות של נכסים, איגרות-חוב ומניות — הרי נוכל לתאר לעצמנו מהו הערך המעשי להתייחסות מפורטת לתקציב.

בנאומי השבוע בישר לנו שר האוצר כי זו הפעם הראשונה שהממשלה קבעה מראש גג לתקציב שממנו אין לחרוג. לאור נסיון העבר אין שום סיכון בהתנבאות, כי הגג עשוי תחומה גמיש מאוד.

הדרך הטובה ביותר להתייחס לתקציב המונח לפנינו היא לנתח דווקא את התקציב של אשתקד ולהשוות בו בין תחזיותיו של השר, בהביאו את התקציב, לבין המציאות בסיומה של אותה שנה. מסקנות אלה נוכל ליישם גם לגבי התקציב הנוכחי.

בהביאו את תקציב 1971/72 לפני הכנסת אמר שר האוצר: "זהו תקציב עם הפנים לשלום והמשך המאמץ להגברת כושר התגוננותנו". ובהמשך דבריו אמר: "הבה נקווה, בכל לב, שהפסקת האש איננה אלא פרוז" דור לשלום בדר"קיימא. אמונת השלמה, שהשלום, גם אם יתמנהמה, בראיבוא. נחכה לו בכל יום שיבוא. או" א, ביום ההוא, נוכל להיוועד יחד עם שרי האוצר והכל" כלה של המדינות השכנות ולתכנן, בעצה אחת עמם, את פיתוח הכלכלי של המזרח התיכון. בכוחות משות" פים נחזיר את עטרתו התרבותית והכלכלית של אזורנו ליושנה".

בעצם הימים האלה הגנו נאליים להפעיל את הטנקים והאווירונים שלנו כדי להבטיח את שלום אור" חינו ושלוות ישובינו הסמוכים לגבול. במשך כל השנה לא פסקו נאומי המלחמה של מנהיגי המדינות השכנות, ובדצמבר האחרון היינו עדים לתסיסה עצומה במצרים לעבר המלחמה. בשום מדינה ערבית לא נשמעת נימת המפייסות וכיסופים לשלום.

הסכנה, אדוני השר, באופטימיות המופרזת שלך איננה בכך שהיא הרחיקה או קירבה את השלום; הסכנה הטמונה בה היתה שהיא עוררה אווירה של התפרקות חז"צדית, של תביעות לקיצוצים בבטחון על חשבון רווחה אזרחית, כביכול, טוב שנסוגות מכך, טוב שהתומרות השתתקה. טוב שלא חזרת על דברי "חזון" אלה בנאומך השבוע.

בהמשך דברי הפתיחה שלך דא, בהתייחסך לאפ" רות של עלייה מרוסיה, אנו מוצאים את הדברים הב" אים: "שומה עלנו להתחיל בתכניות הדרושות לכך כבר היום, אף-על-פי שהדבר עודנו בגדר חזון".

הוא תקציב המדינה, על-ידי מסים ושיטת ויתורים על מסים —

שר-האוצר פ. ספיר:

האם המסים קשורים לשכר או לא?

אברהם מלמד (מפד"ל):

כן, אבל הם לא צריכים להיות מרכיבים של השכר.

— לקבוצות שונות, כגון התוספת לספרות מק" צועית לאקדמאים וכדומה, ובמיוחד באותה שעה שלגבי חלק אחר, שחלק מהכנסתו הפנויה מתבסס על הוצאות ענקיות מדומות, הוא מחמיר, ובצדק. הדבר נראה לי מאוד בלתי-מאוזן ויש בכך סתירה מיניה וביה.

לבסוף כמה מלים על מסי העיריות. גם בשנה הק" דמת התנגדנו להורמת כספים לעיריות באמצעות התק" ציב, במקום לאפשר להן להעלות מסים לאחר הקפאה של שנים. אמרנו אז — וזה נכון עוד יותר היום, לאור ההתרחבות המוניטרית הגדולה — כי מוטב להטיל מסים שהם פרוגרסיביים מאשר להגביר את האינפלציה שהיא רגרסיבית ופוגעת יותר בשכבות החלשות. גם במקרה זה יש רתיעה מ"מה יאמרו" בחוגים מסויימים. ואני חוזר ואומר, אדוני שר האוצר: לא רק שאי-הטלת המסים על-ידי העיריות לא תועיל לך בעניין השכר, אלא שגם חירש לפצות עוד יותר את השכירים גם על עליית מחירים, שתבוא בעקבות התגברות הלחצים האינפלציוניים כתוצאה מהזרמת כספים על-ידי הממ" שלה לעיריות.

גברתי היושבת-ראש, בסיכום אני מציע את הפ" עולות הבאות: 1. לבצע עוד השנה את הדפורמה במע" רכת המיסוי והנהגת מס ערך מוסף. 2. לבצע את הדפורמה במס רכוש. 3. להגביר את הספיגה באמצעות שוק ההון תוך כדי שיפור התנאים של הניירות המוצעים, שיהיו אטרקטיביים יותר. 4. להעלות את הריבית על האשראי המכוון ולצמצם את היקפו. 5. להטיל פיקוח על ביוא ההון של הסוכנות ושל מוסדות ציבור אחרים, תוך כדי קביעה של דמת הדורבות במטבע חוץ הרצויה ורמת ההשקעות, שתותאמה לגורמי הייצור האחרים במשק. 6. להמשיך במדיניות של ייקור היבוא ובהעלאת רווחיות היצוא. 7. להקפיד הקפדת-יתר על ויסות הבנייה תוך כדי קביעת גג להוצאה הלאומית לשיכון ובנייה, שלא יחרוג ממסגרת אפשרויות הביצוע המוגבלות בכוח" אדם. 8. להחיש את החקיקה לביטוח בריאות ופנסיה מקיפה, שמלבד הערך הסוציאלי יש לה גם ערך פסיקלי ממדרגה ראשונה.

פעולות אלה, לעניות דעתי, תשמורנה על ההישגים של השננים האחרונות וגם תקדמנה אותנו במקצת עד בוא השלום המיוחל, שרק אז אפשר יהיה להגיע לעצמ" אות כלכלית, בעזרת ה'.

הי"ר ט. סנהדראן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קורפו, ואחריו לחבר- הכנסת הרינג.

חיים קורפו (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. הדיון בתקציב מאבד הרבה מערכו כאשר בסיומה של שנת הכספים מתברר שאין כל דמיון בין התקציב שהונח לפניך ברא" שית השנה לבין מה שהתרחש בו במשך אותה שנה. מלבד חולשתו הטבעית לאור האפשרות להכניס בו שי-

ביחס לאמצעי התשלום חזה השר כי העלאת המסים והמילואות בשיעור של 27% לעומת השנה הקודמת ומדיניות מוניטרית ערה של בנק ישראל לפעולות ריסון וייסות יתרמו תרומה גדולה לאיוון המשק. בנאומו הש"בוע קיבל השר על הגידול הרב באמצעי התשלום, שגדלו בשיעור ללא תקדים של 27% לעומת השנה שעברה, בה היה גידול של 14% בלבד.

בחלוקת התוצר במשק בשנת 1971 חזה השר: "התוצר התעשייתי עתיד לגדול בשיעור של 9% בקירוב". השבוע אמר בכנסת: "המגמות החיוביות בענפי המשק התבטאו במיוחד בתעשייה. בעוד שגידול התוצר במשק כולו היה 7% לערך, צמחה התפוקה בתעשייה ב-12%".

לגבי התוצר החקלאי אמר השר: "התוצר החקלאי יגדל בשיעור של 5%". השבוע אמר השר: "הייצור החקלאי גדל אשתקד ביותר מ-12%. כלומר, במהירות רבה ביותר. היתה זו שנה מוצלחת במיוחד לחקלאים, שכן אם נביא בחשבון גם את עליית המחירים, הרי הכנסת החקלאית כולה גדלה ביותר מ-30%". מה סיבת הסטייה מן החזון, אדוני השר? איך זה קרה שהשנה הושקעו בחקלאות 200 מיליון לירות נוספות...

שר-האוצר פ. ספיר:

מחירים של פרי-הדר, גשמים טובים. מה אתה טוען?

חיים קורפו (גח"ל):

למה הוספת 200 מיליון לירות השקעה? אני שואל על השקעה. מדוע השקיעו 200 מיליון לירות נוספות שהניבו ירידה של 5% ביצוא החקלאי?

ביחס לתפוקה בבנייה חזה השר: "בקצב גידול התפוקה בבנייה צפויה בשנת 1971 האטה, בעיקר כתוצאה מירידה בהתחלות הבנייה למגורים, שתסתכמנה ב-3.7 מיליון מ"ר לעומת 4.3 מיליון מ"ר אשתקד, וכן כתוצאה מהאטה צפויה בקצב הגידול של הבנייה הבטיחית". בנאומו השבוע לא התייחס משום-מה השר להיקף הבנייה בשנה שעברה, על אף היותו הנושא הסוער של 1971, אך בתקציב הלאומי לשנה זו אנו מוצאים: "שיעור גידול התוצר בענף הבנייה הוא כ-7%, בדומה לשנה הקודמת". בסך ההשקעות חזה השר: "צפוי גידול ריאלי בשיעור של 12.5%". במציאות היה גידול של 18%.

"בהשקעות בענפי המשק, למעט אניות ומטוסים — אמר השר — צפוי גידול של כ-3% בלבד". במציאות היה הגידול של 9%.

ועוד תחזית: "קצב הגידול של ההשקעות לבנייה למגורים יואט והוא יעמוד על 9% לעומת 33% בשנת 1970". במציאות היה הגידול בהשקעות לבנייה למגורים 14%.

בנושא הצריכה הפרטית נאמר בתחזית: "בצריכה הפרטית הכוללת צפוי בשנת 1971 המשך הגידול האיטי של 5%-6%, שהם גידול של 2%-3% לנפש. זאת בעקבות עלייה צפויה של 4% בלבד בהכנסה הפרטית הכוללת במחירים קבועים". בנאומו השבוע אמר השר: "הצריכה לנפש עלתה בממוצע ב-1% לשנה בלבד, בכל אחת משתי השנים האחרונות".

ובכן, אדוני השר, לא בגדר חזון הדבר; מציאות היא, ויש להצטער צער רב על כך שהממשלה היתה בין המודאגים במאבק הציבורי הגלוי והנמרץ למען עלייה זו. פיק ברכיים איפיון אותה עם ראשית המערכה. לגבי דידה, ההפגנה המרשימה של יאשה קאזאקוב לפני בניין האומות המאוחדות בניו-יורק הביאה נזק לעניין יהודי רוסי. שליחי משרד החוץ זיירו את שובתי הרעב ליד הכותל המערבי, בעת משפטי לנינגרד הראשונים, לסיים מהר ככל האפשר את שביבתם. ושוב, יהיה לנו הדבר ללקח.

כנסת נכבדה, בהתווית את המדיניות הכלכלית לשנת 1971 אמר השר אשתקד: "השכר הוא התחום שבו אורבת הסכנה העיקרית ליציבות המשק ולמאזן התשלומים בשנת 1971. עליית השכר בממדים שהוסכם עליהם במסגרת עיסקת החבילה היא עלייה לא-מבוטלת, וזהו הגבול העליון שהמשק יכול לשאת. חריגה ממסגרת ההסכם תהיה מסוכנת למערכות המשק והחברה".

כל המערכת הכלכלית שלנו הושתתה איפוא על יציבות השכר. ומה אירע בפועל בתחום זה? בנאומו השבוע לא נקב השר מספרים כלשהם בנושא השכר. אך למ בתקציב הלאומי אנו מוצאים: "בשנת 1971 עלה השכר לשכיר, לרבות תשלומים נלווים, ב-16%. מזה נגרמה עלייה של כ-2% בהתאם לעיסקת החבילה ועלייה של 3% בממוצע לשכיר, שנבעו מתשלום תוספת היוקר". יוצא איפוא כי השכר הרג ב-11% מעבר לעיסקת החבילה. ויתרה מזו, בהמשך אנו קוראים: "היו קבוצות שונות של עובדים שאצלן חלו עליות גבוהות מהמשך תמך מההסכם. נראה שהלחצים להעלאת שכר, שנגרמו בקבוצות רבות שבהן שדרו עודפי ביקוש לעובדים, התבטאו בהטבות שונות אשר אינן משתקפות בסטטיסטיקה זו".

ביחס למחירים אמר אז השר: "השכר והמחירים קשורים זה בזה. במידה שנצליח למנוע עליות שכר מעבר למסכם, צפוי המשך היציבות היחסית של המחירים והם יעלו במשך 1971 בשיעור של 4%". על התנבאות כזו ניתן היום לומר "עוד יציבות כזו ואכדנו". פורמלית עלה מדד המחירים לצרכן בשנת 1971 ב-12%. מעט שית הרבה מעבר לזה.

בהמשך דבריו אמר השר: "בשנת 1971 צפוי המשך הפעילות הכלכלית ברמה של תעסוקה מלאה, תוך סיכוי להקלת-מה בלחצים של תעסוקת-יתר". ומה הם פני המציאות? — הלחצים של תעסוקת-יתר גברו. בשעות העבודה של המועסקים חלה עלייה של 3.2% בשנת 1971 לעומת 1.5% בשנת 1970, וזה על אף הגידול במספר המועסקים מ-1.8% ב-1970 ל-3.6% ב-1971.

ושוב מתחזיתיו של השר: "התוצר הלאומי הגלמי אמור לגדול ב-1971 בשיעור של 7.5% בקירוב בעקבות גידול של 2% במועסקים וכ-5.5% בתוצר לעובד". ומה היתה המציאות? — הגידול בתוצר הלאומי היה אמנם 7% בקירוב, אולם מעניינת החלוקה בין מרכיביו: הגידול במועסקים היה 36% והגידול בתוצר 3.3%. וזה המדאיג ביותר: גידול של 3.3% בתוצר לעובד לעומת תחזית של 5.5%.

והרי ברור כי בעיית הבעיות שלנו היא פריון העבודה, וכל להטוטי לשון ותרגילים סטטיסטיים לא יפחיתו מעובדה זוהרת או חשוכה זו.

ההון בשנת 1971 יגיע לממדים שיהיו גדולים די הצורך למימון הגרעון השוטף, באופן שיש לקוות שיתרונות מטבע חוץ של המדינה לא תרדנה. בשנת 1971 צפויה תקופה מחדשת ביבוא ההון ממקורות יהודיים, דרך העברות המגבית המאוחדת ועל-ידי מכירת איגרות מלווה הפיתוח. כן צפוי יבוא הון בסכומים גדולים בצורת אשראי לזמן ארוך.

שר-האוצר מ. ספיר:

נכון או לא נכון?

חיים קורפו (גח"ל):

נכון.

ומה היתה המציאות בשנת 1971? — יבוא ההון הגיע ל-1,535 מיליון דולר לעומת 1,336 מיליון דולר בשנת 1970, תוספת של 99 מיליון דולר, היינו גידול של 15%. וראו זה פלא, בו בזמן שהגידול ביבוא ההון היה 15%, הגידול בחוב הלאומי החיצוני שלנו היה בשיעור של 25%, מ-2.8 מיליארד דולר בסוף 1970 ל-3.5 מיליארד דולר בסוף 1971. והסיבה לכך פשוטה מאוד. חלקן של ההלוואות ביבוא ההון גדל והולך. אנו משעבדים יותר ויותר את הבאים אחרינו.

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בין המדיניות הכלכלית שהתווה שר האוצר בנאומו בכנסת בהגישו את תקציב 1971/72 לבין המציאות הכלכלית שהתרחשה באותה שנה אין כל דמיון. תופעה זו תחזור גם בתקציב שנה זו.

בנושא שכר העבודה ומוסר העבודה יש לממשלה אחריות כפולה ומכופלת. כ-60% מתקציבה מיועד לשכר במישור. בשליטתה מצויים תשלומי השכר של הרשויות המקומיות, החברות הממשלתיות והאיגודים הממלכתיים האחרים, ונראה כי הנושא הזה הוא אצלה מחוץ לכל מחשבה רצינית. אין כל סכנה בעתיד הנראה לעין כי יחסו לנו מועמדים לשרים בממשלה. כנראה גם לתפקידי סגני שרים יימצאו המועמדים. אך מובטחני כי לתפקיד עובד בכיר בממשלה יהיה בקרוב מחסור חמור במועמדים מתאימים. מאות מכורים לעובדים אק-דמאים מתפרסמים מדי חודש בחודש, ואלה אינם בנאי. צא. מי שמכבד את עצמו אינו עולה על העגלה הזאת, שאין עמה לא שכר ולא יוקרה ולא סיפוק.

ברור כי נקודת התורפה היא בקיומו של מנגנון גדול אך בלתי-מאומן ובלתי-יעיל. אילו היה לממשלה האז-מין לבנות מחדש את המנגנון, הרי יכלה, מצד אחד, לחסוך-הרבה כסף מהחלק הבלתי-יעיל, ומצד אחר, להגדיל את שכרו של החלק הנותן. אך לממשלה אין אפילו המחשבה לכך, ואפילו אם מזדמנת לה האפשרות, היא זונחת אותה. הנה ביקש שר בממשלה לבחון יעילו-תה של חברה הנתונה למרותו. בבדיקה של מומחים נקבע כי 40% ממנגנון החברה הוא מיותר. קביעה זו מטעם המכון לפירון העבודה נמסרה לבדיקה שניה לוועדת הייעול הבין-משרדית, וזו אימצה את מסקנות המכון. אך האם נעשה משהו בעניין זה? כן, נעשה משהו, ואני רוצה לקרוא את הדבר לפני הבית. פיסקה 2.10.4 של דו"ח ועדת הייעול אומרת: "מתוך בדיקה ראשונית לא נראה לצוות כמוצדקת התוספת של מספר נהגים ומכוניות לתקן של המחזות שאושרה לאחרונה".

הועלתה הצעה להפריד את המפעלים העסקיים של משרד התקשורת ומשרד התחבורה — שירותי הדואר,

בתקציב הלאומי נאמר: "הצריכה הפרטית בשנת 1971 גדלה במונחים ריאליים בשיעור ממוצע של 4.3%, המהווים גידול של 1.5% בקירוב לנפש. זאת לעומת שיעור גידול נמוך יותר, כ-3%, בשנת 1970, המהווים גידול של 0.5% בקירוב לנפש".

ובכן, השר עשה כאן תרגיל סטטיסטי וחבר את שתי השנים 1971 ו-1970, על מנת להראות לנו גידול של 2% בשתייהן יחד, אך התמונה אינה נכונה. בשנת 1970 היה הגידול בצריכה בשיעור של 0.5% לנפש, ואילו ב-1971 היה הגידול פי שלושה, 1.5% לנפש. אך איך גם זה וגם זה מתיישבים עם התחזית של גידול הצריכה ב-2%—3% בשנת 1971?

על מאזן התשלומים בשנת 1971 אמר השר: "בעיות מאזן התשלומים ימשיכו לעמוד בראש דאגותינו. הגרעון במאזן השוטף בשנת 1971 נאמד אומדן אומדן ראשון בסך 1.4 מיליארד דולר בקירוב". בנאומו השבוע אמר השר: "גם במאזן התשלומים שלנו חלה התפתחות חיונית בשנת 1971. לאחר שבשנת 1970 היתה קפיצה ענקית של 350 מיליון דולר בגרעון, שהגיע ל-1.25 מיליארד דולר, נבלמה למעשה מגמה זו בשנת 1971. האומדן הראשון של הגרעון במאזן התשלומים הסתכם ב-1,220 מיליון דולר לערך, שהוא סכום דומה לזה של שנת 1970".

שר-האוצר מ. ספיר:

זה חיובי או שלילי?

חיים קורפו (גח"ל):

חיובי. אך תן לי להמשיך.

לא ברור, אדוני השר, היכן אתה מוצא את הבלגיה למגמת העלייה בגרעון; ויותר גרוע, למה אתה מוצא בה נחמה כלשהי. הרי ברור שאילו הוצאנו את ה-200 מיליון דולר לצרכי הבטחון שנמנעו מאתנו, היה הגרעון עולה על 1.4 מיליארד דולר, כפי שחזית בהביאך לכנסת את תקציב 1971. הרי אתה עצמך מצביע בהמשך דבריך על כך וקובע כי העלייה בגרעון שנחסכה מאתנו בשנה זו תבטא במאזן התשלום-מים של 1972. גם הטפיחה על הכתף בשל הגידול ביצוא בשיעור של 25% בשנת 1971 לעומת גידול של 8% בשנת 1970 היא חזקה מדי. מקורו העיקרי של הגידול הוא בתקבולים היותר גבוהים ולא בהיקף יצוא גדול יותר ומחירים...

שר-האוצר מ. ספיר:

מה אתה מדבר?

חיים קורפו (גח"ל):

כן נאמר בתקציב הלאומי, אדוני השר.

הדבר משתקף היטב בשני ענפי היצוא העיקריים שלנו, הדרים ויהלומים, ואלה הם שלמעשה תרמו שני שלישים מהתוספת ביצוא הסחורות. כמובן, בהערכת התקבולים הגבוהים של היצוא שלנו אין לשכוח את הפיתות שנעשה בלירה הישראלית ואת הייסוף בכמה מטבעות אירופיות.

תחזיות האופטימיות של השר על היצוא בשנת 1971 היתה: "יצוא הסחורות והשירותים יעבור בשנת 1971 את נקודת ה-1.5 מיליארד, לאחר שיגדל בשיעור של 15% בקירוב לעומת 1970".

על יבוא ההון ב-1971 אמר השר בתחזיתו: "יבוא

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972 ; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (קורפו, ספיר, חזן, שובל, סנהדראי, הרינג) —

עכשיו הרשו לי לקרוא לפניכם מסמך נוסף. לפני זמן-מה נסערה הכנסת מעיסקאותיה ומכשלונותיה של חברת "ורד". שר החקלאות הופיע גם לפני ועדת הכספים וגם לפני הכנסת והסביר את הסיבות לכשלונות בכך שהחברה, שהיתה מצוידת בציוד מיכני, לא יכלה להמתין זמן רב להזמנות עבודה במישור המקצועי שלה, כלומר בקידוחי מים, ועל כן עברה למישור דומה, כדי שתוכל להפעיל בינתיים את הציוד. והנה מונח לפני מכתב של חברת "ורד", פיתוח מקורות מים (אמצעות חוק) בע"מ, רחוב לינקולן 9, תל-אביב, ובו נאמר: "לכבוד... הגדון: תעסוקה בחוף השנהב. אנו עומדים לפני חתימה על חוזה שלפיו נקבל לידנו הקמת קואופרטיב טיב תחבורה וניהולו בחוף השנהב. המדובר בקואופרטיב בעל כמאה משאיות אשר תעסוקנה בעיקר בהובלת תוצרת חקלאית." בהמשך באים פרטים נוספים. אני שואל: למה אינפורמציה כזאת הוסתרה מהכנסת ומ"וועדת הכספים של הכנסת? למה נאמר שהמדובר הוא בחברה אשר פעלה בדרך הרגילה, לשם הפעלת הציוד שלה הנמצא בחוף-לארץ?

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

האם בדקת אם הפעולה הזאת היתה רווחית?

חיים קורפו (גח"ל):

אין זה מעניין. אני מדבר על מה שהיה העיסוק של החברה ומה נמסר לנו כאן על עיסוקיה.

חברי הכנסת, נציע איפוא להחזיר את התקציב לממשלה.

הי"ר ט. סנהדראי:

רשות היבבור לחבר-הכנסת הרינג, ואחריו לחבר-הכנסת אנקוריון.

זאב הרינג (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. רצוני להעיר כמה הערות בשולי הדיון ובשולי הרצאתו של שר האוצר על תקציב המדינה.

אני סבור שהמבחן המרכזי של התקציב הזה, כמו של התקציבים הקודמים, הוא דבר פשוט: המשך הצמיחה הכלכלית בשיעור שיבטיח כל אותם יעדים הקובעים את עתיד קיומנו — בטחון, קליטה ושיפור טיב החברה. ב-1971 נמשכה צמיחה כלכלית מהירה של המשק בתנאים של תעסוקה מלאה, וב-1972 יימשך קצב הצמיחה הכלכלית.

הצמיחה הכלכלית היא המטרה והיעד של התקציב. אני אומר זאת לא משום שאני מקל ראש בסכנה של הלחצים האינפלציוניים או בחומרתם, אולם אני חושב שאסור לנו לשכוח שהצמיחה הכלכלית זו אינה נתונה מעצמה. היא מחייבת מאמצים בלתי-פוסקים באיסוף הון, בעולם וברחבי התפוצות; נטל מסים כבד המוטל על תושבי המדינה; גיוס ותכנון השקעות.

מי שמדבר על אינפלציה, — וחבר-הכנסת ד"ר בדר העמיד את נושא האינפלציה במרכז נאומו תוך ניתוקה משרשי הצמיחה הכלכלית — מעמיד למעשה את העגלה לפני הסוסים. עלינו לדאוג, קודם כל לכך, שהעגלה תרוק, ואחר כך להבטיח שריצתה תהיה מודרכת על-ידי שליטה במשכנת.

שירותי הטלפון, נמל-התעופה לוד והרכבת — ממש-רדיהם, אך זו נדחתה על ידך בשל חששותיך ממפ"ם. האם נימוקים אלה שקולים בעיניך כנגד טובת המדינה?

שר-האוצר מ. ספיר:

לא בשל חששות ממפ"ם, אלא בשל חשש ממהפכה בשכר שהיתה מתרחשת בחברה.

חיים קורפו (גח"ל):

אני מאמין לך, אך אני מצטט מה שנמסר לי.

שר-האוצר מ. ספיר:

כאשר גויע למשא-ומתן בעניין המחיר, יתברר מה רב המרחק והפער.

חיים קורפו (גח"ל):

מה גוותר, אדוני השר, כדי להצדיק תמיכה בתקציב המונח עתה לפנינו? אני מלא הערכה למאמץ המופלא שלך בגיוס תרומות ותמיכה יהודית בישראל. אך האם לא הולם תפקיד זה יותר את נשיא ההסתדרות הציונית מאשר את שר האוצר?

גם האמון בממשלה מתערער והולך. בשנה האחר-רונה אירעו מספר אירועים שעוררו ספק במהימנות האינפורמציה הניתנת על-ידי השרים לכנסת ולאומה. השבוע נסערנו מטענה ששר החוץ הטעה את הבית בציטוט כוזב.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

מי קבע זאת?

חיים קורפו (גח"ל):

אתמול נמסר על כך בטלוויזיה.

ברשותכם אציג שני מסמכים המגבירים תחושה זו. הראשון מתייחס למתן הערבות הממשלתית לחברת "אוטוקרס". אנו משקיעים מאמצים עצומים על מנת לגלות אם בחברה פרטית התנהלו העניינים כשורה ואם מנג'ל החברה לא סרח, והנה לפנינו מסמך של מבקר המדינה, שאקרא אותו לפניכם: "לגבי ההלוואה ל'אילון תעשיות' מ-1967 נערך ביוניאר 1968 בבנק לפיתוח התעשייה דו"ח מעקב לאחר שנודע על הפסקת הייצור בתפעלי 'הינו' ביפאן ופורסמו ידיעות על קשיים שבהם נתקל המפעל בחיפה. הדו"ח מצביע על משבר כספי ועל ירידה צפויה בתפוקה ובמכירות. הבנק לא ערך סקר כלכלי לגבי ההלוואות החדשות כמקובל (ראה הרשימה הלוטה). מפניית האוצר לוועדת הכספים לא עולה שה-דו"ח הג'ל הובא לידיעת הוועדה. הדו"ח העריך את נכסי אילון (ללא הערכת המוניטין) ב-5.5 מיליון לירות — מזה הציוד כ-1.5 מיליון לירות. לעניין העיסוקה עם ת.ג.ל. הוערכו הנכסים ב-12 מיליון לירות, מזה הציוד 5.5 מיליון וחוזי ייצור 1.8 מיליון לירות. העובדה שהבנק לפיתוח התעשייה שימש למעשה רק סוכן הממשלה מתאשרת גם מכך ששר האוצר פנה לוועדת הכספים לקבל אישור לערבות המדינה ב-4 למארס 1969."

פירוש הדבר שבאותו הזמן שהוגשה הבקשה לערבות הממשלה למפעל — בבקשת הערבות של שר האוצר אמור היה שהציוד שווה 5.5 מיליון לירות — היה בידי האנשים דין-וחשבון שאשר שהציוד שווה רק 1.5 מיליון לירות. ועדת הכספים הוטעתה איפוא ב-4 מיליון לירות בהערכת שווי הציוד של המפעל.

גם. אילו היה זה נכון היום — אין בכך חטא. כי יש סמיכות וקשר בין צרכי בטחון ובין שירותי חינוך, דיוור, עבודה וסעד לילדים שיהיו חיילים ולהוריהם שיחנכו אותם להיות אזרחים וחיילים טובים.

יש בתקציב מידת ריסון ניכרת לגבי תביעות של משרדי הממשלה. אך השאלה היא האם יש בתקציב די בלמים וסכרים לגבי המתרחש במשק. אמר שר האוצר בגאומי המקיף והיסודי ש"אנו עוברים ממדיניות שהדגש בה היה על ריסון באמצעות מסים למדיניות שעיקרה ריסון הוצאות הממשלה". והשאלה היא: האם בריסון הוצאות הממשלה, שהן כה בלתי-גמישות. כמו בטחון, קליטה, חובות, יש די כוח כדי לבלום עודפי ביקוש הזורמים היום על פני השטח, והם גורמים כבר מתחת לפני הקרקע? נדמה לי שיש עודפי ביקוש בעלי עוצמה אשר ניזונים לא רק מהוצאות הממשלה. לגבי אלה — ואני יודע שזהו דבר קונטרוברסיאלי — מיסוי הוא מכשיר ספיגה שאין לו תחליף. ובמצב של תעסוקה מלאה מיסוי הוא גורם דסאינפלציוני. לא נכון מה שאמר חבר-הכנסת בדר שמיסוי הוא גורם אינפלציוני, תלוי במה עושים בכספי ההכנסה ממיסים. זה נכון כאשר תעסוקה איננה מלאה. אולם במצב של תעסוקה מלאה כל מיסוי הוא גורם דסאינפלציוני.

חייבתי — ואני רוצה להגיד לשר האוצר שאני ממשיך לחייב — "עניסקות חבילה", שאינן אלא נסיון של הידברות מצד הממשלה עם גורמים כלכליים שונים. אולם בתנאי אחד, והוא שהממשלה לא יכולה לקשור ידיה מראש בענייני מדיניותה הפיסקלית, שהיא המכשיר של תכנון וייסוס בתקופת מלחמה, קליטה ואינפלציה. הממשלה איננה יכולה לחשוף עצמה לנסיונות של תכתיב, של דיקטט מצד גורם כלכלי כלשהו. פעם זה עניין של מחירים, שדורשים את העלאתם בטרם התייבשה הדיו על הסכם עבודה ובטרם שולמה תוספת יוקר על התייקרות שעדיין נמשכת ופעם זה עניין של מסים מוניציפליים שאותם קושרים ב"מס שלי" ו"מס שלך" ומונעים הסדר בלתי-נמנע, כאילו תמיכות ממשל-תיות ברשויות מקומיות באות ממקורות המסים. זהו הרי זו אשליה מושרשת בציבור לחשוב שאם הממשלה נותנת תמיכה או סובסידיה היא לא באה בדרך של הטלת מסים בעבר או שלא תבוא ממקורות אלו להבא. אני חושב שזה בלתי-מוצדק לדחות את העלאת המסים המוניציפליים, משום שהדבר יהיה על חשבון שכבות חלשות שלא יקבלו את השירותים הדרושים.

בהזדמנות זו רציתי לשאול: האם לא הגיע הזמן לקחת אותם 12% של מסים מוניציפליים — אומרים שמסים מוניציפליים אינם יותר מאשר 12% מסך ההכנסות של הרשויות המקומיות — ובלי לפגוע בעצמאות הרשויות המקומיות, ש-88% מהכנסותיהן באות ממקורות אחרים, לשלב אותם במגוון גבייה ממשלתי, על יסוד פרוגרסיבי יותר, ולהחזירם לרשויות לא כסובסידיה אלא כדבר שמגיע להן? אני חושב שדבר זה צריך פעם להיבחן, ואנו יכולים וצריכים אחרי הוויכוח הזה סביב מסים מוניציפליים — ולא בקשר אתו — לעשות נסיון של רפורמה גם במסים מוניציפליים.

אין לעכב יותר רפורמה במס הרכוש. היא תוציא יותר מ-200,000 בעלי דירות ממעגל משלמי המס אם האוצר יבצע את התיקון במס הרכוש. האם עלינו להתנגד לזה משום שבין בעלי הדירות המרווחות, שישלמו

חבר-הכנסת בדר לא גילה לנו כאן כל תגלית כאשר דיבר על אינפלציה. אני רוצה להגיד בסוגריים, שאפילו הכלב שהוא סיפר עליו איננו כלב שלו, כי אם הוא אימץ אותו מכלכל בריטי ידוע שהשווה את האינפלציה לכלב הרודף אחרי זנבו. יש אמצעים נגד כך: צריך פשוט מדי פעם לקצץ בזנבו של הכלב, כדי שלא ישלה את עצמו שיוכל להשיג את זנבו. ברור שאינפלציה זה דבר רע; על כך נכתבו ספרים וספריות שלמות, ולא היה צורך בשום תגלית בידון. אם אנחנו רוצים לקבל הגדרה קולעת של אינפלציה די לצטט את הכלכלן השמרני הידוע בארצות-הברית, מילטון פרידמן, אשר אמר בפרפרזה שאינפלציה זה *cherchez la monnaie* — חפש את הכסף. הכסף הנחוץ לנו לשם צמיחה כלכלית הוא מקור האינפלציה.

אם אי-אפשר להגיע, וכפי הנראה זה לא ניתן, למצב האידיאלי של איזון ההצע והביקוש, משום שמנגנון השוק האוטומטי נתקלקל, הריני מעדיף עודפי ביקוש על עודפי היצע; גיאות על פני שפל; עבודה על פני אבטלה. משום שבלעדי זאת לא יהיה לנו בטחון, לא קליטה ולא תעסוקה מלאה.

השאלה היא: האם המחיר שאנו משלמים בעד צמיחה כלכלית אינו עלול לסכן את עצם הצמיחה, וכיצד ובאילו דרכים ניתן להפחית אותו? על כך לא קיבלנו כל תשובה מחבר-הכנסת בדר. אופוזיציה אחראית היא זו שמציגה תכנית אלטרנטיבית ולא זו שמציגה אלטרנטיבה מילולית לתכנית. ומפלגא הדבר שכלכלן כ"ר בדר מדבר על בטחון כאילו אין כלכלה, והוא מדבר על כלכלה כאילו אין בטחון; כאילו אין כל קשר בין שניהם. כי על מה היה הוויכוח לגבי תקציב הבטחון? האם התחלקנו לפטריוטים ולא-פטריוטים על הבטחון? הוויכוח היה על כך האם בטחון ישראל נשען על בסיס כלכלי מוצק ובריא, והאם הוא לא יתערער עם עירעורו של המשק?

הוויכוח היה ממה יונק בטחון ישראל אם לא משרשי החברה המתקדמת, החפשית, המבטיחה שוויון בחינוך, דיוור ועבודה לכל אזרחיה, שהם גם חיילים. אין זאת אלא שחבר-הכנסת בדר רוצה להחזיק את המקל בשני קצותיו. הוא רוצה לצעוד בראש מסע נגד האינפלציה, ועם זאת — להתהלך באינפלציה של ממונה על בטחון. ומי כמוהו יודע שהוצאות הבטחון הן הגורם האינפלציוני הגדול בתקציב. אלו הן הוצאות בלתי-נמנעות, הוצאות הכרחיות; אבל מבחינה כלכלית הן גורם אינפלציוני. כולן פטריוטים של הבטחון, אפילו אלה שדרשו קיצוץ בהוצאות הבטחון. מתוך דאגה לכך שיהיה לבטחון בסיס כלכלי מוצק. אני ממשיך להחזיק בדעה שאפשר לחסוך ולזייע גם במערכת הבטחון, בלי לפגוע כמלוא הנימה בעוצמתו של צה"ל ובכושר כוונתו הצבאית. והראיה — שאחרי קיצוצים לא גדולים לא רק שלא נפגעה עוצמתו של צה"ל אלא התחזקו בשנתיים האחרונות כפי שלא התחזקו קודם.

בדמוקרטיה הישראלית החפשית והלוחמת, לאחר שכולנו היינו חיילים וכולנו לחמנו על קיומה, אין צורך לדבר על "בטחון ציוני" נוסח "משה מיליטריסטי". אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לדבר על בטחון בצורה של קשר וסמיכות בין בטחון ובין חברה וכלכלה.

בדור אחד חמור עשה חבר-הכנסת ד"ר בדר כש-האשים אותנו בכך שאנחנו קוראים ליותר שירותים סוציאליים על חשבון הבטחון. זה פשוט לא נכון. אולם

לשנת 1972/73 להיות חשוף ללחצים אינפלציוניים, שרי-סון הוצאות הממשלה לבד, או בעיקר, לא יוכל לעמוד נגדם או לסתום אותם. אני רואה ברפורמה דבר שהוא הכרחי לאיוון התקציב שהוגש לכנסת.

מדיניות הממשלה לריסון הוצאות ציבוריות ולביצוע התקציב במתכונתו הקיימת, ללא חריגות וללא פרצות, תוכל להתגשם רק באקלים של ערנות מתמדת, העלאת המוסר הציבורי ואי-זילול בקטנות. לעתים דברים פשוטים מבחינה כלכלית הם בעלי השלכה חברתית מרחיקה לכת.

יש לחזק את מערכת הפיקוח הציבורי ולשפר את דרך פעולתו. בלי חזקת מערכת הפיקוח הציבורי על מחירים, רווחים, חברות ממשלתיות ובנקים לא נוכל לעמוד במבחן. בארצות-הברית, ארץ קפיטליסטית, שלא ידעה פיקוח רציני מלבד בימי מלחמה, הונהג לאחרונה פיקוח הדוק ורב-ממדים על ההכנסות ועל המשק כולו, מאחר שהתברר שמנגנון ההיצע והביקוש אינו פועל עוד באופן אוטומטי.

בקשר לכך שמעתי בתמיחה את דברי חבר-הכנסת אמוראי, שבדרך כלל הסכמתי עם דבריו, פרט לשתי נקודות: בנוגע לרפורמה במסים ומדיניות שכו. האפשר להשאיר את קביעת השכר לכוחות כלכליים חפשיים, כפי שהוא טוען? אני בטוח שבמרוץ מטורף של כוחות כלכליים חפשיים יופגע החלש בציוד העובדים. הוא לא יעמוד במרוץ זה. וההסתדרות, שהיא גורם לאומי לא-מבוטל, תיחפץ לפדרציה של ועדי עובדים. ובה החזק, בכוח המיקוח שלו ומעמדו במפעל, הוא שיקבע. כיצד אפשר במציאות זו לדבר על הסכמי עבודה ענפיים, ואפילו מפעליים? מה יהיה על מדיניות שכר לאומית, ארצית? ומה יהיה על ההסתדרות? לאלול כוחות חפשיים כלכליים אנו נשלך את שכרו של הפועל? זו אחת האשליות, שאנחנו חיים במציאות כלכלית של כוחות חפשיים ובלתי-מבוקרים. אני יודע שיהודים, לרבות יהודים סוציאליסטיים, אינם אוהבים פיקוח. אנחנו עם אינדיבידואליסטי, אולם בלא פיקוח יעיל לא נוכל לייצב מחירים, שכר ורווחים, ולא נוכל לשים קץ לרמת חיים ראוותנית ובזבזנית על חשבון הציבור.

הגבלת הוצאות עסקיות שאינן מיועדות לייצור הכנסה היא צעד נכון, ובעתו, מצד האוצר ושר האוצר. יש להגביל ולהפסיק בנייה פרטית ראוותנית שגוזלת כוח עבודה מוגבל מבניית מגורים לעולים ולזוגות צעירים. כאשר יש עוד כאלה שגרים במרתפים אין להתיר בניית דירות פאר על גגות הבתים.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
מה על בנייה ציבורית ראוותנית?

זאב הריג (המערך, עבודה-מפ"ם):
הבנייה הציבורית יורדת, והיא תהיה השנה פחותה מכפי שהייתה בשנה האחרונה. הוחראות שניתנו בעניין זה על-ידי האוצר הולכות ומתבצעות. בנייה ציבורית היא גם בתי-חולים, גני-ילדים, בתי-ספר. אתה רואה מתכוון כמוני למכנים ממשלתיים. אז פה בהחלט יש ירידה.

אני רוצה לסכן את נפשי ולומר: אינני פוחד כל כך ממיליונרים בישראל, כמו מאותו parvenus, הגבירים החדשים שעלו לגדולה ומפנים לעצמם דרך במרפקים, בגסות ובלא התחשבות בחברה שנותנת בהם אמון.

יותר, יש שכירים או עצמאיים? אינני רואה הגיון ולא יסוד להתנגד לרפורמה המוציאה 200,000 בעלי הכנסות נמוכות ובינוניות ממעגל משלמי מס רכוש. אותו דבר בנוגע לרפורמה כללית במערכת המסים. זהו גורם שהוא מחוץ לתקציב. ואני חושש שגורם זה, שהוא עדיין מחוץ לתקציב — אני מדגיש "עדיין" כי אני מקווה שהוא ייכנס לתקציב בחודשים הקרובים — הוא דבר חיוני ורחוק. האם אנחנו צריכים לדחות את הרפורמה החיונית והדרושה במערכת המסים בכלל רק משום שהיא עלולה לערער במשהו את האיזון בין מסים ישירים ומסים עקיפים, שהם היום שווה-בשווה? או משום שצריך על-ידי כך להגדיל את מספרם של מקבלי מענק התייכרות שתבוא עקב הנהגת מס ערך מוסף? אני רוצה להגיד ששני הפחדים, ככמה פחדים אחרים, אינם מגינים על החלשים כי אם על גישות נוקשות שאבד עליהן הכלח משום שאינן עומדות עוד במבחן המציאות.

בארץ יש כ-200,000 מפרנסים ויותר, הפטורים בכלל ממס הכנסה, ומספרם יגדל בהדרגה עם הגשמת המלצות ועדת-אשר, כשיעלה סכום ההכנסה הפטור ממס הכנסה. ממס הכנסה אי-אפשר לתת הנחות במס הכנסה; אפשר רק להבטיח את קיומם המינימלי על-ידי מענקים לילדים מפיצויי התייכרות ואמ-צעים דומים. אינני רואה בזה דבר פסול. אינני יודע למה זה נקרא "מס שלילי" כשזה חיובי ביותר.

תנועת הפועלים היא שהניחה יסודות למדינת-רווחה או מדינת-סעד. מזור הדבר שבפי לא מעטים הפך מונח "סעד" למלת גנאי, כאשר הסעד הזה ניתן לא בצורה פילנתרופית, אלא כחובה, על יסוד חקיקה ואחריות המדינה לרווחת אזרחיה. זהו ההבדל בין המוסגים שהיו בתקופה הוויקטוריאנית, עם כל הפילאנטרופיה של התקופה הזאת, ובין מדינת-סעד שאנחנו הנהנו את יסודותיה.

הוויכוח הזה בתוכנו, המחייב הבהרה של גישות ומושגים, הוא תקלה לא קטנה בהגנה על שכבות חלשות במדינה.

יש בכנסת רוב גדול לביצוע רפורמה במערכת המסים, כאשר במרכזה הנהגת מס ערך מוסף בצמוד לתי-קון מס הכנסה. הממשלה יטיב לעשות אם תודיע על ההחלטה בהקדם האפשרי. מס הכנסה, שהוא מס פרוגרסיבי, הפך אצלנו במידה רבה למס רגרסיבי. הוא מלא עיוותים, הוא איננו משמש את מטרותיו, והוא אינו מן על החלשים, אי-אפשר להשתמש בו עוד כבמכשיר של ספיגה, או כמנוף של רדיסטריבוציה. והוא חייב להיות גם מכשיר של ספיגה וגם מנוף לרדיסטריבוציה. הוא תדל להיות פונקציונלי ואופרטיבי בשטחים החיוניים ביותר. מי שמשלה את עצמו, שיתכן תיקון מס הכנסה בלי הטלת מס על ערך מוסף, אינו אלא טועה. צריך להביא בחשבון שתיוקון מס הכנסה לבדו יזרים למשק עודפי ביקוש בנחשולים אדירים שלא היו כמוהם. בדרך של גמישות בהנהגת הרפורמה ביחס לשיעורי המס, הגנה על מצרכי מזון בסיסיים, פיצויי התייכרות נאותים — ניתן להבטיח שהמס החדש ייקלט בלא זעזועים ולא יפגע בחלשים, בעוד שתיוקון מס הכנסה יחזיר לו את כושר פעולתו והשפעתו על המשק כמס פרוגרסיבי וצודק לכול.

ועוד: בלא ביצוע הרפורמה השנה עלול התקציב

במקום 19.5 מיליארד לירות, היא הישג גדול מאוד. אמנם הוא לגלגל על כך והגדיר זאת כ"שביתת-שבת" של שר האוצר. אך, בנינו לבין עצמנו, מה הפגם שהוא מצא בזה, שמשדרים שונים ושונים הגישו דרישות שהסתכמו ב-19.5 מיליארד לירות? חבר-הכנסת בדר אומר כי הדבר מצביע על כך שאין ממשלה ואין אחר-יות. אני חושב שרק טבעי הוא שכל שר דואג למשרדו ולעניינים שמשרדו מופקד עליהם. ואם הוא נאלץ להציג טמצם, הרי זה בגלל כורח השעה. וזה תפקידו של שר האוצר, להביא את כל הדרישות לידי איזון עם הישג אמרתי "עם" הישג אך למעשה אפשר לומר "עם האין". אני סבור שלגלגול זה הוא בעצם הצל"ש — ציון לשבח — הגדול ביותר שאנו יכולים להעניק לשר האוצר על הגישו תקציב זה; כי אין ללגלג על ריסון ההוצאות ועל הצלחתו של שר האוצר, לאחר מאבק גדול, לצמצם את הדרישות של המשרדים השונים ב-3 מיליארד לירות.

נכון נהג הפעם שר האוצר שהתחיל מן התקרה, מן ההכנסות, ולא מן ההוצאות. דבר זה כשלעצמו העמיד כל משרד לפני העובדה המרה שהוא מוכרח להצטמצם. אני סבור שאין כל הצדקה לכנות תקציב זה בשם "תקציב אינפלציוני"; כי העובדה היא שבתקציב זה נעשה מאמץ גדול להיאבק בתופעות האינפלציוניות הקיימות במדינה. התקיפות של שר האוצר בדון זה ללא כל ספק השתלמו.

הבעיה ביסודה, חברי הכנסת, היא כיצד מחלקים את "העוגה". חבר-הכנסת בדר, המבקר הגדול של התקציב, אומר לנו שבבטחון אין הוא רוצה לגעת. אין הוא רוצה לפגוע בדרישות הבטחון. להיפך, הוא מבקר את הקיצוצים שנעשו בתקציב הבטחון. ודאי שאינו יכול לגעת באותו חלק בתקציב המיועד לפרעון חובות המדינה. הוא מוכן לגעת בחלק הנוטר של התקציב, ביעדים הסוציאליים וביעדים הכלכליים.

אולם חבר-הכנסת בדר הרגיש שאינו יכול להסתפק בשלילה בלבד, ולכן גיסה הציע דרכים לכיסוי הפער האינפלציוני. הוא אמר לנו: מיתון יכול היה להיות הדרך; אבל הוא עצמו שולל את דרך המיתון בתקופה זו. הפיחות יכול היה להיות אמצעי; אבל הוא שולל אותה, כי הוא לא יועיל בתקופה של תעסוקה מלאה ואינפלציה. "עיסקות החבילה" הן בעיניו אמצעי-סרק. הוא שולל, כפי שהזכיר כאן חבר-הכנסת קורן, את מדיניות "הרע במיעוטו". הוא רוצה במדיניות "הטוב האפשרי". ואני חושב שאין זה אלא משחק מלים נבוב. אבל מה כן היה עושה חבר-הכנסת בדר? הוא היה מגביל את התקציב האזרחי, שהיה נשען אך ורק על מסים, והי יוצאים מן הכלל הוא רק הבטחון ורק קליטת העלייה. נשאלת השאלה: האם מה שמציע חבר-הכנסת בדר הוא ריאלי? האם כך חושבים גם חבריו בהסתדרות, שאת הכרויים שלהם על דרישות השכר אנו קוראים מדי פעם בעיתונים? האם בריאות חושבים הוא וחבריו שהמדינה יכולה להתעלם מן התסיסה החברתית המסוכנת? האם הוא לא ידאג לחינוך? לא ידאג לשיכון? לא ידאג לבריאות?

אדוני היושב-ראש, אנו שואלים את עצמנו: האם מוצדק היה הוויכוח על התקציב הבטחון? ונראה לי שאי-אפשר היה שלא להיכנס לוויכוח זה, כאשר נזכרים שהמדובר היה ב-40% מן התקציב, ובייחוד לאחר

עלינו להעמיד אותם במקומם ולקרוא אותם לסדר. אלה הם נושאי תרבות קלוקלת, שהרגשת שלטון מדומה בילבלה את חושיהם. זאת היא שכבה חדשה, שלמה האמירה המפורסמת יודעת מהירו של כל דבר בלי לדעת ערכו של שום דבר.

תקציב זה, כקודמו, שומר על היקף ההוצאה הסוציאלית. בשנתיים האחרונות, מאז 1970, גדל תקציב השירותים הסוציאליים ב-50%, ולמז 1967, מאז פרוץ מלחמת ששת-הימים, הוא עלה פי-שלושה ויותר. אינני מכיר מדינות שיכולות להתפאר בהוצאה סוציאלית כזאת. כיצד זה קרה שדוקא בעיצומה של הגשמת מדיניות סוציאלית מעין זאת נמצאו שגילו את העוני זה רק עתה והתעלמו ממה שנעשה לביטולו משך עשרים שנה ויותר? בשנת תגלית העוני בישראל זכו קבוצות לחץ למיניהן להטבות גדולות שעידעו את מידת השוויון במחנה הפועלים. מה שמפליא הוא כי לאחר שנים רבות של טיפול בעוני, שהוא בעיקר תופעת-לוואי של גלי עלייה, נתגלו כה מעט חסונים, כה חלשים וכה חשו-פים לדמגוגיה סוציאלית של "גנתים" למיניהם מכל הצבעים. טועה ומטעה מי שסבור כי עוני זה שנצטבר ניתן לחיסול בקצב מהיר ובן לילה. זה תהליך ממושך. ויש לזקוף לזכותו של שר האוצר שהוא עושה הרבה להחששו, שהוא מעורר בחלקים נכבדים בתפוצות ישראל את הכרת ערכה הגדול של חברה ישראלית מתקדמת ומבטיחה הזדמנויות שוות לכל אזרחיה.

ובנוגע למה שאמרנו כאן חברי-הכנסת בדר וקורנו על השטחים המוחזקים — אינני יודע מה זה שייך לעניין, אבל אם מדובר כבר על כך, רצוני לומר: לנו דרושה חברה גדולה. תיתכן מדינה גדולה וחברה קטנה, מצומקת ומתפוררת בתוכה ויתכן מדינה לא כל כך גדולה, ובה חברה גדולה שמצויות בה כל האפשרויות של ביצור המדינה ובנייתה להמוני ישראל.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אנקוריון, ואחריו לחבר-הכנסת זכין.

ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מ"פ):

אדוני היושב-ראש. הכנסת הוכתה פעמיים השבוע. עדיין לא הספקנו להתאושש מהליכתו מאתנו של חבר-הכנסת ספידין, ראש הסיעה האופוזיציונית הגדולה בכנסת, וכבר נעדר משורותינו גם חבר-הכנסת סנה. אני חושב שכולנו מסכימים, שקולו של ד"ר סנה יחסר בכנסת. גם אלה שלא הסכימו לדעותיו לא יכלו שלא להעריך את כוח ההגיון שלו, כוח הפולמוס שלו, את רוחב הדעת שלו. אם הייתי רוצה להגדיר בשיטת מלים את עמדותיו בתקופה האחרונה של חייו, כפי שבאו לידי ביטוי בכנסת, הייתי אומר: שלום ובטחון. היו שתי הסימאות שחזרו מדי פעם בהופעותיו בכנסת.

ניחומי למשפחות הנעדרים.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, התקציב שלפנינו הוגש באיחור. זה היה הדבר האשון שהזכיר שר האוצר בנאומו עם הבאת התקציב. והנה מתברר שאנו מקבלים את אי-הרגולריות הזאת ברצון רב. אפילו ד"ר בדר, ראש הממוכחים בוויכוח על התקציב, שדיבר לא פחות משמונים דקה וביקר את התקציב ביקורת נוקבת, לא יכול היה להתעלם מכך שהקובדה ששר האוצר הצליח להגיש תקציב שאינו עולה על 16 מיליארד לירות,

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972 ; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (אנקוריון, זה, זכין) —

השכר מוכרחה לגרום להעלאת מסים ולהתייקרויות, וכי העלאת המחירים מן ההכרח שתגורר העלאת שכר. יש בינינו מי שזוכר איך שבעליות הכתבים של הורינו היו מתגלגלים שקים מלאים בשטרות כסף שלא היה להם ערך. האם הדאגה לעובד קודם כל אינה אומרת לנו כי מוכרחים אנו לשמור בעניין זה על האיזון ועל הריסון גם יחד ?

מכיוון שאני נדרש לסיים את דברי, אני רוצה להקדיש את דברי האחרונים לעניין הזעקה בנושא השחיתות. אין חולקים על כך שחייבים לעשות הכל כדי לעקור מן השורש את השוחד, את המעילות, את הגניבות במדיה שהן מתגלות, כי הן הורסות כל חלקה טובה במוסר הציבורי והחברתי שלנו. אולם עם זה גם אין להרשות את הדמגוגיה ההיסטרית המכלילה, משמיצה ציבורים שלמים, ומוטב שבעניין זה נשמור על הפרופורציה הנכונה.

בהקשר זה רוצה אני להביע את תקוותי שהתיקונים בחוק החברות הממשלתיות, הנמצאות במרכז הזעקה הזאת, והתיקונים בתקנות הנוגעות לחברות הממשלתיות יונחו על שולחן הכנסת בהקדם האפשרי.

היו"ר מ. זר :

רשות הדיבור לחבר הכנסת זכין, ואחריו לחבר הכנסת שחל.

דב זכין (המערך, עבודה-מ"פ) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני להעביר בשמי ובשם חברי תנוומים למשפחת סנה ולמפלגתו. היגון הוא של ידידים ויריבים כאחד. פסק מלפעול אחד המוחות היהודיים החריפים, האנליטיים, עשירי ההגות והאבחנה, של זמננו. מראשית פעולתו הברוכה בגולה ובארץ דרך המשגים הטראגיים ועד למיפנה המאיר בערו בתוכו החרדה והחייפשים להבטחת הבטחון והשלום של עם ישראל ומדינת ישראל בעולם המסוער; להבטחת חברה ישראלית סוציאליסטית המעוגנת במייטב ערכי המסורת שלנו: של צדק ושוויון. ראיתיו עוד לפני שבוט. הוא הגה בתוך ומתוך יסוריו רעיונות חדשים על שותפות למען התמורה. והוא איננו עוד.

חברי הכנסת. חבר הכנסת ארידור — אני מצטער שאיננו כאן — טען כאן לאחרונה, בלי ענווה יתירה, כי אף-על-פי שעל מפלגתו נגזר, כלשונו, מדבר אופוזיציוני היא מפיקה ממנו באורח פלא "שתילים רעננים" של רעיונות והגות מדינית; כמובן, הממשלה מאמצת אותם ובסופו של דבר היא מצילה בכך את עצמה מעקרות, מקפאון, ממבוי סתום. לצערי הרב, מהצגת הדברים של חבר הכנסת בדר ומהצגת "השתילים הרעננים" הללו בדיון הזה הסתבר לי, עם כל הכבוד לחבר הכנסת בדר כלכלן, ש"הפלא המדברי" הזה מתחולל בדמיונם בלבד. לא רק שלא הוצגה על-ידו מדיניות אלטרנטיבית, אלא להיפך, הצעותיו — ואילו היה זמן הייתי מדפדף דף אחרי דף — סותרות בשיטתיות זו את זו בלי להתיר בדל של תשובה לאתגרים המיוחדים. שכן, לפי שיטתו המקורית, אפשר לבקר את ממדיו של התקציב, את מתחיו האופנלי-צינוניים ולתבוע קיצוצים בהוצאות, ואפשר לתבוע עם זאת להגדיל את תקציב הבטחון, כאילו בתקציב השנה פגעו בהתעצמות של צה"ל, כאילו קיימת בינינו התחרות על העניין הזה. אפשר לקטול, והוא קטל, את שיעור המסים בשנים האחרונות ואחר כך לבקר את שר האוצר שהשנה הוא הוויזר מן המסים; ואפשר להתחלחל מנוש

ששמענו את הבטחתו של שר האוצר כי אין פוגעים בהתעצמות, ואין כל אסון אם חלק של המימון יבוא מתקציב השנה הבאה. ייתכן שיש מקום להצטרף על כך שהוויכוח הזה התנהל בפומבי. אבל ייתכן שבלא הוויכוח הפומבי לא היינו מגיעים לכך ששר האוצר ושר הבטחון יגיעו להסדר הבעיה ביניהם. נכון הוא ששר הבטחון הוא שיכול וצריך לקבוע מה בדיוק דרוש לצרכי הבטחון ועל מה ניתן לוותר. אבל גם משרד הבטחון, ללא כל ספק, צריך לדעת את גבולות היכולת שלנו.

התקציב כולל כמיליארד לירות לשיכון. זה סכום אדיר. אבל, כפי שאמרתי, גם מבקרי התקציב אינם יכולים להתעלם מכך שמוכרחים לעשות דבר-מה לחיזוק מצב הדיור והצפיפות במשפחות מרובות נפשות, וכי הכרחי לעשות משהו למען הזוגות הצעירים. ואשר לקליטת העלייה, הרי זה עתה הזכרתי שחבר הכנסת בדר עצמו אומר: קליטת עלייה — כן. אם כן, איך נקלט עלייה בלי שיכון רחב-ממדים? הרי עכשיו, כאשר זורמת העלייה בקנה-מידה ניכר — ונקווה שהזרם יילך ויגדל — יכולים אנו לצפות אזורית ולשאל את עצמנו אם מתחרטים אנו במדינה על המעברות בשעתן ועל המאמץ העצום שמדינה זו עשתה כדי לקלוט עולים מתימן, מעיראק, מצפון-אפריקה וממזרח-אירופה, וזה כאשר היינו בארץ פחות ממיליון יהודים. ואם מקבלים את זה שחייבים לבנות, מה אפשר לעשות כאשר הבנייה עצמה היא אחד הגורמים האינפלציוניים הגדולים? ואם אומרים לנו כי השנה תיגמר הבנייה של 48,000 יחידות דיור, יעשה כל אחד לעצמו את החשבון מה פירוש הדבר מבחינת מגמות האינפלציה.

בהקשר זה הייתי אומר כי מצער ומדאיג ביותר שחלקנו, חלקו של העובד היהודי, בעבודת הבניין הולך וקטן.

בקשר לעניין העלייה רצוני לומר כי מעורדת האופטימיות הנושבת מדבריו של שר האוצר, אשר אמר כי אם נגיע ל-5 מיליון תושבים יהיו פנים חדשות למדינת ישראל ולכלכלתה ויהיה לנו גם קל יותר להשיג את השלום. כן נאמר בהצהרת שר האוצר כי אין לישראל השקעה טובה מעלייה. משמע שתקציב זה חדר אופטימיות וחידור ציפייה לעתיד.

גם בחינוך, המקבל נתח ניכר של התקציב, יש משום בשורה מרגינה, לא רק שמתקדמת הפורמרה, אלא גם ניגשים להקמת כ-1,000 גנונים, 250 מעונות-יום וכ-100 מרכזים קהילתיים, שיושקעו בהם כ-140 מיליון לירות. כמובן זה סעיף גדול מאוד, אבל החינוך הוא עדיין יסוד היסודות של בניין העם, ולכן עדים אנו לכך שתקציב החינוך גדל מ-750 מיליון לירות ל-934 מיליון לירות.

אדוני היושב-ראש, התקציב שלפנינו מבוסס על מדיניות שכר מרוסנת ואי-העלאת המסים. אני חושב שמותר לומר בפה מלא שלא העובדים ולא המעבידים לא הפסידו על "עיסקות ההבילה" האחדות שהיו לנו ושהביאו בחשבון גם את צרכי העובדים וגם את יכולת המשק. ודאי שטמונה כאן אחת העילות העיקריות לאינפלציה. הצרה היא שכל אחד רואה רק את עצמו או את החוג המצומצם שבו הוא נמצא; הוא רואה את 50 הלירות הנוספות או את 100 הלירות הנוספות שהוא מקבל, אבל אינו מביא בחשבון איך זה משפיע על המעגל כולו, על המעגל המהוושב של המרוץ בין השכר והמחירים, ואנו חוזרים אל האמת הפשוטה שעליית

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972 ; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (זכין, קורפו, ספיר) —

שבה היא מתחלקת. אבל עצם העניין, שבמשק של תעסוקה מלאה הצלחנו...

שר-האוצר מ. ספיר :
איך אפשר בלי ביקורת ?

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם) :
ביקורת נכונה, ואני מקווה שאתה פתוח לביקורת מבוססת.

שר-האוצר מ. ספיר :
אני מקשיב ומתדרש.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם) :
זה הישג גדול שצימצמו את הצריכה הפרטית. בהשקעות — כמעט לפי התיכנון, מחוץ לשנת 1970 שבה היתה צריכה עצומה לתקציב הבטחון. העיקר היצוא: בתיכון — 13.8% גידול ריאלי; בשנת 1970 — 9%; ב-1971 — קרוב ל-19%. מה מתכנן? קודם כל רואשית כל הופרכה באופן פרגמטי התיזה — אני זוכר את הוויכוח הרעיוני התיאורטי הגדול בין המדענים — כאילו במצב של תעסוקה מלאה אי-אפשר לחולל שינוי בהתפלגות המקורות והשימושים, ואי-אפשר להגיד את היצוא, וצריך לחולל מיתון וצימצום הביקוש במשק, בשוק הפנימי. ואם אתה מבטיח היום לאחר — וזו חכמה קטנה — עובדה נחרצה היא, שהמיתון חולל את ההיפך מכל המטרות שצינתי. שנית, מה הוכח? הוכח שעל-ידי ניווט גמיש ונחרץ אפשר להסתגל למסיבות משתנות, אפילו הן משתנות במהירות מסחררת, ויחד עם זאת לדבוק במטרות היסוד של התיכון ולגשמן. לפיכך אינני זקוק לסופרלטיבים כדי לשבח את שר האוצר על ההישגים המרשימים ביותר בתקומים האלה שצינתי.

השאלה היא אם הובטח המשך המגמות הללו גם לשנה הבאה. דאגה בלב איש, צריך לומר אותה.

שר-האוצר מ. ספיר :
ישינה.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם) :
ינאמנה.

ראשית — הלחצים האינפלציוניים: כל התחזית לשנה הבאה תקום ותיפול עם השמירה הקפדנית על רמת המחירים, עם אי-ההיקשות — ותהינה הנסיבות אשר תהיינה — להגדלת המימון הגרעוני. הדבר חמור במיוחד לגבי היצוא. זה אחד ההישגים שלנו לקראת התקדמות איטית בטווח, לשיפור המצב. אני יודע שהמטירו עליך הרבה שבחים בעניין היצוא. זה הישג יפה. אם עושים את התפלגות הגידול ביצוא באופן ריאלי, זה מסתכם ב-16%; 33% במחירים שוטפים בלירות; 25% במחירים שוטפים בדולרים. שינוי מחירים בשווקים הבינלאומיים תרמו עוד כ-10% של הגידול ביצוא המבוטא בדולרים — הישג מעל ומעבר לתחזית. המטרה לשנה הבאה היא להגיע לגידול ריאלי של 10%, ולגידול של 13% בתקבולי היצוא בדולרים. אדוני השר, זוהי האטה לעומת אשתקד. אני יודע שיש לכך סיבות אובייקטיביות. אף-על-פי-כן בדין לציין עובדה אחת: אשתקד גדלו הסובסידיות ליצוא ב-50%, זה בשנת הכספים הזאת מוצע להגדילן ב-8% בלבד. זהו גידול נמוך יותר מן הגידול המתוכנן ביצוא הכולל. כיוון שאינני רוצה לצפות פיתוחים נוספים השנה, אני מרשה

מעליית השכר שחייבת, כביכול, לגרום לעלייה אוטו-מטית של מחירים ובעת ובעונה אחת לפרסם מודעות בעתונים המבקרות את התביעות של ההסתדרות ולתבוע עליית שכר גדולה יותר.

חיים קורפו (גח"ל) :
זה בעקבות השתיל הרענן שלך.

דב זכין (המערך, עבודה-מפ"ם) :
זה שתיל שעלה לכם גם בכסף לעתונות.

ולסיום יכול חברי הכנסת בדר לתבוע הפעלתו באופן מיידי של מס ערך מוסף, שמשמעותו עליית מחירים דוהרת ואינפלציה דוהרת. בקיצור, באופוזיציה כזו של דה-לוקס אפשר להציע מתכוני-קסמים לכל היעדים הכלכליים, הסותרים, המנוגדים, כאילו מצויה תרופת-פלא לאינפלציה, למימון המלחמה ומדוניה זולת השלום.

כיצר, אם כן, אפשר להציג מדיניות אלטרנטיבית, אם נמלטים ממשמעת חמורה בראיית העובדות ומן ההשפעה המצערת והמדכאה של חמש שנות מלחמה? מהעובדה ששנה אחרי שנה, על אף ציפייתנו לשלום, נגזר עלינו מבחון מילוי יעדים שעל רובם אין לנו שליטה, המגבירים את הקשיחות, המצמצמים את מידווח התמ"ו, ולא רק מחמת הבטחון? האם אפשר למשל להימלט מן המשוואה הקשוחה שהיא גם ברוכה, הנגזרת מקליטת העלייה? שכן טיב העלייה קובע את קצב העלייה וקצב העלייה מכתוב את קצב הצמיחה, את רמת ההשקעות, את התעסוקה ואפילו את רמת החיים. כל אלה, אם רוצים להיות כנים, מבטלים את מתכוני-הקסמים לריפויים כירורגיים חד-פעמיים של גרעון במאון, שמן הדין היה לנקוט בתקופת מלחמה. איש מבעלי הפנטזים הקיצוניים, הכי קיצוניים, לא הציג בשנתיים האחרונות — גם לא השנה — תחזית יומרנית או ריאליסטית יותר להתפתחות לחמש שנים — עד 1975 — מזו של הרשות לתכנון כלכלי, ואם יתבצעו כל האמצעים התראפיים השנתיים בקפידה, כפי שבוצעו כמעט בשנתיים האחרונות, הרי יעמוד עדיין ב-1975 הגרעון על מיליארד דולר ביקורב. כמובן, הוא יהווה כ-8% מסך כל המקורות שיעמדו לרשותנו, לעומת כ-16% מן המקורות של היום. גם לזה יידרשו מאמצים עצומים, ובכן כל הפנטזים, עם כל הכבוד לגח"ל, הם בבחינת שליפת שפנים מן השרוול. לכן אין גם טעם בתחרות על הבלטת הסכנות והחזות הקודרת. די להביט על מצבת החובות. כבר הגענו לחוב של שלושה וחצי מיליארד דולר. תשלומי קרן וריבית כבר עברו את מחצית המיליארד.

חברי הכנסת, דווקא מפני שחשומים לפנינו האמצעים הכירורגיים מן הדין לבחון בחומרה את שיעורי הריפוי של השנתיים האחרונות ואת מהימנותם של אמצעי ההיערכות לשנה הבאה. ההשוואה המשמעותית בעיני והמבוססת ביותר היא ההשוואה בין הביצועים לבין התחזית של הרשות לתיכון. ולא שמעתי על תכנית ריאליסטית אחרת. זו כביכול תכנית המכילה את המעט, אך המעט הזה, אם יבוצע, יכיל את המרובה. מה מסתבר? ולא אלאה אתכם במספרים, אלא בדברים משמעייתים ביותר — שבכמה מן המורכבים עברנו אפילו את התיכון. הצמיחה — כמו בתיכון; הצריכה הפרטית — זה היה אחד הדברים הגדולים. אני מבקש את שר האוצר לא על כך שהוריד את הצריכה הפרטית אלא על הצורה

חוברת י"ט, ישיבה רע"ו

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972 ; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (זכין, הורביץ, שוסטק, שובל) —

בהורמת אמצעים כספיים גדולים למשק, העולים על הצע הסחורות ומעלים את המחירים. דווקא כאן צריך לרכוש אמצעי ריסון יעילים.

אביא כאן הדגמה שהשכר, שהוחלט עליו על-פי שיקול דעת, איננו חייב להביא אפילו לעלייה של אחוז אחד במחירים.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית) :

השכר שהוחלט עליו. אתה דורש שישלמו שכר אחר.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

אל תהיה נביא. הנסיון של השנה האחרונה מראה שהמחירים דוהרים. תמיד המחירים דוהרים קדימה ולא השכר. אלה הם סיפורי אגדות.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית) :

מחירי התעשייה עלו בפחות מאשר עלה המדד. הם עלו ב-10%.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

אתה רואה לפניך שנה אחת. אני מדבר על עשר שנים. תטריח את עצמך לבדוק מה היה המצב במשך עשר שנים.

אני מבקש להראות לך, שתוספת שכר בשיעור 10% לא תשפיע על מחירי מוצרי התעשייה ואף לא תקטין את רווחי המפעלים, וזאת בגלל העלייה בפריץ העבודה. התפוקה התעשייתית תגדל בשנת 1972, לפי האומדן נים, ב-7%. עליית המחירים הצפויה בתשומות התעשייה היא כ-6%. חלקו הממוצע של השכר ביחידת מוצר הוא כ-25%. לפי הנחות אלה מתקבלת ההשוואה בין יחידת תפוקה בשנת 1971 לעומת יחידה שווה ב-1972 כדל-קמן: שכר עבודה — 25 ב-1971, 27.5 ב-1972; עלות התפוקה — 50 ב-1971, 53 ב-1972; הוצאות כלליות ורווח — 25 ב-1971, 26.5 ב-1972; גידול הפריץ — 100 בשנת 1971, 107 בשנת 1972. גידול הפריץ יאפשר יציבות מחירים.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

כלל לא בטוח שאמנם כך יהיה.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

נתתי מודל של העלייה אשר הוחלט עליה.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

אשרי המאמין.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

מסתבר שעליית המחירים — אם תתחולל — תהיה עלייה ספקולטיבית, וזאת צריך לחסום. אני יודע שיש פסבדו-מדענים, שאינם מאמינים ביעילותו של האמצעי של פיקוח על המחירים. מדוע לא נלמד מדוגמה של ארץ סוציאליסטית —

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית) :

הצעתי לפני שנה וחצי פיקוח על מחירים.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

אני מודה לך. לא הצעת לפקח על הרווחים, גם לא על רווחי הבנקים.

לעצמי להרהר בכיוון של הבטחת רזרבות להגדלת התמריצים ליצוא. בעניין זה אני נוטה מאוד לקבל את ניתוחיו של ד"ר ברגלס.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית) :

לדעתך לא דרוש פחות, דרושים תמריצים.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי) :

ד"ר ברגלס הוא פחותיטסט ...

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

הוא דיבר על תמריצים. לא קיבלתי את כל התיאוריות שלו. אני מקבל גם, למשל, את הניתוח שלו על העמקת הגבייה של מס הכנסה ועל הבסיס שהוא צר יותר מאשר בארצות אחרות.

בעניין ההשקעות: הגידול בהשקעות היה אשתקד משיבוע-רצון — 22% במחירים קבועים. אם נוריד השקעות הנושאות אופי חד-פעמי, הרי שההשקעה גדלה בשנה האחרונה ב-19% כמונחים ריאליים. גם לשנה זו מתוכנן גידול רציני. מדובר בהשקעה שאיננה כוללת דיוור, אך מחמת הקפאת תקציב הפיתוח תימשך כנראה, אדוני השר, המגמה של ירידה בחלקן של ההשקעות במימון ציבורי. זה מוכרח לעורר מחדש את השאלה של אופי הקצאת ההשקעות.

אני אומר שהיה רצון לעשות מאמץ עליון כדי להגדיל את ההשקעות בתעשייה. השנה נגיע אמנם לשיעור של 14.7% מכלל ההשקעות. בארצות מפותחות השיעור הגיע מזמן ל-22%.

אני אישית משוכנע כי ירידת הפריץ בשנת 1971 היא תוצאה ישירה מן הירידה — שאינני מבקר אותה, כי אני יודע את הגסיבות — בהשקעות בתעשייה בשנת 1970. זוהי הסיבה לירידת הפריץ ולא נימוקים אחרים שהושמעו כאן, כמו הירידה בשעות נוספות. אין לכך שייכות לזה. זה היה משגה בטיעון.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית) :

זוהי תיאוריה מקורית, אבל לא מבוססת.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

היא מבוססת למדי.

בעניין השכר והמחירים: המודעות הקולנויות של סיעת גח"ל נגד התביעות של ההסתדרות לא מנעו מחבר-הכנסת בדר להציג את עליית השכר השקולה כסכנה העיקרית למערכת הכלכלה כולה. כמה חברי כנסת החרו והחזיקו אחריו. רצוני לדעת: היכן מצאו הכלכלנים הנוכחים האלה אסמכתה לכך, שעליית שכר שקולה ומדדה — שאצלנו היא בפיגור רב — הצמודה לעליית התפוקה חייבת לגרום אוטומטית לעליית מחיר, להגדלת הביקוש ולאניפלטיות?

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית) :

עליית השכר היא מעל התפוקה.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם) :

במשך 15 שנה היא לא חרגה מזה. אינני רוצה להלאות אתכם במספרים, אבל הנתונים מוכיחים זאת.

כמה מן המתווכחים הוכיחו כי בנסיבות העכשוויות מסוכנת פי-כמה "האניפלטציה של הביקוש", שמקורה איננו בעליית הוצאות הייצור ובהעלאת השכר, אלא

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (שובל, זכי, אמוראי, שוסטק, הורביץ, רוזן, זר, שחל) —

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
הצעתו זאת לשר האוצר.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם):

— אני רוצה שילמדו ממדינה סוציאליסטית כמו ארצות-הברית שם הפעילו, אחרי נסיונות-שווא לצאת מן המבוכה ומן המצוקה, פיקוח על מחירים המבוסס על תחיקה, וגם מבצעים זאת. מדוע אנו צריכים להיות איסטיניסים ורכי-לבב יותר מאשר ארצות-הברית?

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה—מפ"ם):

הדוגמה איננה מוצלחת. אני יודע את תוצאות הפיקוח בארצות-הברית.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם):

בינתיים הם מנסים להצליח.

אליעזר שוסטק (המרכז החפשי):

זה לא נחל הצלחה שם.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם):

הפיקוח הצליח שם במידה מסוימת, והוא מתקבל על הדעת יותר מאשר אצלנו, לצערי הרב.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אילו באופן תיאורטי היתה אצלנו הקפאת מחירים על-פי חוק והיו מקיימים פיקוח על המחירים, האם היית יכול להשפיע שהשכר יוקפא? האם היית מצליח לא להעלות שכר במצב זה?

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם):

בהחלט כך היה. אם תראה מה שקרה במשך חמש שנים...

שלמה רוזן (המערך, עבודה—מפ"ם):

המחירים רצו ודהרו לפני השכר.

דב זכין (המערך, עבודה—מפ"ם):

השכר הודחל בקצב של צב אחרי עליית המחירים הספקולטיבית ובעתות מלחמה דווקא. אתה יודע שאפי' שר להוכיח זאת. ובכן: צריך להשחית את שיני הפיקוח. אני מתפלא שחבר-הכנסת אמוראי שלף את אחד הפרקים מתורת מילטון פרידמן. כך התחילו באמריקה. הנשיא ניקסון החל בכך, והגיע עד לסמיואלסון. דווקא אתה צריך להתחיל לסגת?

ולסיום הערה על גביית הבסיס, ואפנה זרקור אל פינה אחת בלבד — העמקתה של גביית מס הכנסה. איננו מקבל את הדעה של מר נויזרדר שזהו עניין שולי.

אילו היה לי זמן, הייתי מראה לכם השוואות בארצות אחרות בין ההצהרות המוצהרות על הכנסות לבין ההכנסה האמיתית. בגרמניה מוגעה הגבייה ל-94%, בארצות-הברית — 80%, באנגליה יופאן — 75%, ואצלנו עוד לא הגענו ל-70%. הבסיס צר.

אני מדבר, חבר-הכנסת קרגמן, על ביצוע המלצות של ועדת הכספים. היה דיון, אבל עדיין לא בוצעו כל הדברים. עדיין לא נשקל העניין הרציני של הגברת אמצעי הענישה. הגשתי הצעת חוק, ואני מקווה שהשר יקבל זאת, כדי להרחיק ולהפיק יותר מן החייבים. זה

קשור בכל הקטנת אי-השוויון, בהגברת השוויון בחלוקת ההכנסה ובלקוחה מאלה שיש להם. בקיצור: בפיקוח על אלה שמרוויחים רווחיית, ובעיקר רווחייתו של מלחמה.

אני מאחל לשר ולעוזריו הצלחה בתפקידהם.

הי"ד מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שחל, ואחריו לחבר-הכנסת שובל.

משה שחל (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. התקציב המוגש השנה לכנסת עומד בסימן של מדיניות ריסון בהוצאות הממשלה, נותן ביטוי למדיניות כלכלית שהציבה לעצמה חמישה יעדים מרכזיים:

(א) ריסון הלחצים האינפלציוניים מצד הביקוש — על-ידי יסודות רמת הפעילות המשקית, תוך כדי הפניה של מקורות מן הצריכה הציבורית לצריכה הפרטית ול-יצוא, הן על-ידי ריסון הצריכה הציבורית מצד הממשלה, והן על-ידי הקטנת המרכיב המקומי בעטין של הוצאות הבטחון.

(ב) המשך הגידול של התוצר הלאומי ברמה של תעסוקה מלאה והגדלת פירון העבודה.

(ג) חתירה לשיפור מאזן התשלומים. בסעיף זה, נשאר, כבעבר, מאזן התשלומים ותלותו של המשק ביבוא הון, הבעיה המרכזית של המשק. שיפור מאזן התשלומים עומד בסתירה לסיפוק הצרכים בתחום הבטחון, המאוויים החברתיים וקליטת העלייה הצפויה.

(ד) קליטת עלייה מוגברת.

(ה) העלאת רמתם של השירותים הסוציאליים ושיפור מצבן של משפחות מעוטות הכנסה.

הבטחת יעדים אלה צמודה לאימות התחזיות ול-מימוש המדיניות שהותוותה ושמירה קפדנית עליה, ובמיוחד למניעת חריגות וסטיות ממרכיביה. הגדלה בהוצאות הממשלה והגברת הצריכה הציבורית תביא ללחצי ביקוש במשק ולהגברת הלחצים האינפלציוניים מצד הביקוש על אלה הקיימים.

עליית מחירים בלתי-מרוסנת תביא בעקבותיה דרישות להעלאת שכר ולעירעור האזיון העדין שבו נתון התקציב, עלייה כזאת תביא לאינפלציה של הוצאות, בתוספת לאינפלציה של ביקוש. ובכלכלה מבחינים בין שני סוגים של אינפלציה — אינפלציה של ביקוש, הנגזרת כתוצאה מביקוש-ייתר בגין גידול בכמות הכסף במשק, ואינפלציה של הוצאות, הנגרמת בגין עליית מחירי גורמי הייצור, לרבות שכר העבודה.

התקציב החדש מוגש השנה כשקדם לו צעד שלא היה לו תקדים בשנים קודמות, צעד המתבטא בהקטנת הוצאות הממשלה ובקביעת תקרה לתקציב בסעיף ההוצאות, ומצד שני הקטנת שיעורי המס הישיר על-ידי ביטול מילווה החסכון והקטנת שיעורי היטל הבטחון על יחידים, בסעיף ההכנסות.

המדיניות של 1972 מחייבת מאליה הערכה של בעיות המדיניות הכלכלית היום בפרספקטיבה של בעיות המדיניות הכלכלית בעבר. בשנה החולפת איפיינו את המשק עורף ביקוש שהתבטא בעליית מחירים ובתע-סוקה מלאה.

מחירים, אלא הביא תחילה ללחץ בשוק העבודה ול- עליית השכר. תופעה זו יכולה להיות מוסברת בכך שבעלי המפעלים חוששים מדעת-הקהל, ולכן אין הם מעלים את מחירי מוצריהם. אולם, לאחר שעלה השכר, הרי קיימת לכאורה הצדקה להעלאת המחירים, ובעלי המפעלים מנצלים הזדמנות זאת". חוששני שהשנה ינצלו המעבידים את התופעה הזאת של גידול הביקוש, אף-על-פי שאובייקטיבית אין להם הצדקה לכך. הם ינצלו את הזדמנות על-מנת להעלות מחירים.

בגין הגידול בביקוש עלולים הם להעלות את המחיר רים ולחזק את התהליך האינפלציוני, ועל-ידי כך יגרמו הם עצמם לדרישות מוצדקות להעלאת שכר, שכתוצאה ממנו עלולה להיות אינפלציה של הוצאות הנגזרות בגין עליית המחירים של גורמי הייצור, לרבות שכר עבודה.

על כן יש צורך בהכבדת המסים על הכנסות שאינן משכר, במקרה של העלאת מחירים. שיידעו המעבידים כי במקרה שיעלו מחירים, כאשר אין כל הצדקה אובייקטיבית להעלות אותם, הם יצטרכו לשאת בכך על-ידי תשלומי מס הכנסה גבוהים יותר על הכנסתם זו מניצול ספקולטיבי. אך זהו צד אחד של הבעיה בלבד.

בצדו השני של המטבע יש דבר דומה, של תמיכה ישירה בשכר על-ידי הממשלה באמצעות המענקים למקבלי שכר נמוך. גם נושא זה מחייב בדיקה יסודית ושינוי המדיניות. העברת הדגש במדיניות ההכנסות, בתמיכה סוציאלית ישירה, בקבוצות עובדים בעלות שכר נמוך, במקום העלאת רמת השכר הנמוכה בענפי המשק השונים. מנגמה זו נתקבלה לצורך של רגע, אבל אחר כך הלכה והתבססה בישראל. הפירצה בתחום זה אידעה ב-1962, לאחר של ההתייקרות שהציף אז את המשק הישראלי בעקבות פיתוח הלירה הישראלית.

המענק כלל גם מראשיתו שני יסודות: הסלקטי-ביות — כי הוא ניתן רק לעובדים בעלי הכנסה נמוכה; הוא כלל גם יסוד חדש נוסף, דהיינו סובסידיה ישירה בשכר עבודה של קבוצה גדולה של עובדים. ובמקום להבטיח להם שיתפרנסו בכבוד מעבודתם שילמנו תמיכה ישירה לקבוצה גדולה זו, תשלום שהיה למעשה תמיכה בשכר העבודה על-ידי הממשלה. תמיכה בשכר העבודה פירושה ניתוק מערכת השכר מן העקרונות המנחים כלכלית שוק חפשי. לכאורה יש כאן סתירה בין התיאוריות הכלכליות והשאיפה המוצהרת להעביר את המשק הישראלי לפסים של כלכלת שוק חפשי ובין הניתוק של מרכיב, ומרכיב חשוב ביותר, של המערכת הכלכלית, כמו שכר העבודה, מן העקרונות המנחים שוק חפשי זה.

בעלי התפיסה של הכלכלה הקפיטליסטית לחמו תמיד מלחמה נמרצת נגד התערבות המדינה בפעולתו החפשית של השוק הכלכלי, אולם מעולם לא התנגדו להתערבות זו כאשר היא באה לתמוך באינטרסים שלהם. תמיכה בשכר עבודה היא למעשה סובסידיה ישירה מכספי הציבור לציבור המעבידים, ולמעשה היא מנציחה מפעלים לא-כלכליים ומונעת העברת כוח עבודה הנחוץ למשק ולענפים כדאיים יותר במצב של תעסוקה מלאה.

הדוגמה ההיסטורית הידועה ביותר של ניתוק מערכת השכר מן המערכת הכלכלית היא הידועה בשם "Speer and System". שיטה זו התקיימה באנגליה בת-קופה שבין 1795 ועד 1834, והיא היתה בנויה על סובסידיה בשכר הפועלים, כדי להבטיח להם הכנסה

בתנאים אלה אין העלאות השכר מושגות דווקא בעקבות תביעותיו של האיגוד המקצועי. המחשה טובה לכך היא ענף הבנייה שהשכר עלה בו מפני שקבלנים התחרו זה בזה על כוח העבודה והציעו שכר גבוה על-מנת למשוך עובדים מענפים אחרים או ממתחריהם.

הם עשו זאת מפני שכדאי היה להם לעשות זאת שכן נמצאו הקונים שהיו מוכנים לשלם, על אף העלויות התלוותות במחירי הדירות. המדיניות הכלכלית, המתוכננת לשנת התקציב החדשה, באה לטפל בבעיה זו על-ידי צימצום הביקוש מצד הממשלה. אך מאידך גיסא אי-אפשר היה להתעלם מעליית המחירים שאיפיינה את המשק מאז שנת 1967 ושנגרמה כתוצאה מאינפלציה של ביקוש. דבר זה התבטא בהסכמי השכר החדשים.

הצעת שר האוצר באה להבטיח הגדלת ההכנסה הפנויה לעובדים על-ידי ויתור הממשלה על הכנסות צפויות שלה. ויתור זה בא על-מנת למנוע העלאת מחירים והגברת האינפלציה.

בשיעורי המסים שהיו קיימים אצלנו הגידול בהוצאות המעבידים, הנדרש כדי להבטיח אותה העלאה בהכנסתם הפנויה של השכירים, הוא גבוה יותר מהקטנת המסים המשיגה מטרה דומה. ההשפעה האינפלציונית של גידול נתון בהכנסה הפנויה, גידול הפועל דרך צד הביקוש, עשויה במקרה זה להיות קטנה מן ההשפעה של גידול בסכום הגדול מזה פי-כמה בהוצאות הייצור — אילו המעבידים היו נושאים במלוא ההעלאה בשכר, כפי שמתבטא בהסכמי השכר האחרונים; וכך יואט התהליך האינפלציוני במשק, כתוצאה מתמיכת הממשלה למעשה בהוצאות השכר, במעבידים.

אך מטרה זו תושג בתנאי שהמעבידים יעמדו בהתחייבותיהם לאי-העלאת המחירים. אם הממשלה באה למעשה לקדחת המעבידים בויתורה על הכנסות שלה, המעבידים יצטרכו לקחת זאת בחשבון וזה יחייב אותם לא להעלות מחירים בשנה זאת.

לכך אעיר כמה הערות: הקלות המס מגדילות בו בזמן את ההכנסה הפנויה של הציבור, ובכך תורמות להרחבת הביקוש. אך אל נא נשכח, שהגדלת ההכנסה הפנויה על-ידי הקלות במסים באה בחלקה הגדול לא מכספי המעבידים, שכן שכר העבודה יהיה נמוך מן ההכנסה הפנויה של העובד, והעובד, כגורם ייצור הקרוי עבודה, מקבל פחות ממה שהמעביד משלם לו. פירושו של דבר, כי מה שיקרה הוא הוזלה יחסית של מחיר העבודה ביחס לתפוקה נמוקרת ראות המעבידים.

מכיוון שכן, כדאי יהיה למעבידים להעסיק יותר עובדים מאשר עשו קודם לכן. אך במשק הנמצא בתע-סוקה מלאה אין המעבידים ככלל יכולים להשיג יותר עובדים. מעביד הרוצה לזכות ביותר עובדים צריך למשוך אותם ממתחריהם, להציעו להם שכר גבוה יותר. והם, המעבידים, עלולים לגרום לשיבוש ולתחרות בשוק העבודה. אך לא יסתפקו בזאת. הם יבואו בטענות שהפוע-לים והעובדים הם הם למעשה הגורמים לעליית מחירים.

ברשות היושב-ראש, ארשה לעצמי לצטט מספר הרצאותיו של פרופסור פטנקין וד"ר עטיה ציטטה המת-אימה בדיוק למקרה זה. נאמר שם כך: "העובדה שמי-חירים עולים אחרי עליית השכר אינה מוכיחה עדיין שלפנינו אינפלציה של הוצאות. ייתכן שהביקוש גדל קודם לכן, אולם גידול הביקוש לא התבטא בעליית

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (שחל, ספיר, אנקוריון, זר, שובל) —

3. מדיניות מוניטרית נבונה ונכונה; 4. הגדלת כוח העבודה במשק על-ידי תמריצים ל-20–25 אלף בני-נוער שאינם עובדים; 5. הגברת הפריז והיעילות על-ידי הקלות במסים לגורמות ולפרמיות, וביטול השיטה של מענקים הצמודה לשכר והמרתה בתמיכה לפי קריטריונים אחרים; 6. חסכון.

בסעיף זה, אדוני שר האוצר, ארשה לעצמי להציע הצעה. קיימת אפשרות מעשית לגרום לחסכון מרצון של הפרטים במשק על-ידי הצעה שהעליתי פעם לפניך בכתב. כ-330,000 משתכנים גרים על אדמות בינהל מקרקעי ישראל. משתכנים אלה מחזיקים במיליון דורים, לערך. דמי ההסכמה הממוצעים שהמינהל גובה היום לחדר הם כ-500 לירות. זה מהווה איפוא 500 מיליון לירות. קרקע זו, שברובה נוצלה לבניית בתים רבי-קומות, מילאה את ייעודה הלאומי. המשתכנים מעוניינים לרכוש קרקע זאת. הצעתי היא איפוא למכור את הקרקע העירונית הבנויה, התפוסה בלבד, למשתכנים אלה ולהכניס לקופת האוצר בין 400 ל-500 מיליון לירות.

שר-האוצר מ. ספיר:

אני תמכתי במחשבה הזאת, אבל אני במיעוט בממשלה.

משה שחל (המערך, עבודה-מפ"ם):
לא רציתי לגלות שאתה תמכת. אמרתי רק שה-צעתי.

ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מפ"ם):
לפעמים טוב שאתה במיעוט.

שר-האוצר מ. ספיר:

אני צריך להתפטר בגלל זה?

ארי אנקוריון (המערך, עבודה-מפ"ם):
בוודאי שלא.

משה שחל (המערך, עבודה-מפ"ם):

אם כן, ההצעה הזאת אינה מכוונת למכירת קרקע הלאום, אלא הכוונה למכור קרקע שכנו עליה בניינים רבי-קומות, וקרקע תפוסה זו יכולה להכניס בין 400 ל-500 מיליון לירות לקופת האוצר. אם היא תימכר.

לא לה החוששים שמא תיעשה ספקולציה בקרקע, על אף שלצעתי אין מקום לחששות אלה, אפשר להציע פתרון משפטי: שהמכר יהיה ב-99% מקניין הקרקע, והאחוז האחד הנותן יקנה למדינה זכות מיוחדת שתבטיח כי יעד הקרקע לא ישתנה ולא ינוצל לרעה ולסיחור על-ידי אלה שירכשו אותה.

אני מציע שהכנסות אלה יופנו. לכיסוי ההוצאות הכרוכות במימון דיור לזוגות צעירים ופינוי משכנות עוני, ומחציתן תופנה לקליטת העלייה.

הי"ר מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שובל.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשנה שעברה כינה שר האוצר את התקציב "תקציב של שיווי משקל". השנה מגדירו השר כתקציב שהדגש בו מועבר מריסון באמצעות מסים למדיניות שעיקרה ריסון הוצאות הממשלה. כלומר,

מינימלית המספקת למחיה, בלא קשר עם השכר הממשי שלהם.

תוצאה ישירה של ניתוק מערכת השכר מן המערכת הכלכלית הכללית הביאה למעשה להקפאת השכר של עובדים אלה. הקפאת השכר יכולה להתקבל כאשר אין לעובדים ולמעבידים עניין בהעלאת השכר. בגסיבות אלה אין לעובדים עניין בהעלאת השכר, משום שכל העלאת לא תביא לשיפור מצבם ולהגדלת הכנסתם, אלא רק תק-טין את גודל התמיכה המשתלמת להם על-ידי הממשלה. מובן שלמצב כזה יכולות להיות השלכות רציניות על הרצון להתאמץ ולעבוד כאשר אין כל פיצוי בעד מאמץ כזה, ובוודאי דבר זה פוגם בפריז. מצד שני, גם למעבידים אין עניין בהעלאת השכר, כי הוא יעלה להם בהוצאה כספית שרק תבוא במקום הסובסידיה הממ-שלית. אם כך, מדוע לא לתת שאותה פונקציה תתמלא על-ידי תמיכה ציבורית?

הנסיגה הישראלית בעשור האחרון מראה שאנו מת-קדמים בקצב מהיר בכיוון זה. ב-1962, כאשר הוחלט על תשלום מענק ההתייקרות הראשון לעובדים, שיעור המענק המקסימלי הגיע ל-3% מן השכר. בשנת 1971 התמיכה הישירה בשכר של עובד נשוי, ששכרו הוא למשל 400 לירות לחודש, היתה כבר 73 לירות או כ-18% מן השכר. אם לאותו עובד יש גם 3 ילדים, הרי בשכרו של 400 לירות כלולה גם קיצבת ילדי עובדים בסך של 47.5 לירות, כך שסך התמיכה הישירה לשכרו הסתכמה בסך 120.50 לירות או 34% מן השכר שהשתלם על-ידי המעביד. פירוש הדבר, כי על שכר של 352.50 לירות שהמעביד שילם לעובד קיבל המעביד סובסידיה ישירה של הממשלה בסך של 120.50 לירות להשלים שכר זה, כדי שיוספק לעובד הכנסה למחיה.

ברור שבמצב זה אין לא לעובדים ולא למעבידים כל עניין בהעלאת השכר, משום שאפילו העלאת שכר בשיעור של 20%–25% לא תזכה את העובד בשום הכנסה נוספת ולא תגנה שום יתרון למעביד מהעלאת שכר העובדים. לעומת זאת העלאת שכר חד-פעמית בשיעור של 20% לא ניתנת כמעט להשגה בדמות השכר הנמוכות בענפים אלה. מיד המעבידים יזעקו שהענפים אינם יכולים לשלם תוספת כזאת.

המדיניות של תמיכה ישירה בשכר לובשת צורה של פאטרנליזם שקשה לעובדים לקבל אותו. המדיניות הזאת נושאת אופי של הגנה פאטרנליסטית על קבוצות גדולות מאוד של עובדים. כ-60–70 אלף עובדים קיבלו ביולי 1971 תמיכה ישירה כזו בשכרם.

מכל האמור לעיל משתמע, שערך התפוקה של העבודה שווה יותר מזה שניתן על-ידי המעבידים בתורת שכר. אין על כן לקבל בשום פנים ואופן את טענת המעבידים ואיומיהם לתביעות העובדים להעלאת שכר לפי הענף ולהסכם על קביעת שכר מינימום. המעבידים מרוויחים מגורם הייצור שנקרא עבודה יותר מאשר הם משלמים בפועל.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. התנאים המת-בקשים לשמירה על היעדים שהתקציב והמדיניות הכל-כלית הציבו להם למטרה הם, לדעתי, שישה: 1. שמירה על העקרון של ריסון העלאת המחירים; 2. הטלת מסים נוספים שיחולו על הכנסה שלא משכר במקרה של העלאת מחירי מוצרים על-ידי מעבידים, וזאת על-ימת למנוע את המעבידים מניצול לרעה של הגידול בביקוש;

שלם בשוליים בעד הגדלת החוב בעתיד, ואולי לא רק במונחים כלכליים.

ואין אולי טעם לחזור כאן בכנסת שוב על כל הפרטים המדאגים הכרוכים בחוב חיצוני עצום זה. עשיתי זאת בשנה שעברה, עשו זאת קודמי בדיון זה, ועשה זאת שר האוצר עצמו. עם זאת נראה לי, שאנחנו חייבים כולנו — ממשלה ואופוזיציה כאחת — לעשות מירב המאמצים כדי להחזיר מחדש בכל פעם את חומרת המצב במישור זה לתודעתם של אזרחי המדינה.

שר האוצר הזכיר, במידה רבה של שביעות-רצון, שחלק גדל והולך מן החוב החיצוני שלנו הוא לממשל האמריקני.

שר-האוצר מ. ספיר:

בלי שביעות-רצון עשיתי זאת. באנחה כבדה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

בלי שביעות-רצון. כן הזכיר שתנאי של החוב הם נוחים יחסית — וזה נכון. ומכאן מסקנתו שחוב זה, בעצם גדול, מעדי ממשלת ארצות-הברית הבניה לה יש לה עניין בקיום ישראל שהיא חזקה מבחינה צבאית ושאיה מתמוטטת מבחינה כלכלית. אני חייב לומר שטענה זו מזכירה לי את גישתם של חייבים גדולים מסוימים בבנקים, הסבורים שכלל שיגדילו את חובם לבנק — יחזקו את מעמדם כלפי, ולא להיפך. אני מציע שלא נשכח כי חוב כה גדול למעשה הוא חרב פיפיות. כשיש הסכמה בעמדות מדיניות, אמנם שפיר המצב...

שר-האוצר מ. ספיר:

זה בדברי, דיברתי בוהירות על כך שזה מעודד תלות.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אני בוודאי מסכים עם זה. כי כשיש חלילה מחלוקת הנושה בכל זאת חזק יותר מן החייב.

חברי הכנסת. כבר אמרתי בשנה שעברה — ועל זה דיבר היום חבר-הכנסת שוסטק — שהפסיקו לדבר אצלנו על עצמאות כלכלית. ואכן בשנה החולפת חלו במ"שק התפתחויות שיקשו בעתיד עוד יותר את ההתקדבות לעצמאות כלכלית. וכוונתי בעיקר לזרמים האינפלציוניים.

ההתרחבות המוניטרית בשנת 1971 היתה יוצאת דופן וכמעט ללא תקדים מאז הקמת המדינה. הנסיון בישראל ובארצות אחרות מוכיח כי גידול מוגזם בכמות אמצעי התשלום גורם בהכרח להרעה במאזן התשלומים. ואם תישאל השאלה: מדוע בכל זאת עלה היצוא כפי שעלה? כדאי שנוזכר כי התפתחויות שליליות אלו טרם מצאו את ביטויין בתוצאות מאזן התשלומים, בגלל הפיחות של הלירה והייסוף במספר מטבעות בעולם. אך קיימת סכנה — כפי שהיה ב-1962 — שהיתרונות של ההתפתחויות הללו יקווצו במלואן ואף מעבר לכך כתוצאה מעליית שכר ומחירים. חשש זה מקבל משנה תוקף אם נביא בחשבון שבעקבות הפיחות עלה השער האפקטיבי לדולר ערך מוסף ביצוא בשיעור של 8% בלבד, וזאת לעומת עליית מחירים בשיעור גבוה הרבה יותר.

ובנושא זה לצערנו טרם הגענו לסוף פסק. התייך-רויות נוספות צפויות בגלל עצם היותו של התקציב הנוכחי תקציב גרעוני, ובגלל הסכמי השכר ומציאות השכר. ואני מבדיל בין הסכמי שכר, חבר-הכנסת זכין,

מריסון הצריכה הפרטית לריסון הצריכה הציבורית. זוהי ללא ספק הצהרה חשובה, שממומית רצויות בהחלט. נצטרך איפוא להתייחס להצהרה הזאת הן בדבריו היום והן כשנרצה לעמוד בשנה על מימושן של כוונות אלו הלכה למעשה.

בהערכת ההתפתחויות הכלכליות במשך בשנה החו" לפת אנו חייבים להבחין בין אינדיקטורים המצביעים על התפתחויות בטווח הקצר לבין התפתחויות שיש להן השלכה על הטווח הארוך. בהסתכלות קצרת-טווח ניתן לסכם את השנה החולפת כשנה טובה. המשק נהנה מגיאות כלכלית, וגם עכשיו אין כל מאמצים למיתון מתקרב. בתוצר הלאומי חל גידול ניכר, בדומה לזה של השנה הקודמת. המשק פעל בתעסוקה מלאה; נמשך הגידול היחסי בחלקה של התעשייה בכלל התוצר; היתה גיאות בהשקעות, בעוד שבצריכה הפרטית לנפש חל גידול מתון יחסית, ובעיקר חל גידול ניכר מאוד ביצוא. לכאורה, אם כן, הכל שפיר.

אולם אם נבוא ונבחן מספר נתוני מפתח מנקודת ראות של הטווח הארוך או אפילו הבינוני ניווכח, שיש שורה של אינדיקטורים מדאגים שעלולה להיות להם השפעה שלילית מרחיקה לכת על התפתחות המשק בעתיד. ולעיתים נדמה ששוב אנו נגררים למצב של "הבריא המדומה", ואין לך דבר מסוכן יותר למשק ולחברה מאשליה של חברת שפע — ואשליה זאת אמנם קיימת, לצערי.

ואת השפע המדומה הזה, הארעי הזה, מימן המשק לא על-ידי הגדלת הפירון או על-ידי שינוי סטרוקטורלי מרחיק לכת בהקצאת גורמי הייצור, ואפילו לא על-ידי הגדלת היצוא, אם כי לגידול היצוא כשלעצמו יש חשיבות רבה מאוד. אך הגיאות שאנו עדים לה היא גיאות שאולה, שמקורה בעיקר בהגדלת החוב החיצוני שהגיע לרמה שהיא הגבוהה ביותר לנפש בעולם כולו.

שורש הבעיה מוצא את ביטויו בעובדה שמאז מלחמת ששת-הימים עלתה רמת החיים בארץ בשיעור הניכר של 25%, ובמקביל לכך כמעט הוכפל באותה תקופה החוב החיצוני של המדינה.

שר-האוצר מ. ספיר:

חבר-הכנסת שובל, אתה צעיר ממני, מותר לי לומר לך: אם אתה מחשב את ה-25% מ-1967 — אתה צריך לחשב גם את 1965 ו-1966 שאו הוא לא עלה במאומה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

מבחינה סטטיסטית זה נכון.

שר-האוצר מ. ספיר:

לא מבחינה סטטיסטית; מבחינה עובדתית.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

טוב, מבחינה עובדתית.

הבעיה המרכזית של המשק נשארה אם כן, כמו בעבר, בעיית מאזן התשלומים. על אף הגידול ביצוא גדל הגרעון במאזן השוטף והגיע לסכום של 1.2 מיליארד דולר. גרעון זה ממומן על-ידי תרומות ומלוואות. פירוש הדבר שהצלחנו על-ידי יבוא הון למונע ירידה ביתרות מטבע-חון, וכך דחינו את הבעיה לשנים הבאות. למותר שוב לציין מה המחיר שמשלם המשק בעד חוב חיצוני בהיקף כזה, במונחים כלכליים, ומה המחיר שהוא עלול

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (שובל, ספיר, אמוראי) —

אך הבה נחזור לנקודה שיצאנו ממנה, היינו מאז התשלומים. בעניין זה לא חלה לצערי התקדמות משמעותית בשנה החולפת, וזאת למרות ירידה קטנה בגרעון בחשבון השוטף. וב-1972, מלמד אותנו התקציב הלאומי, יגיע הגרעון במאזן השוטף לסך 1.3 מיליארד דולר, גידול של 130 מיליון דולר לעומת השנה הקודמת.

שר-האוצר פ. ספיר:

אני עדיין מקווה שזה יהיה כמו בשנה שעברה.

עדיאל אמוראי (המערך, עבודה-מ"ם):

איש אינו עושה את החשבון גטו.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

כאן חייבת להישאל שאלה לגבי הפיחות. בשנה שעברה קראנו במקום הזה בצורה ברורה וחד-משמעית לשינוי שער החליפין של המטבע שלנו. והניתוח אמנם נערך בינתיים, אם כי היה קשה מאוד להכניס את הפציינט לחדר הניתוחים. שר האוצר מודה היום שהפיחות שנערך ב-1971 חסך למשק זעזועים שהיו נגרמים בחורשים האחרונים, עת השתנו פערי המטבעות בעולם והמערך המוניטרי הבינ-לאומי לבש פנים חדשות. זו האמת, אך לא האמת כולה. האמת כולה היא שצריך היה לשנות את שערי החליפין בגלל סיבות ישראליות טהורות, הנוצרות במאזן התשלומים ובמאזן סחר-החוץ שלנו, וללא כל קשר, עם המערך המוניטרי הבינ-לאומי החדש ובכל אופן גם בלעדיו. ומאחר שזה כך, היינו יכולים וחייבים, למען הבראת המשק, לעשות את הניתוח הזה, ואולי הרבה יותר מוקדם.

אני גם אינני בטוח אם השיעור שנקבע, כלומר 20% — ואני יודע שלמעשה זה קצת יותר — היה מספיק מבחינה כלכלית. אני יודע שיש כלכלנים — גם בבנק ישראל, למשל — הגורסים פחותים קטנים ותכופים. ייתכן שזאת שיטה נכונה מבחינה כלכלית-תיאורטית, אך במציאות הפוליטית-חברתית שלנו אני מסופק אם מותר לנו ללכת בדרך זו, ואני בכל אופן מעדיף פחות מהותי יותר לעתים רחוקות יותר.

ומכאן כמה מלים על הוצאות הממשלה. בעצם העובדה שנקבע הפעם "גג" לתקציב אני רואה צעד בכיוון הנכון. והשיטה של "מיטת סדום" היא אולי הנכונה במקרים מסוימים, אך הרשונה לי לומר שכל עוד לא ייערכו שינויים סטרוקטורליים מהותיים במשק הציבורי בכלל, ובמנגנונים הממשלתיים בפרט, קשה יהיה להגיע ליעדים הרצויים. אני שום סימן ליעול ממשי במנגנון הציבורי, לביטול משרדי ממשלה מיותרים ולמניעת כפילויות בין הממשלה לסוכנות ולקדן הקיימת. ואם אני אומר ייעול איננו מתכוון בהכרח שבכל מקרה יש לפטר עובדים. כך קיים למשל, אדוני שר האוצר, מצב שבאגפים מסוימים במשרד האוצר, לדוגמה אגף מטבע-חוק, חסרים עובדים, וזה גורם לשיבושים, ואילו בכמה מחלקות במשרד המסחר והתעשייה יש אבטלה סמויה.

שר-האוצר פ. ספיר:

עובדה היא, כי במשרד המסחר והתעשייה מספר העובדים יורד מדי שנה בשנה. מ-1965 עד היום ירד מספר העובדים שם ביותר מחצי.

למציאות שכר. כי גם בשנים עברו היה לעתים הדמיון בין שני אלה מקרי בהחלט. יש אצלנו אוצר בלום של הגדרות שונות ומשונות להטבות כספיות, בעוד שהשכר עצמו הוא לפעמים רק חלק קטן יחסית מן ההכנסה הכוללת. כבר אמר משהו: ספרות מקצועית אחרונה לשנתיים משולה לדמי גילוח רטרואקטיביים. אולם, יהיה השם כפי שיהיה, התוצאה הכלכלית אחת היא: עליית ההוצאות, הגדלת האינפלציה והקטנת כושר ההתחרות שלנו בשוקי-חוץ. מדיניות הכלכלית של הממשלה יוצאת מנקודת מוצא-שעליית שכר תהיה השנה במוצע 11%. לדאבוני אין הנסיון של השנים האחרונות מצדיק את התצפית הזאת. כבר היום קיימים סקטורים רבים, ולצערי דווקא בשירותים, שדרישות השכר בהם משתכמות בהרבה יותר, וההבטאותיות החוזרות ונשנות של מזכיר ההסתדרות בעניין זה בוודאי אינן גורמות לייצוב היות השכר. ספק אם במצב שהמדינה והמשק נמצאים בו מותר היה לנו להעלות את שכר היסוד ב-6%, ולו אף במשך שנתיים. שוב אנו חוזרים על השיטה האומרת: "זה נתן ספיר, זה נתן בן-ארהן, ועכשיו, מה אתה, המעביד, נותן?"

בנסיבות אלה קשה מאוד להאמין שלא יפרץ הסכר בחזית השכר. והייתי רוצה להגיד לכמה מקדומי שלדעתי ייעשה עוול לתעשייה אם הגדלת תשלומי שכר מעבר להעלאת השכר המוסכמת לא תילקח בחשבון לצרכי קביעת מחירים הנמצאים בפיקוח, ואני תומך בפיקוח מסוים על המחירים, אולם נדמה לי שבהטילה את כל כובד הנטל של שמירת הסכמי השכר על המעסיקים דווקא, במציאות שלנו, עושה הממשלה שירות רע לתעשייה הישראלית.

הייתי מציע בקשר לזה להחיל את החוק המוצע ליישוב סיכסוכי עבודה גם על התעשייה, ולא רק על שירותים ציבוריים. מאחר שההבחנה בעניין זה נראית לי בלתי-רלבנטית בשעה זו.

מכל מקום צדק שר האוצר כשאמר ש"בהעלאות השכר הגענו עד לגבול האפשרי", ובדין ובידי עמיתיו בממשלה, יותר מאשר לכל גורם אחר במדינה, האמצעים והחובה להגן על סיסמתו זאת. לצערנו מתחיל הסחר בענייני השכר בדרך כלל דווקא בשירותים הציבוריים ובמשק הציבורי בכלל, ולא במשק הפרטי. ובכלל, מי שמנסה להציג היום את עניין השכר כמאבק מעמדי בין מוצלים למונצלים מסלף את המציאות, ובדרך כלל בידעין.

בימים אלה נסתיימה בבריטניה שביתה קטסטרופלית של כורי הפחם. האם שבתו שם הפועלים נגד מעביד קפיטליסטי? כלל וכלל לא. מכרות הפחם מולאמים ושייכים למדינה. על איוה רקע התחוללה בעצם השביתה? עובדי המכרות ראו עצמם כ"מקרה מיוחד" ורצו ליכות בחלק גדול יותר של "העוגה הלאומית". אגב, הדרישה של חלק זה או זה של העובדים לראות בו "מקרה מיוחד" מוכרת לנו היטב גם אצלנו, בנמל למשל. העובדים האלה רצו, אם כן, חלק גדול יותר מן העוגה הלאומית. אך מה לעשות, לעונה הזאת יש בזמן מסוים גודל מסוים וקבוע, ואם מישו רוצה נתח גדול יותר — אז לעובד השני נשא פחות. או שמוסיפים לעונה מעט שמרים כדי שהיא תתפח עוד קצת. גם זה אפשרי. הוספת השמרים היא הדפסת כסף, והתפיחה היא האינפלציה.

ובכן, ראשית כל התרכזה העלייה הגדולה ביותר בשני מוצרי-היצוא המובהקים של ישראל: יהלומים והדרים. תקבולי הדרים גדלו בישראל: יהלומים גדלו ב-31%, בעיקר כתוצאה מן הגידול בכמות שנבע מהגדרת הביקוש בחו"ל, לאחר ירידה של 7% בתקבולים ב-1970. אולם דווקא בפריט זה, יהלומים, הערך המוסף הוא נמוך יחסית. וכפי שכבר ציינתי בהזדמנות אחרת, היתה ב-1970 ירידה גדולה ביצוא היהלומים, כך שהעלייה ב-1971 אינה מצביעה בהכרח על מגמה שתימשך גם להבא.

שור-האוצר פ. ספיר:

בינתיים, בהדושים האחרונים, יש גידול ביצוא היהלומים.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

יפה.

אשר להדרים, הרי גם כאן חל הגידול בעיקר כתוצאה מעליית מחירים.

אשר לשווקים הגדולים שלנו — בוטל אמנם היטל היבוא בשיעור 10% בארצות-הברית, אולם ירידת ערך הדולר לעומת רוב המטבעות האחרים מקטינה במידת-מה את היתרון היחסי שהשגנו מן הפיחות שלנו לגבי השוק האמריקני, ובפרט באותם מקרים שאנו משלמים בעד חמרי הגלם הנכנסים למוצרים אלה במטבעות אירופיים מתוספים.

לגבי אירופה המערבית — אין ניכרים בה עדיין סימני מיתון מובהקים, פרט לאיטליה בה שורר משבר חמור, אולם האבטלה ההולכת וגדלה בכמה מהן מחד גיסא, וחוסר הרווחיות של חלק מתעשיותיהן מאידך גיסא, חייבים לשמש אות אזהרה. קיימת, למשל, סכנה כי תעשיות שונות, שבגלל גיאומטריה ושוק מוכרים בענפיהן נמנעו בעבר מעיסוק בייצור מוצרים שונים וכתוצאה מכך איפשרו לתעשייה הישראלית למלא את החלל, ייאלצו עכשיו לחדש את פעילותן בענפים אלה. קיימת גם סכנה שיפאן, אשר יצוא הענק שלה לארצות-הברית עלול להיפגע בעתיד באופן רציני, תנסה בכוח לפתח שווקים אלטרנטיביים באירופה, ובין היתר גם בענפים שלנו. יש, אם כן, לעמוד על המשמר ולהיות מוכנים בעוד מועד לקראת אפשרות כזאת.

מן הראוי לתת את הדעת על אידיקטור נוסף, המצביע על מגמה מדיאגנית ב-1971 ואשר גם לו יש השלכות שליליות על התפתחות היצוא. מנתוני התקציב הלאומי מתברר שבשנה החולפת חלה ירידה בפריזן לעומת 1970 ובהשוואה לממוצע בשנות התעסוקה המלאה בעבר — 3%-4% במקום 5%. בטווח הארוך כושר התחרות של המשק בשוקי העולם תלוי בראש ובראשונה ברמת הפריזן ומן הראוי לתת את הדעת לאמצעים נוספים להעלאת פריזן הייצור על-ידי יצירת תמריצים נוספים, שיפור בהקצאת גורמי הייצור, הקטנת האבטלה הסמויה, חיטול השקעות כושלות והרחבת מערכת ההכשרה המקצועית. וכמה מלים על היבוא:

אנו למדים מן הנתונים המתפרסמים בתקציב הלאומי שבשנת 1971 חלה ירידה בסך 41 מיליון דולר בגרעון בחשבון השוטר, זאת לאחר 4 שנים של מגמה הפוכה. אולם, כפי שכבר הזכרתי, התבטאה הירידה ביבוא בעיקר ביבוא הבטחוני הישיר ולא בסעיפים

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אבל תסכים אתי שקיימת אבטלה סמויה בכמה מחלקות.

במשגרת יעדי הייעול יש גם לכלול שינוי אופיים ומבנם של גורמים ממשלתיים העוסקים בפעילויות כלכליות טהורות, ובראש ובראשונה יש להפוך את שירותי התקשורת, ובעיקר הטלפון והטלגרף, לתברה מסחרית-ציבורית שתנוהל לפי אמות-מידה עסקיות-כלכליות, ושתוכל לגייס הון פיתוח ממקורות לא-ממשלתיים.

התקציב הלאומי מצביע גם על נתונים מפתיעים נוספים. מתברר שמחירי הצריכה הציבורית עלו ב-1971 ב-16%, ומכאן התקציב מסבירים עלייה זו "בעלייה הגדולה שחלה בתשלומי השכר בסקטור זה".

ובשנה הבאה, במצב של לחצים אינפלציוניים, גרעון תקציבי צפוי, נטל כבד של הוצאות בטחון ותעסוקה מלאה במשק מחד גיסא, ואבטלה סמויה במשרדי הממשלה מאידך גיסא, סביר היה לצפות שההוצאה הציבורית האזרחית תצומצם יותר. מתברר שההיפך הוא הנכון. גם בשנת 1972 צופה התקציב הלאומי גידול בצריכה הציבורית האזרחית ב-2%. ולפי הצעת התקציב תגיע התוספת לשכר במשרדי הממשלה בשנת התקציב הבאה ל-172 מיליון לירות, למעט עובדי משרד הבטחון.

ריסון הלחצים האינפלציוניים חייב להיות מן המט-רות העיקריות של המדיניות הכלכלית, ולו רק בגלל ההשלכות שיש ללחצים אלה על כושר היצוא של המשק. לצערנו אין הצעת התקציב מצביעה על אמצעים מספיקים בכיוון זה. התקציב הלאומי חוזר עליות מחירים של 5%-6% לשנת 1972. גם תחזית גבוהה זו נראית בלתי-ריאלית ומוטית כלפי מטה, בהתחשב בהיקף הגד-עון בתקציב ובהתחשב בלחצי ההתאוששות מהסכמי השכר, ובראש ובראשונה בגלל העובדה שאין בתקציב משום "סוף פסק", לא מבחינת ההכנסות ולא מבחינת ההוצאות. את האינפלציה זה מעניין מעט מאוד, לצער, מניין באה הליה שמויה אותה, אם מתוך התקציב אם מחוזה לו. השאלה היא איפוא לא אם התקציב הוא אינפלציוני אם לאו, והוא בודאי לא אנטי-אינפלציוני, אלא אם מדיניותה הכלכלית הכוללת של הממשלה היא אינפלציונית או לא.

נוכח חומרת הבעיה מחובתנו לדרוש ממעבצי המדיניות הכלכלית אמצעים דרסטיים יותר לבלירת הלחצים האינפלציוניים על-ידי צימצום נוסף בהוצאה הציבורית האזרחית, ריסון תביעות שכר ועידוד החסכון לספיגת עודף הביקוש.

במקביל למדיניות ריסון הלחצים האינפלציוניים דרושה הגדלה של תמריצי היצוא. ההקצבה לתמריצי יצוא ישירים בסכום של כ-900 מיליון לירות איננה נראית כמספיקה, שכן בשנה הנוכחית יידרשו תמריצים אלה לא רק כדי לקזז את השפעת העלייה הצפויה במחירי התשומות ליצוא, אלא גם, ובעיקר, להרחבה נוספת של הייצור ליצוא על-ידי הגדלת כדאיותו היחסית בהש-וואה לייצור לשוק המקומי.

הגידול שחל השנה ביצוא, גידול של כ-25%, הוא מרשים ומעודד ביותר, ומגיעה על כך ברכה לכל אלה העוסקים בתחום חשוב זה במישרין ובעקיפין, ואם בכל זאת יש לי כמה הערות, אין בכך כדי להמעיט בחשיבותו של הישג זה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אך ברכה ואזהרה בצדה: יבוא יום — כך כולנו מקווים לפחות — שהייצור הבטחוני יפחת. ולקראת יום זה עלינו להכין ללא דיחוי תכנית מפורטת של הפניית גורמי הייצור שישתחררו לאפקי ייצור ליצוא, פן ייווצרו עודפים בכושר הייצור והעוועים בענפים תעשייתיים שונים. דבר זה דורש עבודת תכנון ויישום יסודית וארוכת טווח, שיש להתחיל בה מיד.

נקודה שנייה שרציתי להעלות היא ההשקעות בתעשייה. ההשקעה הגלמית בתעשייה גדלה בשנה שעברה ב-17.5% ועלתה על מיליארד לירות. זהו הישג מרשים ביותר ויש בו משום חייוק לתקוותנו לגידול היצוא התעשייתי בשנים הקרובות. אולם מתוך סכום זה של כמיליארד לירות ישראליות מומנה בודאי כמחצית, אם לא יותר, על-ידי מוסדות אשראי, שהגדול בהם בלבד, הבנק לפיתוח התעשייה, מימן כ-330 מיליון לירות. כל הכבוד לבנק לפיתוח התעשייה. אך זהו מצב בלתי-בריא מבחינת המשק בכלל והתעשייה בפרט. יש, לדעתי, לחתור לאחוז גדול הרבה יותר של השקעה עצמית במפעלים מכפי שזה מקובל היום. והמפתח לכך נמצא בידי הממשלה. אם הממשלה רוצה באמת ובתמים להוֹבֵא מידה חלק מן השליטה המרבית שיש לה בשוק ההון — ושר האוצר טוען שאין הוא מבקש את השליטה הריכוזית הזאת — יש ויש דרכים להגיע לכך בלי שה־תעשייה תיפגע. הצעתי לשר האוצר בשנה שעברה, כי בדומה לוועדת אשר יקים ועדה שתחקור ותלמד את בעיות שוק ההון בישראל. לצערי לא נתקבלה הצעת. אולם הצורך בהקמתה לא נתמעט גם לאחר שנה. אר־רבה, כדי לחזק את טענתי ארשה לעצמי לצטט מדבריו של מר מיכאל צור. ובכן, מר צור אמר בסימפוזיון על בעיות שוק ההון בישראל לפני שבועות מספר: "העובדה שהממשלה היא המנייסת ובעלת השליטה בכסף גורמת לתופעות-לוואי, בידועין ובלא יודעין. הממשלה, במקום לפעול בתחום התחיקה והמדיניות, פועלת בתחום ה'רוֹ' ליני' הספציפי ובתחום הניהול גופא. מאחד שהיא נושאת באחוז גבוה של מימון העסק וסיכנון, היא מחפשת השפעה וסמכות בביצוע. דבר שני" — ממשיך מר צור — "שהוא חמור מבחינת ההשלכות, הוא, כי כאשר הפיקוח עובר לאדמיניסטרציה, הרי היא עובדת על שיגרה ועל הידבקות לרפוסים". מר צור מנתח בהמשך דבריו את המימון, על כל צורותיו, שהממשלה מעניקה ומסיים: "אם אני יכול לקבל 80% הלוואה, למה לה־ביא יותר מ־20% הון עצמי?" עד כאן דבריו של מי שהיה מנכ"ל משרד המסחר והתעשייה.

אדוני השר, אולי בכל זאת יגיש עכשיו לבדיקה יסודית של שוק ההון בארץ? ונדמה לי שהשעה נוחה לכך במיוחד עכשיו; בבורסה לגיירות-ערך קיימת עכשיו גיאות שלא היתה דוגמתה מאז היווסדה. מחוזרים ומימים מוגיעים 4 מיליון לירות, ועוד, ויותר, אולם לכל נטעה — בורסה "מחוממת" אינה בהכרח בורסה בריאה. אמת-המידה האמיתית שלפיה יש להעריך בור־סה לחיוב ולשלילה היא מה היתה תרומתה לגיוס הון השקעות חדש למשק — ואני אומר הון השקעות ולא הון הלוואות — ומבחינה זאת אין לנו במה להתפאר. אמיסיית המניות היחידה בשנים האחרונות, זו של "אלקטרה", הסתכמה בסך־הכל ב־2.1 מיליון לירות. זה סכום מגוחך כשלוקחים בחשבון את ההשקעה של 1 מיליארד לירות בתעשייה ב־1971 בלבד. אמנם בתקציב

האחרים. בגרעון במאזן המסחרי חלה ב־1971 עלייה בסך 138 מיליון דולר, לעומת עלייה של 79 מיליון דולר ב־1970, אם כי חלק גדול בעלייה זו גובע מיבוא אניות ומטוסים. גם מבחינת היבוא סביר להניח, שאילו בוצע הפיחות במועדו היה הגרעון במאזן המסחרי קטן יותר, כפי שמרמזים גם הדברים הנאמרים בתקציב הלאומי. אין גם להתייחס ברצינות רבה מדי לטענה שחלק לא־מבוטל של עליית היבוא במונחים כספיים אפשר לתרץ בעלייה במחירי היבוא במונחי דולרים, כי הרי טענה זו תופסת באותה מידה גם לגבי גידול היצוא.

עניין אחד האומר דרשני הוא, כי אף־על־פי שב־תוספת היבוא יש חלק גדול נכסיו השקעה — תמישים מיליון דולר, לדברי שר האוצר — הרי שבלא אניות ומטוסים חלה למעשה ירידה בקצב הגידול של יבוא נכסיו השקעה.

שר־האוצר מ. ספיר:
אתה טועה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):
זה לפי הנתונים של התקציב הלאומי.

שר־האוצר מ. ספיר:
תעיין בנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

זלמן שובל (הרשימה הממלכתית):

אני מוכן לעיין שוב. וכזכרת־שוליים הייתי אומר, שכדאי להפסיק כבר את "התרגילים" לגבי אניות ומ־טוסים; כאשר נוח, מוסיפים אותם לסטטיסטיקות; כאשר אין זה נוח, מחסירים אותם.

רצוני לציין עוד כמה נקודות בקשר לתעשייה. דומני שאין חולקים היום על הקביעה שתיעוש הולך וגובר הוא לא רק המפתח לעצמאותנו הכלכלית ולהגברת עצמתנו הבטחונית, אלא גם תנאי לקליטת עלייה במ־מדים גדולים. לא אתעכב כאן על בעיות כוח־האדם המחייבות אותנו בשינויים סטרוקטורליים נרחבים במ־שק, עם כל הכורך בכך. אתייחס רק לשתי נקודות:

האחת — מאז מלחמת ששת הימים התחוללה אצלנו מהפכה תעשייתית במלוא מובן המלה. ההומנות הבטחונית העצומות בארבע וחצי השנים האחרונות גרמו בתעשייה שינויים סטרוקטורליים מרחיקים לכת, שבלעדיהם לא היה מתאפשר הפיתוח המואץ בענפי האלקטרוניקה והמתכת ובענפים הנלווים. ענף המתכת, למשל, מעסיק היום כשליש מכל המועסקים בתעשייה. והוא הפך למעשה למעסיק הגדול ביותר בתעשייה. יש לראות התפתחות זו כחיובית ביותר מבחינה הכלכלית — על הבחינה המדינית־בטחונית אין צורך לדבר, כמו־בן — ויש בה משום יצירת תשתית לעתידה התעשייתי של מדינת ישראל. גם מנקודת ראות זו אני שמח לציין שלמרות יכוחים ציבוריים נקבים, ומיותרים לדעתי, לא קוצצו בסופו של דבר באורח מהותי הצרכים הכספיים החיוניים של מערכת הבטחון. נתקבלה אמנם איוו שהיא נוסחה שלפיה הועמד התקציב, פורמלית, על 5.3 מיליארד לירות בלבד. אולם למעשה יועמדו לרשות הבטחון 6% מיליארד לירות, כשההפרש יירשם על חשבון השנה הבאה.

שר־האוצר מ. ספיר:
כך זה היה גם בשנים קודמות.

— חוק התקציב לשנת הכספים 1972; חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972 (שובל); הצעה לסדר (זר, ש. תמיר); שאלות ותשובות (זר, ש. כהן) —

מן ההוצאות העסקיות האלה, בתנאי שתיערך רפורמה כללית במס הכנסה, כפי שגם הובטח לנו.

אדוני היושב-ראש. בחודשים האחרונים השתתפנו כולנו בוויכוח על דגלים. היה מי שדיבר על שני דגלים; לשר האוצר היו, כמדומני, ארבעה דגלים וייתכן שאילו יגעתי וחיפשתי הייתי מגיע אף למספר רב יותר. אין חולקים על מספרם הרב של הצרכים החיוניים העומדים לפני המדינה, אולם השאלה היא אם נוכל להרשות לעצמנו להניף את כל הדגלים האלה בד-בבד ובאותו גובה. הוויכוח אינו על צרכים אלא על סדר קדימות, ולדעתי קיימים שני צרכים שהם מעל לכל: הבטחון, כי בו הערובה לקיומו הפיסי בטווח הקרוב; והעלייה, כי בה המפתח לבטחוננו ולהתבססותנו בטווח הרחוק. אני סבור שאם נדע לשמור על סדר קדימות נכון אכן נוכל לטעון בפני עצמנו, ולפני דור הבנים והנכדים שטר האוצר דיבר עליו, כי המעסמה הכבדה של תשלום חובות שהטלו עליו לא לחינם היתה.

1. הצעה לסדר

היו"ר מ. זר:

חבר-הכנסת תמיר, זה עניינו של השר. נהוג שה' שר עונה לשאלות לפי הסדר שנקבע, וזה באמת לא משנה אם תקבל תשובה לשאלתך ראשון או אחרון.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

לא בזה העניין. אין כלל תשובה לשאלתה באותו נושא מלפני חמישה חודשים, וזה בניגוד להוראות התקנון. יושבי-ראש הישיבות מקפידים מאוד בדרך כלל שחברי הכנסת ישמרו על הוראות התקנון, וכאן השר מפר את הוראות התקנון.

היו"ר מ. זר:

אני בפירוש משתדל לשמור על התקנון וגם הפעם אעשה זאת. אם יש תלונה לחבר-הכנסת תמיר, אנא, יפנה אותה לוועדת הכנסת, ליושב-ראש הכנסת, והעניין יבוא לדיון, אולם ברגע זה לא אפסיק את הישיבה מפני שאתה חושב שזה בניגוד לתקנון.

2. שאלות ותשובות

לפעול לקראת הקמת הסדר ישראלי-ערבי. מתוך הידיעה מסתבר כי נשיא מצרים הפעיל שני נציגים רמי-דרג לקראת קיום שיחות לא-ישירות במלון "ואלדורף-אסטוריה" שבניו-יורק. כמו כן מינה הנשיא המצרי "נושא-נותן ראשי" לשיחות המועצות בניו-יורק. לתפ-קיד זה מינה סאדאת את מוראד גלאב, מי שהיה שגריר מצרים במוסקבה ותופס כיום מקום מספר שניים במיניסטריון החוץ המצרי.

על-פי אותה ידיעה היה עתיד מר ג'וזף סיסקו לשמש מתווך בין חדרי הנציגים הישראליים ובין חדרי הנציגים המצריים.

אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה, כולה או בחלקה?
2. האם נענתה ישראל לנסיגות אלה היענות מלאה או חלקית?

הלאומי מופיע סכום של 50 מיליון לירות, אבל זה מביא בחשבון גם שטרות הוניים וחכיות.

רבים מקודמי, וכן חברי לסיעה, חבר-הכנסת הור-ביק, דיברו כבר על עניין המסים, אך רצוני להתייחס בכל זאת לקטע אחד מתוך מכלול סבון זה, והוא עניין ההוצאות האישיות. עקרונית אני תומך בקיצוץ ההוצאות האישיות לצרכי מס הכנסה ואני יודע שהאוצר החליט לתת בשנה הבאה הנחות נוס מסוימות לשכירי רים, ואיני מזולל בכך. אולם סוף סוף תופעה זו לא צמחה לה במקרה, אלא כתוצאה מן העיוותים הקיימים במס הישיר, הפוגעים במישרין ברצון העבודה של השכיר בות הבינוניות דווקא.

לפי ממצאים של מינהל הכנסות המדינה שווה הכנסה בת 1,000 לירות כיום, מבחינת כוח הקנייה שלה, ל-640 לירות בשנת 1964, אך המס המוטל על הכנסה זו הוכפל מאז. אני בהחלט בעד קיצוץ של חלק גדול

היו"ר מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, להצעה לסדר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש. אני רואה, לפי סדר-היום, שיבואו עכשיו תשובות של שר החוץ ואני רואה שבין התשובות האלה יש גם תשובה לשאלתתי מלפני יום. באותו נושא עצמו שאלתתי מלפני חצי שנה או חמישה חודשים לא נענו, ובהן שאלתה אל שר החוץ מי ועל יסוד מה תירגם באופן מסולף את המונח ...

היו"ר מ. זר:

מה ההצעה?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

הצעתי היא ששר החוץ ישיב לנושא זה על-פי סדר השאלות, כפי שהוגשו ולא בצורה הנוגדת את התקנון.

היו"ר מ. זר:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: שאלות ותשובות. אבקש את שר החוץ לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות של חברי הכנסת.

1. עמדת ממשלת ישראל בעניין המשא-והמתן על הסכם עם מצרים

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את שר החוץ ביום ח' בטבת תשל"ב (26 בדצמבר 1971):

ברשימה המופיעה בעתון "הארץ" מיום 19 בדצמבר 1971 מספר הפרשן סולצברג כי במקביל לאיומי המלחמה של סאדאת עשה הנשיא המצרי נסיונות ארוכים לקיים מגע לקראת הסדר עם גורמים ישראלים רשמיים.

על-פי אותה ידיעה מסתבר כי איומי הנשיא מטר-תם העיקרית היתה לזרז את הגורמים הבין-לאומיים

לפי אותם מקורות הסכימה ישראל להקל על ארצות-הברית בנסיגה ליוזם הסדר חלקי לפתיחת תעלת סואץ ולנסיגת ישראל ממנה.

במיוחד הסכימה ישראל, לפי הידיעות, לנקודות הבאות:

1. היא תנסה מחדש את תשובתה לתזכיר יארינג מפברואר בצורה המתחשבת יותר בדעת-הקהל העולמית, כך שההאשמות המצריות כי ישראל גרמה לקפאון הנוכחי שוב לא ייחשבו לבעלות תוקף.

2. היא תסכים להסדר חלקי לפתיחת התעלה, ותגדיר אותו כ"חלקי" וכנפרד מכל שאר הבעיות התיאוריות ועומדות, שלפי השקפת האמריקאים אין להן בשעה זו סיכוי לפתרון.

3. היא לא תעמוד עוד, "לפי שעה", על שיטת ישראל בתעלה.

4. היא תוותר על דרישתה להפסקת-אש בלתי-מוגבלת בזמן ותסתפק בתקופת "צינון" ממושכת. הנני מבקש לדעת: האם הפירסומים הנ"ל נכונים?

שר-החוץ א. אבן:

1) הפירסומים שמצטט חבד הכנסת הנכבד אינם נכונים והם חסרי בסיס עובדתי. עמדתנו נשארת כפי שהיא מנוסחת במסמכים הרשמיים הידועים לכנסת.

2) בדיונים על אספקת מוטוסים שנתקיימו לאחרונה בינינו לבין ממשלת ארצות-הברית, ואשר נסתיימו לשביעות-רצוננו, לא נתבקשה ממשלת ישראל לעשות ויתורים מדיניים כל שהם בתמורה לאספקת הרכש הדרוש, וכמובן ויתורים גם לא נעשו.

4. גישתו של המזכיר החדש של האו"ם לבעיות ישראל

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר החוץ ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

עם התמנותו של הד"ר קורט ולדהיים למזכיר הכללי של האו"ם נמסר, כי "יש לו כמה רעיונות חדשים לחידוש השליחות של ד"ר יארינג".

אודה לכבודו אם ישיבני:

האם העביר המזכיר החדש את רעיונותיו לישראל?

שר-החוץ א. אבן:

מוקדם בשלב זה להתבטא לכאן או לכאן על הדרך בה יילך המזכיר הכללי החדש.

5. ביטול הראיון עם שגריר ישראל בארצות-הברית בתכנית "מוקד"

חבר-הכנסת ש. כהן שאל את שר החוץ ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

ב"דבר" מיום 1 בפברואר 1972 התפרסמה ידיעה, כי הראיון עם שגריר ישראל בארצות-הברית, מר יצחק רבין, לא שודר במסגרת התכנית "מוקד". בעקבות ביטול שידור זה בוטל שידור התכנית כולה. ביטול ההסכם נוצר, לפי אותם מקורות, לאחר לחצים של כבוד, שר החוץ.

3. אם כן, מה היו תוצאות המגעים האלה?

4. אם לא, מדוע לא נענתה ישראל לנסיגות המצריות למשא-ומתן?

שר-החוץ א. אבן:

עמדת ממשלת ישראל כלפי שאלת המשא-ומתן על הסכם לפתיחת תעלת סואץ והבחנתה את העמדה המצרית ידועות, ואין לי כרגע מה להוסיף על ההודעות המוסמכות שהושמעו בנושא זה במשך השנה האחרונה. כן אין ביכולתי לדווח בינתיים על תוצאות מגיעיו עם ממשלת ארצות-הברית בנושא זה, אולם אני מקווה כי לא ירחק היום שבו יתחיל משא-ומתן בינינו לבין נציגי מצרים.

1. מעולם לא הודיעה לנו ממשלת ארצות-הברית על מינוי רשמי של נציגים רמי-דרג על-ידי הנשיא סאדאת לנהל שיחות על הסדר לפתיחת תעלת סואץ. ממשלת ארצות-הברית הביעה תקווה שאם ישראל תקבל את ההצעה שניסחה ארצות-הברית לגבי סידורי משא-ומתן זה היא עשויה להתקבל גם על-ידי מצרים. כידוע לכנסת, הביעה ממשלת ישראל את הסכמתה ב-2 בפברואר ולאחר כמה בהירות חשובות, וטרם הגיעה אלינו ידיעה רשמית על הסכמתה או אי-הסכמתה של מצרים.

2-4. השאלה איפוא אינה מדוע ישראל לא נענתה אלא האם, כפי שאני מקווה, נזכה להיענות ממשלת מצרים.

2. אי-השתתפותם של נציגי ארצות-הברית, הולנד ובלגיה בישיבת הפתיחה של הקונגרס הציוני הב"ח

חבר-הכנסת ז. שובל שאל את שר החוץ ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

בישיבת הפתיחה של הקונגרס הציוני הב"ח בלט היעדרם של נציגיהן הדיפלומטיים של ארצות-הברית, הולנד ובלגיה.

אבקש לדעת:

האם היו מגעים כל שהם בין משרד החוץ לבין הנציגים הנ"ל בדיון?

שר-החוץ א. אבן:

אין אני יכול לדבר בשם הנציגים הזרים, אך לפי מיטב הבנתי לא היו מגעים מדיניים. שגריר ארצות-הברית הסביר לי כי באותם ימים מצב בריאותו חייב אותו למעט בטילטולי דרך.

התשובה היא חיובית. הנושא הוזכר במגעים שוטפים. ברור כי שגרירים בני-חורין להשתתף או לא להשתתף במעמדים אלה לפי יכלתם ורצונם.

3. ידיעות בדבר ויתורים מצד ישראל בתמורה לאספקת "פאנטומים"

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר החוץ ביום ט' בשבט תשל"ב (25 בינואר 1972):

"הארץ" של יום 4 בינואר 1972 מביא את גירסתם של כתבים שווייצריים, המסתמכים על מקורות בארצות-הברית, שלפי טענתם עשתה ישראל ויתורים שונים לארצות-הברית תמורת הסכמתה של ארצות-הברית לספק לישראל "פאנטומים" נוספים.

טריטוריאלית" ממצים את עמדת ממשלת ישראל כלפי השמדת העם בביאפורה?

4. לאור החלטת הכנסת מיום 24 ביולי 1968, המגנה את מעשי הרצח בביאפורה, מדוע לא ניתן לה ביטוי כלשהו בכתב ההאמנה האמור?

שר-החוץ א. אבן:

1. כתב ההאמנה לא הכיל הציטוטים הנוכחים על-ידי חברי-הכנסת הנכבד. כתב ההאמנה כלל, כנהוג, הודעת הנשיא שזר על מינויו של מר יששכר בן-יעקב כשגריר ישראל בניגריה. לכתב ההאמנה כזה נוסח סטנדרטי מקובל ואחיד.

2. הציטטה לקוחה מנאום שגרירנו בטקס הגשת כתב ההאמנה. נאום זה לא היו דברים הסותרים את החלטת הכנסת מ-24 ביולי 1968, או החלטה אחרת. בנאומי הביע שגרירנו את האמונה שיימצא פתרון של שלום למשבר באמצעות משא-ומתן והסכם. השגריר לא נתבקש להתייחס כלל לשאלת ביאפורה. כדוע לחבר הכנסת הנכבד לא קיבלה הכנסת מעולם את הדעה שעל ישראל לשלול את הכרתה בממשלה הפדרלית הניגרינית.

8. ההצהרות השונות של נשיא אוגנדה על עמדתו כלפי ישראל

חברי-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר החוץ ביום ו' באדר תשל"ב (21 בפברואר 1972):

הגנרל אידי אמין, נשיא אוגנדה, ביקר בארץ פעמיים בשנה האחרונה, נפגש עם מנהיגים ישראלים ומסר הצהרות פרו-ישראליות.

בשבועות האחרונים חל מיפנה חד בעמדתו של הגנרל אמין, דבר שבא לשיא עם הצהרתו האנטי-ישראלית בהודעה משותפת עם נשיא לוב, הקולונל קדאפי.

אבקש לדעת:

מה הסיבה או הסיבות למיפנה זה בעמדתו של הגנרל אמין?

שר-החוץ א. אבן:

נכון שנשיא אוגנדה מסר כמה הודעות חיוביות בביקורו בישראל ונכון, לדאבוני, שמסר הודעות שונות בביקורו בלוב ובזמן ביקורה של משלחת לובית באוגנדה. פעולתו מכוננת לקראת עיבוד הודעות חיוביות ומה שלא פחות חשוב, לסילוק אי-הבנות ולביצור ההבנה ההדדית. פעולה זו עדיין נמשכת, ואיני רוצה להתנבא לתוצאותיה בשלב-ביניים זה. אני בטוח כי חבר הכנסת הנכבד לא יתאכזב אם יתוקן המצב במידה כלשהי.

איני בקי בסיפורי קבלת הכרעות בממשלת אוגנדה עד כדי לפסוק אם הודעת ראש המדינה באוני ממשלות ערביות נקבעות שם על-ידי משרד החוץ באוגנדה או מוסד אחר באוגנדה. מכל מקום אינן מתנסחות במש"דים ממלכתיים ישראלים.

9-10. יחסו של מר אלי ויזל לדברי שר החוץ בראיון עם דייוויד פרוסט

חברי-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החוץ ביום ט"ז באדר תשל"ב (2 במארס 1972):

"ידיעות אחרונות" מיום 23 בפברואר 1972 מת-פרסם ראיון עם הסופר אלי ויזל, ובו דברי תגובה של

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם ידיעה נכונה?

2. אם כן, מדוע לחץ כבודו על השגריר רבין לבטל את הסכמתו לשידור הראיון?

שר-החוץ א. אבן:

1. אין ידיעה אפילו חלקיק מיקרוסקופי של אמת. לא התעניינתי לא בהצעה לקיים את הראיון ולא בנימוקי ביטול.

2. לא עסקתי כלל בראיון זה או בביטולו ואיני כלל הכתובת לשאלה 2 של השאלתה.

6. ביטול הראיון עם שגריר ישראל

בארצות-הברית בתכנית "מוקד"

חברי-הכנסת י. בן-מאיר שאל את שר החוץ ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

בעתון "דבר" מיום ט"ז בשבט תשל"ב, 1 בפברואר 1972, נמסר שתכנית "מוקד" בטלוויזיה, שבה רואיון שגריר ישראל בארצות-הברית מר יצחק רבין והיתה אמורה להיות משודרת, בוטלה בשל לחצו של מר אבן, שר החוץ.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידיעה זו נכונה?

2. אם כן, מה היו הסיבות אשר הביאו את כבוד השר לדרוש את ביטול השידור?

שר-החוץ א. אבן:

קראתי בעתון כי ישודר ראיון זה ומיד שמעתי בטלוויזיה כי השגריר ביקש שלא ישודר.

לא היה לי שמץ של מושג מדוע הוקלט ולמה בוטל.

7. הנוסח של כתב ההאמנה שהגיש שגריר ישראל בניגריה

חברי-הכנסת ש. תמיר שאל את שר החוץ ביום ה' באדר תשל"ב (20 בפברואר 1972):

במסגרת מכתב למערכת "הארץ" מיום 14 בנובמבר 1971 מצטט מר זאב רפאל דברים מתוך כתב ההאמנה שמסר שגריר ישראל בניגריה, מר יששכר בן-יעקב, לנשיא ניגריה, הגנרל יעקובו גואון, ביום 9 באוקטובר 1969.

בין היתר נאמר שם: "מדינת ישראל... קרובה במיוחד ומבינה את השאיפות והבעיות של יבשת זו — במיוחד את אלה של הרפובליקה הפדרלית של ניגריה, העוברת עתה את המשבר הקשה ביותר של שמירת אחדותה. ישראל מוסיפה לתמוך בתוקף בממשלת הרפובליקה הפדרלית של ניגריה במאמציה לשמור על השלמות הלאומית והטריטוריאלית".

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם הכיל כתב ההאמנה את הציטוטים שנמסרו לעיל?

2. מה היה הנוסח המדויק של כתב ההאמנה שמסר שגריר ישראל בניגריה לנשיאה ביום 9 באוקטובר 1969?

3. אם כן, האם ציטוטים אלה ובמיוחד המשפט "ישראל מוסיפה לתמוך בתוקף בממשלה הפדרלית של ניגריה במאמציה לשמור על השלמות הלאומית וה-

שר-החץ א. אבן:

ברשות היושב-ראש, אני עונה על שאלתה של חברי-הכנסת שמואל תמיר ועל שאלתה של חברי-הכנסת יעקב נחושטן.

היו"ר מ. זר:

אם השאלה היא זהה.

שר-החץ א. אבן:

זה נוגע לאותו נושא.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

זה נוגע, אבל זה לא זהה.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, זה לא מקובל.

היו"ר מ. זר:

חברת-הכנסת רויאל נאור, אני קובע שכיושב-ראש הישיבה ביקשתי לא אחת את השר, כשראיתי שה-שאלה היא זהה או באותו נושא, לענות על כמה שאלות תשובה אחת: כך שזה מקובל. אם כבוד השר ראה את החומר — אני לא קראתי אותו — וחושב שזה זהה, שזה אותו נושא, הרי הוא יכול לענות על שתי השאלות תשובה אחת.

שר-החץ א. אבן:

זו לפחות הפעם המאה או המאתיים שאני עונה על שאלות הנוגעות לאותו נושא תשובה אחת.

הדברים הקצרים שאמרתי בכנסת ב-17 בנובמבר על יחסו החיובי של מר אלי ויזל להופעתו בתכנית דייוויד פרוסט היו והינם אמת לאמיתה. אמרתי את אשר אמרתי בכנסת בהסתמך על דברים כתובים ומוסמכים שהיו בידי ב-17 בנובמבר ואלה עיקרים:

(1) ב-24 באוקטובר הגיע אלי מברק מהקונסול הכללי בניו-יורק על חוות-דעת שמר ויזל הסמיך אותו להעביר אלי ב-23 באוקטובר. במברק זה כתוב לאמור: "אלי ויזל מבקש למסור לך אישית כדלהלן: קראתי את הנוסח המלא של ראינוך עם דייוויד פרוסט והתרשמתי עמוקות מכנות ועמוקות דבריו. לא מצאתי בתשובתך בנושא הנאצים, ולו גם ברמז, שאתה נגד העמדתם של פושעים נאצים לדין. משום שאינה דומה ראייה או קריאה לשמיעה אני מבין מדוע מספר ביטויים עוררו אי-הבנה ותגובות חריפות בעתונות בארץ; ודאי לי שהתגובות נובעות מהוצאת דבריו מהקשר הנכון. הייתי מציע לדאוג להקדמת הראיון בטלוויזיה הישראלית על-מנת שהציבור הישראלי יוכל להתרשם כראוי מהטון והתוכן הנכונים של דבריו". עד לרגע קראתי אותו מברק ולא היה ידוע לי דבר על התעניינותו או טיפולו של מר ויזל בנושא הנידון ולא שלחתי אליו שום מברק ולא ביקשתי איש לשוחח אתו.

(2) כעבור כמה שעות קראתי בעתון הערב "ידי-עות אחרונות" (24 באוקטובר) את הכתבה הבאה מאת סופר העתון מר גרשון יעקובסון מפי מר ויזל: "מספר אישים יהודים ידועי שם יצאו להגנת שר החוץ מר אבא אבן מול הביקורת על ראיונו בטלוויזיה. בין האישים — הסופר אלי ויזל אשר טילגרף לאבן: "אין לשפוט דברים הנאמרים בקול רם מדברים הגרשמים על הנייה, על כן הייתי מציע כי "שידורי ישראל" ישדרו את הראיון של

הסופר על איזכור שמו בעניין ראיון שנתן שר החוץ, אבא אבן, לדייוויד פרוסט, בטלוויזיה האמריקנית. בהקשר זה אומר הסופר ויזל: "מה שקרה הוא זה, שהקונסול הישראלי, מר דוד ריבלין, פנה אלי יום אחד בטלפון, בעניין דחוף, כפי שאמר. לדבריו, השר שלו — כלומר מר אבן — רוצה לדעת את תגובתי על ראיונו עם דייוויד פרוסט. עניתי לו כי לא ראיתי את המשדר, ואיני יודע שום דבר עליו. ואז הוא הפציר בי, פעם, פעמיים, שלוש פעמים, שאגיב, אמרתי לו: אדוני: איני יכול להגיב, כי את התכנית לא ראיתי... וכו'.

אבקש לדעת:

1. האם הורה כבוד השר למר ריבלין, קונסול ישראל בניו-יורק, לבקש את תגובתו של מר ויזל לראיון השר בטלוויזיה?

2. האם קיבל השר מברק ישיר מאלי ויזל ובו תגובתו על דברי השר בראיון הנזכר?

3. אם לא, מדוע מסר השר בדבריו בכנסת ביום 17 בנובמבר 1971 כי אלי ויזל כתב לו בהקשר זה?

4. אם לא, מי במשרד החוץ מסר ל"דבר" נוסח, שפורסם ביום 26 באוקטובר 1971, המתיימר להיות מברק של אלי ויזל לשר החוץ, ותשובת השר אליו?

5. מה תשובת השר לאור דבריו של אלי ויזל, שפורסמו ב"ידיעות אחרונות" על-ידי סופר העתון אליהו עמיקם ביום 23 בפברואר 1972 וסותרים את הידיעה על דבר משלוח המברק האמור?

חברי-הכנסת י. נחושטן שאל את שר החוץ ביום ט"ז באדר תשל"ב (2 במארס 1972):

בתאריך 17 בנובמבר 1971 התקיים בכנסת דיון בהצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת ד"ר בנימין הלוי על הנושא: "הצהרותיו של שר החוץ בראיון טלוויזיה בארצות-הברית בנוגע לפושעי המלחמה הנאצים הנמ-לטים".

שר החוץ אמר בתשובתו להצעה, בין היתר, דברים אלה:

"הסופר אלי ויזל, שאינו חבר כנסת מכל מפלגה שהיא, אך גם אינו אדיש או סלחן וקה-חושים לגבי השואה, כתב לי כי כל הטענות בארץ נבעו 'מהוצאת דבריו מהקשרם הנכון' והוסיף: 'לא מצאתי בתשובתך שאתה מסתייג מהעמדת פושעים נאצים לדין'".

בעתון "ידיעות אחרונות" מיום 23 בפברואר 1972, בעמוד 21, התפרסם תוכן הראיון שערך העתונאי אליהו עמיקם למר אלי ויזל על אותו נושא. באותו ראיון מצטט העתונאי את מר ויזל לאמור:

"לא שלחתי שום מברק" (למר אבן-י.ג.) "איני אדם השולח מברקים או מכתבים. איני בחליפת מכת-בים עם מר אבא אבן. הוא אף פעם לא כתב לי ואני מעולם לא כתבתי לו".

אבקש להשיבני:

1. הנוכחים בדיון של מר ויזל כי הוא מעולם לא כתב לכבוד השר?

2. אם כן, מדוע אמר כבוד השר מעל במת הכנסת כאילו מר ויזל כתב לכבוד השר את הדברים שציטט?

להרצאה זו במדינת ג'ויורק, ובאמצעי תקשורת רחבים, מפעיר בי האיש לאמור:

"אנו יודעים כמה מתוחים זמניך ומעריכים כמה קשה לך להתחייב. אך יש לי הרגשה עזה - ואלי ויזל מסכים אתי - כי התחום הזה והמעמד הזה יעניקו לך הזדמנות ייחודית, משמעותית ויפה מבחינת העיתוי להביע, כפי שאתה עושה בצורה כה יפה, את המשמעותיות הרחבות של מושגי היסוד של ישראל והיהדות לפי מיטב המסורת של הרב ליאו בק ז"ל."

סיכומי של דבר: בקומי בכנסת ב-17 בנובמבר הנתונים שהיו בידי כלל: המברק שהעביר אלי מר ריבלין בשמו, ובסמכותו ובידיעתו ובהסכמתו של מר ויזל ושהקונסול הכללי הקריא את כל תכנו באוני מר ויזל בניסוחו המדויק כדי לוודא שהוא מעביר אלי דבריו ודעותיו בדיוקנות כפי שהיה רוצה לאומרם. ידעתי גם על ההודעה שמסר מר ויזל לפירסום בעתון "דיעות אחרונות"; על מברקי אליו ב-25 באוקטובר, שתכנו הועבר אליו באותו יום ושלא עירער עליו לא בשעתו ולא בחודשים שבאו לאחר מכן, לא בכתב ולא בהודמנות שיחה ידידותית אתי.

כן היה ידוע כי מר ויזל מהלך ומביע באוני אחרים דברי תמיכה ואהדה ואף יום לרגל הראיון עם דיוויד פרוסט הצעה שאומן להוצאות במערכת הרצאות הנוגעת למשמעות השואה.

מי שאומר כי תחת כובד הרשמים והנתונים וה"משמעויות הללו לא הייתי רשאי לומר את הדברים המועטים שאמרתי בכנסת ב-17 בנובמבר 1971 על יחסו של אלי ויזל לנושא שעמד לבירור אינו אומר דבר רציני. לאמיתו של דבר, ויזל הביע דברי שבח יותר מדוברים ויותר יסודיים מהדברים הצנועים שציטטתי בכנסת.

הוסף לסבירותם של דברי מר ויזל - היותם זהים עם הערכות שהביעו, לפני כן ולאחר מכן, אישים שהעניין בחקר השואה ובמחשבה מפורטת עליה, כגון יו"ר אירגון נפגעי הנאצים בארצות-הברית; ד"ר עק, חוקר השואה הדגול; מר בוקביינדר מן הוועד האמריקני היהודי ששיכל את כל קרוביו בשואה, ואחרים.

בסיכום הנני מתייחס לסעיפים המפורטים של השאלות. אתחיל בסעיפים של השאלתה של חבר הכנסת תמיר:

1. בשום פנים לא.
2. לאחר שהקונסול הכללי קיבל שפע של תגובות חיוביות להעברה אלי, ומאחר ששמע כמה דעות מנוגדות בארץ, הוא ביקש את ידיו מר ויזל לחוות דעתו והעביר לו את תדפיס הדברים. אינני רואה שום דופי במעשה זה.
- 3-4. אני רואה מברק שאדם מעביר אלי באמצעות נציג מוסמך של המדינה כשדר אישי, ובר-תוקף, אלי.
5. הנוסח איננו מתיימר להיות מברק מאת מר ויזל. זהו נוסח מברק, פשוטו כמשמעו. על נסיבות פירסומו כבר עניתי.
- אין בכוחי או בתעודתי או בעמיקם, סופר "דיעות אחרונות" וחבר-הכנסת הלוי לחילופי דברים והתכתבות עם מר ויזל. הבקי במעמדם התנועתי-רעיוני של האישים הנזכרים בקשת היריבויות הפנימיות בארץ רשאי להעריך את

פרוסט עמך. למען ההגינות: בכל הטקסט שקראתי לא נאמר אף פעם שאבן מתנגד לרדיפת פושעי מלחמה נאצים."

לקראת תשובתי על שאלותיו בכנסת התעניינתי לדעת ממי קיבל מר יעקובסון ידיעה זו. ב-28 בפברואר מברק לי מר ריבלין לאמור כי: מר יעקובסון אישר לי ב-26 בפברואר כי "ויזל מסר לו הצהרה לפירסום. יעקובסון זוכר שהדברים פורסמו ב"דיעות אחרונות" כפי ששלחם. הוא לא קיבל את הדברים מאיש מלבד ויזל."

מאחר שהתברר ב-24 באוקטובר כי מר ויזל מסר לפירסום את דבר שיוגר מברקו וחלק מתכנו, לא ראו האחרים במשרדי לשלול אותו חומר מעתונאים אחרים ומסרו את המברק כלשונו לעתונים אחרים.

3) ב-25 באוקטובר 1971 שיוגרי דרך הקונסוליה בג'ויורק תשובתי למר ויזל ובה אמרתי כי אני מעריך מאוד את התבטאותו בזכות הופעתי בראיון עם דיוויד פרוסט וכי אני מתרגש מההערכה שהוא מביע על הופעתי ומההבנה הצלולה שגילה לדברי ולכונותי. ביקשתי ממר ריבלין גם להודיע כי דעתו פורסמה בעתונות בארץ. מר ריבלין העביר את תוכן מברקי זה למר ויזל באותו יום. מר ויזל לא עירער על מברקי או על העובדה שדבריו פורסמו. מכאן שבהופעתי בכנסת היה לי יסוד נוסף לא לפקפק כי אמנם המברק והכתבות הם אמיתיים ומוסמכים. לימים, ב-10 בדצמבר 1971, שוחחתי על הנושא הזה עם מר ויזל בביתו של מר ריבלין, שם היה, כמוני, אורח במסיבה. הוא דיבר אתי ברוח מברקו והוסיף כי דברי על השואה היו מרגשים ביותר; כי לפי משמע אוני הרושם של ההופעה היה עוד יותר עז בעל-פה באשר בטקסט שקרא במלואו ב-23 באוקטובר; שחבל שהראיון לא שודר בארץ, ושחבל שעניינים, ולו גם הכבדים ביותר, נדונים בעתונות בארץ באווירה של התגוששות פנימית.

4) התברר לי עוד לפני דברי בכנסת כי מר ויזל לא חסך דברי שבח והבנה על הופעתי באותה תכנית מאנשי שית שנודמו למחיצתו. אסתפק בציטוט של דברים המצויים בכתב: ב-9 בנובמבר קיבלתי מכתב שנשלח אלי ב-31 באוקטובר. הכותב, מר אלפרד רונלד, אינו מוכר לי, אך הוא כותב לי בשם מוסד הקרוי: Leo Baeck Memorial Lectures Series, מוסד לזכרו של רבה הראשי של גרמניה, אסיר גיטו טרווינגשטט. כמכתב זה כתוב לאמור: "אלי ויזל ורעייתו הצטרפו אלינו אמש לארוחת ערב. בין השאר דיברנו בינינו על הופעתך האחרונה בתכנית דיוויד פרוסט, ועל כמה שהתרשמנו, כרגיל, מכשרונך להביע את מעמדם הייחודי של ישראל והיהודים ביחס לנושאים השונים שנדונו במהלך אותו ראיון. צר לנו כי כמה מהערותיך הביאו לך קשיים מסויימים בירושלים, אך יש לנו סיפוק ללמוד מפי אלי ויזל כי התגברת כצפוי על אותה סערה."

הנני כותב לך על-פי המלצת אלי ויזל להזמין אותך להשמיע את ההרצאה השנתית השלישית במסגרת הרצאות זכרון ללאו בק בהיכל הרפורמי בסקסדיל בג'ויורק. שורת הרצאות יוקרתית זו נוסדה לזכר הרב הקדוש של השואה הגרמנית. ההרצאות הקדומות הושמעו על-ידי אלי ויזל, ד"ר ברונט בטלהיים וד"ר מוריס אברמס."

לאחר שהוא מפליג בתיאור התהודה הרבה שתיוודע

מאמץ לברר קודם את העובדות, הנתונים והמסמכים שהיו עומדים לרשותו אילו פנה אלי.

יעקב נחושתן (גח"ל):
שאלתה לא נועדה לחלק ציונים לחברי כנסת.

מנחם בגין (גח"ל):
יש להשיב לשאלתה.

בנימין הלוי (גח"ל):
זה שימוש לרעה.

מנחם בגין (גח"ל):
יכנס שר החוץ מסיבת עיתונאים.

הי"ר מ. זר:
אני מבקש לא לקרוא קריאות-ביניים ולא להפריע למהלך הישיבה.

יעקב נחושתן (גח"ל):
השר צריך לענות על השאלתה.

הי"ר מ. זר:
אינני יכול לצוות על השר מה לענות ומה לא לענות.

יעקב נחושתן (גח"ל):
אדוני יכול להגביל את השר.

בנימין הלוי (גח"ל):
זה שימוש לרעה מצד השר בבמות הכנסת.

שר-החוץ א. אבן:
חברי הכנסת הלוי מעדיף התקפה חד-סיטרית. לא התייחסתי ולא אתייחס לשום נושא פרט לנושא הדב-רים שאמרתי בכנסת ב-17 בנובמבר — דברים שהם אמת לאמיתתה.

בכוונתי להעמיד לרשותם של חברי הכנסת וה-עיתונות העתקים מכמה מן המסמכים והציטוטים שצי-טטתי בחשובה זו, לרבות מכתבים שאליהם התייחס בקריאת-הביניים חברי הכנסת תמיר.

הי"ר מ. זר:
שאלה נוספת לחברי הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
שר החוץ, בתשובה לשאלה של כתב "ידיעות אחר-וונות" מיום 2 בפברואר 1972, אמר: אלי ויזל טען כי אינו זוכר מתי ניצלו אנשים את השואה בצורה כה מסולפת כפי שנוצל ראיון זה על-ידי מבקר. בלי להתייחס לדברים אחרים שאמר שר החוץ, ושעליהם ניתן לי להגיב בהזדמנות אחרת, שאלתי היא: בכל המכלול שפה צוטט היכן אמר אלי ויזל את המלים הללו, שאין להן זכר בכל הציטוטים ששר החוץ קרא עכשיו?

שר-החוץ א. אבן:
ציטטתי את הדברים בלשוני, ואמרתי כי אלי ויזל הביע צער שהדברים כולם, לרבות הנושא הזה, מנוצלים בארץ על-ידי העתונות לצרכים כאלה, לצרכים של התג-ששות. אבל זוהי שאלה אחרת.

הערכתו. אפילו במאמץ מובהק של מר ויזל להיענות לכמה מהדרישות של שני האנשים שעמדו בקשר אתו הרי הוא כותב למר ריבלין לאחר מכן, ב-25 בפברואר, כי תוכן המברק הנדון הוא "שלי" (לאמור, של מר ויזל); שמצא את דברי על השואה נוגעים ללב; ושמר ריבלין אמנם הקריא באוזני את המברק לפני שיגורו אלי בשמו.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
למה אדוני איננו קורא את המכתב הזה בשלמותו באיני חברי הכנסת?

שר-החוץ א. אבן:
זהי שאלה נוספת.

כן הוא מודה במכתבו למר הלוי, כי לא מצא בדברי בטקסט המודפס משהו על כך שמר אבן מתנגד להענשת פושעים נאצים.

לשאלתו של חברי הכנסת נחושתן:

שאלות א-ג: — העמדתי את הדברים על דיוקם לרגל שאלתו של השואל הנכבד ושל חברי הכנסת שמואל תמיר. כל אדם רשאי לשאול מדוע עתונאי וחבר כנסת, אשר ידוע מקומם בקשת היריבויות הפני-מיות בארץ, מתכתבים על נושא זה. אולם האמת באוק-טובר איננה ניתנת לשיפוט רטרואקטיבי בפברואר או מארס.

בקשר לשאלות אלה הנני מוסיף: מאחר שה-דברים שאמרתי בכנסת ב-17 בנובמבר היו והינם דברי אמת שנאמרו בתום-לב ושאמיתותם שרירה וקיימת גם היום, הרי דבריו של מי שהופיע במסיבת עיתונאים מהווים מעשה שאין לו, לדעתי, תיאור והגדרה במילון הפרלמנטרי של מדינה בת תרבות.

יעקב נחושתן (גח"ל):
האם זו תשובה לשאלתה?

מנחם בגין (גח"ל):
אבקש את היושב-ראש להעיר לשר, שהוא חייב להשיב לשאלות.

הי"ר מ. זר:
אם לא תקראו קריאות-ביניים, השר לא יסטה מתשובותיו.

מנחם בגין (גח"ל):
אדוני היושב-ראש, זו לא קריאת-ביניים. השר חייב להשיב לשאלות.

הי"ר מ. זר:
אנא, אל תפריעו לשר להשיב תשובה.

מנחם בגין (גח"ל):
תשובה למה? זה נוגד את התקנון.

יעקב נחושתן (גח"ל):
מסיבת העיתונאים איננה חלק מן השאלתה ולא צריך להשיב עליה.

שר-החוץ א. אבן:
מדהים במיוחד שמי שמילא פעם כהונה משפטית רמה מרשה לעצמו לפרסם מסקנות קיצוניות, בלא כל

הי"ר מ. זר:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת נחושתן.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה—מפ"ם):

האם לא ברור מה הוא התכוון לומר?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

חבר-הכנסת קרגמן, תשאל את שר החוץ למה במשך חמישה חודשים הוא איננו משיב מדוע פורסם תרגום מטעה וכזה של הדברים שאמר לפרוסט, שמחוק בו את המילים I don't really care? למה היום הודיעו שהוא ישיב על שלוש שאלות והוא נמנע מלענות על שאלות אלה?

ישראל קרגמן (המערך, עבודה—מפ"ם):

אלה לא דברי אמת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

למה הוא לא עונה על שאלתה מלפני חמישה חודשים? חבר-הכנסת קרגמן, אל תתחמק; תן תשובה!

בנימין הלוי (גח"ל):

למה אלי ויזל כתב: לא היו דברים מעולם?

(חברת-הכנסת א. רוזא-ל-נאור)

קוראת קריאת-ביניים)

ישראל קרגמן (המערך, עבודה—מפ"ם):

אני רוצה להגיד לכם, שהאינטריגות שלכם לא יועילו.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

תשאל את השר מדוע איננו עונה על השאלתה.

בנימין הלוי (גח"ל):

אלי ויזל אמר: לא היו דברים מעולם.

הי"ר מ. זר:

חברי הכנסת, אפשר להמשיך בישיבה? שאלה נוספת לחבר-הכנסת נחושתן.

יעקב נחושתן (גח"ל):

ב-7 בנובמבר, אדוני שר החוץ, הודעת מעל במת הכנסת בזו הלשון: הסופר אלי ויזל, שאיננו חבר הכנסת מכל מפלגה שהיא, אך גם איננו אדיש או סלחן או קהה-חושים לגבי השואה, כתב לי כי כל הטענות בארץ נבעו מתוך הוצאת הדברים מהקשרם הנכון. אדוני השר אומר היום, שאלי ויזל לא כתב לו דברים כאלה. האם אדוני השר מוכן מעל במת הכנסת להודות, שהודעתו הקודמת של שר החוץ לא היתה נכונה?

שר-החוץ א. אבן:

העובדה היא שמר ויזל לא כתב לי מכתב אלא הבריק לי מברק והוא וידא את תוכן המברק עם מר ריבלין.

יעקב נחושתן (גח"ל):

הוא גם לא הבריק מברק.

שר-החוץ א. אבן:

הקונסול הכללי כתב לי לפני חמישה ימים לאמור, שיש לו אישור בעל-פה ובכתב ובמכתב שהוא — הקונסול

הכללי — חולק בו על הרבה דברים אשר נכתבו שם, בכל זאת מר ויזל אמר לו לפני חמישה ימים שאמנם התוכן של אותו מברק הוא התוכן שלו, של מר ויזל, ואמנם מר ריבלין הקדיא את המברק, לפני שיגורו, באוניו, והוא אמר לו שדברי על השואה הם מרגשים ביותר. זאת הוא אמר לו בעל-פה, והוא אמר שבהחלט לא מצא בדברי שום רמז לכך שאני מסתייג מלכידת פושעים נאציים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

ואמנם הוא אמר לא במלים "לא איכפת לי", ושי-אמנם הוא אמר לו: אני לא יכול לעזור לשר החוץ. למה אתה מוציא דברים מהקשרם ממכתב שאתה מצטט לגד עיניך, ואתה יודע שאתה קורא חצי ואינך קורא את החצי השני?

שר-החוץ א. אבן:

כי אותו מכתב, לפי הערכת הקונסול הכללי, מלא וגדוש אי-דייקים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

קרא אותו בשלמותו ואחר כך תאמר מה נכון ומה לא נכון.

הי"ר מ. זר:

התשובה נגמרה. אני מבקש את שר החוץ לענות לשאלתה של חבר-הכנסת דב זכין.

חיים קורפו (גח"ל):

כל כך הרבה מלים בגלל מלה אומללה אחת?

שר-החוץ א. אבן:

שמה דברי, כפי שאני התכוונתי לומר אותם, טוש-טוש, אני חוזר ואומר שהדברים שהשמעתי בכנסת ביום ה-17 בנובמבר הם אמת לאמיתיה, פרט לכך שמר ויזל הביע דברים מרובים יותר וחיוביים יותר מאלה.

יעקב נחושתן (גח"ל):

ופרט לכך שהוא לא כתב שום דבר.

בנימין הלוי (גח"ל):

פרט לכך שהוא לא שמע את הראיון בכלל.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה—מפ"ם):

ואתה שמעת?

הי"ר מ. זר:

התשובה נגמרה. אני מבקש להפסיק.

בנימין הלוי (גח"ל):

אני טוען ששמעתי, אבל גם אלי ויזל לא שמע "משמע אזוני" אתה אומר — מה זה "משמע אזוני"?

הי"ר מ. זר:

שר החוץ צריך לענות לשאלתה אחרת.

שר-החוץ א. אבן:

מי שאומר שאני טענתי כי הוא ראה את זה — אומר דבר כוזב.

11. נקיטת פעולה לשם הבאתו לדין של
הפושע הנאצי אלטמן

חברי הכנסת ד. זכין שאל את שר החוץ ביום י"ג באדר
תשל"ב (28 בפברואר 1972):

לאחרונה נתפרסמו ידיעות בעתונות על הימצאותו
של פושע המלחמה הנאצי הידוע אלטמן, הנושא עתה
את השם בארבי, בבוליביה.

רצוני לשאול:

האם ממשלת ישראל נקטה פעולה כל שהיא כדי
להביא לפני ממשלת בוליביה את דאגתנו ותמיהתנו על
כך, שהפושע אלטמן מתהלך שם חפשי וטרם הובא
לדין?

שר החוץ א. אבן:

בסוגיה זו אני מחשיב פעולה זריזה ורחופה. על כן

לפני חמישה שבועות, מיד עם היודיע בעתונות דבר
הימצאותו של אלטמן בבוליביה, הודיתי ב-1 בפברואר
1972 לממונה בלה-פאס לפנות למשרד החוץ הבוליבי-
אני ולבקש פרטים על האמצעים שמתכוננת לנקוט
ממשלת בוליביה, תוך הדגשה שדעת-הקהל בארץ עוק-
בת בדאגה אחר הפרשה, ולהביע את אמונתה של
ממשלת ישראל כי ממשלת בוליביה תעשה הכל על-
מנת שפושע מלחמה זה יובא לדין.

אינני יודע מה תהיה תוצאת פנייתי ופניות אחרות,
אך אני מקווה כי החלטת הפרלמנט ההולנדי שדיברתי
עליה בכנסת לפני ימים אחדים תשמש דוגמה ומופת.

הי"ר מ. זר:

חברי הכנסת, מיצינו את סדר-היום. הישיבה הבאה
של הכנסת ביום שני הבא, בשעה שתיים אחר הצהריים.
ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 17.10.

נספחות

א. סדר-היום לישיבות רע"ה-רע"ו

- א. שאלות.
- ב. חוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה) - דיון.
- ג. חוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה) - דיון.
- ד. חוק העניינים במשטרת ישראל ובשירות בתי הסוהר, תשל"ב-1972 (קריאה שלישית).
- ה. המצב ברבנות - דיון.
- ו. הבטיחות בתעופה האזרחית - דיון.
- ז. חוק לתיקון פקודת העתיקות (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה ושלישית).
- ח. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 14), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה ושלישית).
- ט. חוק לתיקון תקנות-שעת-חירום (רישום ציוד וגיוס) (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה שנייה ושלישית).
- י. סקירת שר הבריאות על פעולות משרדו - תשובת השר.
- יא. הריבוי המדאיג של תאונות דרכים קטלניות והצורך בנקיטת פעולות בלתי-שגריות כדי להילחם בנגע זה - דיון.
- יב. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה) - תשובת השר.
- יג. חוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק הגנת סמלים, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- טו. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- טז. חוק לתיקון פקודת החברות (מס' 13), תשל"ב-1971 (קריאה ראשונה) - המשך הדיון ותשובת השר.
- יז. חוק לביטול דינים עותמאניים, תשל"ב-1971 (קריאה ראשונה).
- יח. חוק המקרקעין (תיקון מס' 2), תשל"ב-1971 (קריאה ראשונה).
- יט. חוק בית-הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א-1971 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 32), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק לתיקון פקודת העדות (מס' 8), תשכ"ט-1969 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסו-דוט דשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- כג. הצעות דחופות לסדר-היום.

ב. הצעות לסדר-היום לישיבה רע"ה

- 345-346. כוונתה של ממשלת הולנד לשחרר ממאסרם שלושה פושעי מלחמה - הצעת חברי הכנסת ז. שובל וג. האונדר.

ג. המלצות ועדת החינוך והתרבות של הכנסת בעניין עול שכר הלימוד בבתי-הספר העל-יסודיים

ועדת החינוך והתרבות שמעה מפי נציג משרד החינוך כי סולם שכר הלימוד המדורג נקבע על-פי מדיניות המכוונת להטלת העול על הורים החל ברמת הכנסה מסויימת ומעלה, כלומר על משפחות שבהן ההכנסה נופש עולה על 301 לירות לחודש, ולפטור משמעותי משכר לימוד למשפחות שבהן ההכנסה נופש אינה עולה על 165 לירות לחודש.

נציג משרד החינוך והתרבות מסרו לחברי ועדת החינוך והתרבות של הכנסת כי הממשלה נושאת בעול של 70% משכר הלימוד במדינה. הם מסרו נתונים מדויקים על אחוז האוכלוסיה הנהנית מפטור מלא ומפטור חלקי, וכן נתונים על ההוצאה הכוללת לחינוך המוטלת על משפחה שאינה נהנית כלל מפטור בשכר לימוד.

ועדת החינוך והתרבות קובעת, כי בקרב אוכלוסיית התלמידים אשר איננה נהנית מפטור משמעותי בשכר

בישיבת הכנסת ביום כ"ו בכסלו תשל"ב (14 בדצמבר 1971) הגיש חבר-הכנסת א. כץ הצעה לסדר-היום בעניין עול שכר הלימוד בבתי-הספר העל-יסודיים. הכנסת החליטה להעביר את הנושא לוועדת החינוך והתרבות.

ועדת החינוך והתרבות דנה בנושא זה בארבע ישיבות. כחומר רקע לדיון הוגשו לפני חברי הוועדה מכתבים של הורים שאין ביכולתם לממן את שכר הלימוד לבניהם בבתי-הספר העל-יסודיים, ומפאת מצוקתם זו מעיינים באפשרות של הפסקת לימודי הבנים והפנייתם לע"ב.

הדיון בוועדת החינוך והתרבות התרכז סביב בעייתם של כ-20% מן ההורים, ששיעור ההכנסה נופש במשפחתם מחייב אותם בתשלום שכר לימוד מלא, ושל עוד 15% מן ההורים ששיעור ההכנסה נופש במשפחתם מעניק להם פטור של 10%-20% משכר הלימוד.

(3) הוועדה ממליצה לפני משרד החינוך והתרבות להורות להנהלות בתי-הספר להודיע על כל מקרה שבו מוצא תלמיד מבית-הספר בגלל מצב המשפחה או בגלל יחסה ללימודיו. יש להמריץ את הטיפול במשפחה זו במגמה לעודד את המשך לימודיו של התלמיד.

ג. עידוד החסכון

(1) ועדת החינוך והתרבות רואה בעין יפה את מפעל החסכון לתיכון, אשר מקיף כיום כמאה אלף תלמידים, וממליצה להרחיבו.

(2) הוועדה רשמה לפנייה את הדעת משרד החינוך והתרבות כי בעקבות המלצתה החל המשרד בפעולה משותפת עם המוסד לביטוח לאומי אשר באמצעותו תקבל כל משפחה, עם לידת התינוק, הודעה על סידורי החסכון לתיכון.

ד. הוועדה ממליצה לפני משרד החינוך והתרבות לשקול אפשרות של מתן הקלות למשפחות העוזרות לבן או בת בוגרים בלימודים על-תיכוניים.

ועדת החינוך והתרבות מגישה מסקנות אלו לכנסת ולממשלה מתוך דאגה למצב שבו יימצאו נערים בישראל שלא יוכלו ללמוד בבתי-ספר על-יסודיים בשל מעמסה כספית.

הלימוד מצויות הרבה משפחות אשר עול שכר הלימוד והוצאות "סל החינוך" עלולים לשמש עילה להוצאת בניהן מבית-הספר. כן רשמה לפנייה הוועדה את הצהרת משרד החינוך והתרבות האומרת כי קשיים כספיים לא ימנעו מילדי ישראל חינוך על-יסודי. לפיכך ממליצה הוועדה לפני משרד החינוך והתרבות על נקיטת הצעדים הבאים:

א. שינויים בסולם שכר לימוד מדורג ומרכיבי

(1) יש לתת הקלות משמעותיות למשפחות שבהן שני ילדים ויותר לומדים במערכת החינוך העל-יסודית.

(2) הוועדה ממליצה על העלאת סולם הפטור בדרגה אחת לפחות כלפי מעלה.

ב. צימצום הוצאות "סל החינוך"

(1) ועדת החינוך והתרבות קובעת כי הוצאות "סל החינוך" הנאמדות ב-600 לירות בערך לשנה לתלמיד, בנוסף על עול שכר הלימוד, יש בהן הכבדה ניכרת על התקציב החודשי של הורים רבים.

(2) הוועדה ממליצה לפני משרד החינוך והתרבות לבדוק את מכלול האפשרויות לצימצום הוצאות "סל החינוך".

הצעות מיעוט

א. כץ מציע:

אחרי סעיף ד יבוא:

"ה. הוועדה ממליצה לפני משרד החינוך והתרבות לבדוק את האפשרות של צימצום שעות הלימודים בבתי-הספר העל-יסודיים והפניית הסכומים שייחסכו על-ידי פעולה זו להקלת עול שכר הלימוד המדורג.

א. רזיאל-נאור וא. כץ מציעים:

בסעיף א תיוסף פסקה זו:

"(3) יש לתת הקלות ממשיות למשפחות העוזרות לבן או בת בוגרים בלימודים על-תיכוניים".

סיכום הישיבות

ישיבה דע"ה (י"ג באדר תשל"ב – 28 בפברואר 1972)

- היו"ר – י. גבון; ב. צ. קשת; ש. רוזן.
 א. יושב-ראש הישיבה י. גבון אמר דברי הספד לחבר-הכנסת יוסף ספיר ז"ל.
 ב. שר-האוצר מ. ספיר השיב על 4 שאילתות של חברי הכנסת: מ. בן-פורת, ש. כהן, א. אבנרי, י. הורביץ.
 ג. בהמשך הדיון המשולב על חוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ב – 1972, וחוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972, תשל"ב – 1972, קריאה ראשונה, השתתפו: י. בדר, י. קרגמן, ד. י. לוי, ש. רוזן, ש. לורנץ, י. גולן, י. הורביץ, א. גולדשטיין.
 ד. י. ישעיהו-שרעבי (יו"ר ועדת הכנסת) הדיע על העברת שתי הצעות לסדר-היום לוועדות המתאימות.
 ה. ז. שובל וג. האוזנר הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר כוונתה של ממשלת הולנד לשחרר ממאסרם שלושה פושעי מלחמה. שר-החוץ א. אבן השיב להצעה.
 הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון.
 ו. מזכיר הכנסת ח. ליאור הדיע על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.

ישיבה דע"ו (ט"ז באדר תשל"ב – 2 במארס 1972)

- היו"ר – צ. צימרמן; ט. סנהדראי; מ. זר.
 א. יושב-ראש הישיבה צ. צימרמן אמר דברי הספד לחבר-הכנסת משה סנה ז"ל.
 ב. חברי הכנסת כיבדו בקימה את זכרה של עובדת הכנסת דפנה קרסו ז"ל, שנהרגה בתאונת דרכים.
 ג. שר-התיירות מ. קול השיב על 4 שאילתות של חברי הכנסת: ז. המר, י. בן-מאיר.
 ד. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שלישית חוק העיטורים במשטרת ישראל ובשירות בתי הסוהר, תשל"ב – 1972.
 הוחלט: לקבל את החוק.
 ה. בהמשך הדיון המשולב בחוק התקציב לשנת הכספים 1972, תשל"ב – 1972, וחוק תקציב הביניים לשנת הכספים 1972, תשל"ב – 1972, קריאה ראשונה, השתתפו: ע. אמוראי, א. לבנבראון, א. בקר, א. ורדיגר, א. שוסטק, ש. כהן, י. קורן, א. מלמד, ח. קורפו, ז. הרינג, א. אנקוריון, ד. זכין, מ. שחל, ז. שובל.
 ו. חבר-הכנסת ש. תמיד הגיש הצעה לסדר. יושב-ראש הישיבה מ. זר השיב לו.
 ז. שר-החוץ א. אבן השיב על 11 שאילתות של חברי הכנסת: ש. כהן, ז. שובל, א. אבנרי, א. ורדיגר, י. בן-מאיר, י. נחושתן, ד. זכין.